

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«ΜΙΑ ΜΕΤΑ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΚΑΠ 2014-2020 ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΛΥΚΟΚΑΠΗΣ

A.M.:0821M051

ΑΘΗΝΑ

04.05.2023

Τριμελής Επιτροπή
Βασίλειος Αυδίκος, Αν. Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Ηλίας Πλασκοβίτης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Αντιγόνη Λυμπεράκη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright Νικόλαος Ε. Λυκοκάπης, 2023

All rights reserved: Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της μεταπτυχιακής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της μεταπτυχιακής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Abstract

This thesis seeks a post-evaluation of the CAP 2014-2020 and its copy in Greece, highlighting the contrasting differences and inequalities that exist. With rural areas not representing 90% of the territory of the 27 Member States, rural development is an important policy area.

The main objectives of the Common Agricultural Policy (CAP) have remained constant, but successive reforms (historical retrospection) have changed the tools they modify to reduce inequalities.

The objective of the CAP 2014-2020 through the two Pillars is to optimize the competitiveness of the primary sector and processing, providing income support to farmers, opportunities to indulge in new farming techniques, clean up their facilities and restructure their crops.

The architecture of the application of direct aid is described, the limits, the distribution by farm size category, the techno-economic orientation, as well as the eligibility criteria of the linked subsidies per year.

The relevance between the Regional Policy and the Rural Development Policy (RDP) 2014-2020 is examined as well as the importance of the RDP for Regional Development and territorial cohesion, while evaluating Social Inequalities and the Social Impacts of the CAP in the Greek countryside. Income inequality and poverty in Greek rural households and the contribution of the CAP to Development and the increase of employment in rural areas are commented on.

The thesis through quantitative analyzes tried to highlight the regional disparities and the country's development profile for the years 2015 and 2019. The final conclusion is that there is an uneven distribution of employment both among the 13 Regions of the country and among the 10 production branches. Regarding the sectoral specialization of the Regions, 11 Regions were specialized in the agricultural sector.

The sector "agriculture ... fishing" shows the highest coefficient of establishment, which means that it is established in the regions in a way that is more differentiated than the establishment of total employment and appears as an export activity in most regions.

The rate of change in employment between 2015 and 2019, both in each industry separately and in total regional employment, is affected by the positive rate of change in employment in the country as a whole (increase in total employment) between these years.

The contribution of the agri-food sector to the Gross Domestic Product in Greece is presented as well as its valuation in the Gross Value Added (GVA).

The contribution of subsidies, agricultural production, livestock production and yield per hectare to the formation of agricultural business income was measured with the SPSS statistical program. It was found that Subsidies, agricultural production, and agricultural yield per hectare are positively related to the growth of Agricultural Business Income, on the contrary, livestock income is passive or at best contributes zero to the formation of Agricultural Business Income.

The agricultural sector still occupies an important position in the formation of the national product. It remains more than obvious that the development of business in a sector like agriculture in our country, only the Greek one can have for the economy, especially when this sector turns out to be the only one that is faced in times of crisis.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διατριβή επιδιώκει μια μετα-αξιολόγηση της ΚΑΠ 2014-2020 και τον αντίκτυπό της στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τις όποιες διαφοροποιήσεις και ανισότητες υπάρχουν. Με τις αγροτικές περιοχές να αντιπροσωπεύουν το 90% του εδάφους των 27 Κρατών Μελών, η αγροτική ανάπτυξη είναι ένας σημαντικός τομέας πολιτικής.

Οι κύριοι στόχοι της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) έχουν παραμείνει σταθεροί, αλλά οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις(ιστορική αναδρομή) έχουν οδηγήσει σε αλλαγές στα εργαλεία που χρησιμοποιούνται ώστε να μειωθούν οι ανισότητες.

Στόχος της ΚΑΠ 2014-2020 μέσω των δύο Πυλώνων αποτελεί η βελτιστοποίηση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα και της μεταποίησης, παρέχοντας εισοδηματική στήριξη στους αγρότες, δυνατότητες στο να εντρυφήσουν σε νέες καλλιεργητικές τεχνικές, να εξυγιάνουν τις εγκαταστάσεις τους και να αναδιαρθρώσουν τις καλλιέργειες τους.

Περιγράφεται η αρχιτεκτονική της εφαρμογής των άμεσων ενισχύσεων, τα όρια, η κατανομή ανά κατηγορία μεγέθους εκμετάλλευσης, ο τεχνοοικονομικός προσανατολισμός, καθώς και τα κριτήρια επιλεξιμότητας των συνδεδεμένων επιδοτήσεων ανά έτος.

Εξετάζεται η συνάφεια μεταξύ της Περιφερειακής Πολιτικής και της Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020 καθώς και η σημασία του ΠΑΑ για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή, αξιολογώντας παράλληλα τις Κοινωνικές Ανισότητες και τις Κοινωνικές Επιπτώσεις της ΚΑΠ στην ελληνική ύπαιθρο. Σχολιάζεται η Εισοδηματική ανισότητα και η φτώχεια στα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά και η συμβολή της ΚΑΠ στην Ανάπτυξη και στην αύξηση των θέσεων απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές.

Η διατριβή μέσω ποσοτικών αναλύσεων προσπάθησε να αναδείξει τις περιφερειακές ανισότητες και την αναπτυξιακή φυσιογνωμία της χώρας για τα έτη 2015 και 2019. Το τελικό συμπέρασμα είναι ότι υπάρχει ανισοκατανομή της απασχόλησης τόσο μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας όσο και μεταξύ των 10 κλάδων παραγωγής. Όσον αφορά στην κλαδική ειδίκευση των Περιφερειών, 11 Περιφέρειες είχαν ειδίκευση στον αγροτικό κλάδο.

Ο κλάδος «γεωργία δασοκομία αλιεία» παρουσιάζει τον υψηλότερο συντελεστή εγκατάστασης, που σημαίνει ότι είναι εγκατεστημένος στις περιφέρειες κατά τρόπο που διαφοροποιείται περισσότερο από την εγκατάσταση της συνολικής απασχόλησης και εμφανίζεται ως εξαγωγική δραστηριότητα στις περισσότερες περιφέρειες.

Ο ρυθμός μεταβολής της απασχόλησης μεταξύ των 2015 και 2019 τόσο σε κάθε κλάδο ξεχωριστά όσο και στη συνολική περιφερειακή απασχόληση, επηρεάζεται από το θετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας (αύξηση της συνολικής απασχόλησης) μεταξύ των ετών αυτών.

Παρουσιάζεται η συμβολή του αγροτοδιατροφικού τομέα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Ελλάδα καθώς και η αποτίμηση του στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία(ΑΠΑ).

Μετρήθηκε με το στατιστικό πρόγραμμα SPSS, η συμβολή των επιδοτήσεων, της Αγροτικής παραγωγής, της κτηνοτροφικής παραγωγής και της απόδοσης ανά στρέμμα στο σχηματισμό του αγροτικού επιχειρηματικού εισοδήματος. Διαπιστώθηκε ότι οι Επιδοτήσεις, η αγροτική παραγωγή, και η γεωργική απόδοση ανά στρέμμα σχετίζονται θετικά με την αύξηση του Αγροτικού Επιχειρηματικού Εισοδήματος, αντιθέτως, το κτηνοτροφικό εισόδημα είναι παθητικό ή στην καλύτερη περίπτωση εισφέρει μηδενικά στο σχηματισμό του Αγροτικού Επιχειρηματικού Εισοδήματος.

Ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση στη διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος. Παραμένει περισσότερο από προφανές ότι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας σε έναν τομέα όπως η γεωργία στη χώρα μας, μόνο οφέλη μπορεί να έχει για την ελληνική οικονομία, ειδικά όταν αυτός ο κλάδος αποδεικνύεται ότι είναι ο μόνος που αντιστέκεται σε περιόδους κρίσης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Abstract	σελ.4-5
Περίληψη.....	σελ.6-7
Συντομογραφίες & Συμβολισμοί.....	σελ.13-15
Κατάλογος Πινάκων.....	σελ.15-17
Κατάλογος Γραφημάτων.....	σελ.17
Κατάλογος Διαγραμμάτων.....	σελ.17
Κατάλογος Χαρτών.....	σελ.18

1. Εισαγωγή.....σελ.19-21

2. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική

2.1 Η Κοινή Αγροτική Πολιτική.....	σελ.22-23
2.2 Η εφαρμογή της ΚΑΠ:	σελ.23

3. Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία 2014-2020

3.1 Χρηματοδότηση της ΚΑΠ.....	σελ.24-25
3.2 Ευρωπαϊκό Ταμείο Γεωργικής Εγγύησης.....	σελ.25-26
3.3 Υποστήριξη εισοδήματος.....	σελ.26
3.4 Μέτρα αγοράς.....	σελ.26-27
3.5 Ευρωπαϊκό αγροτικό ταμείο για την αγροτική ανάπτυξη.....	σελ.27-28
3.6 Διαχείριση κεφαλαίων της ΚΑΠ.....	σελ.28
3.7. Κοινή διαχείριση.....	σελ.28
3.8. Ο ρόλος των χωρών της ΕΕ.....	σελ.28
3.9 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.....	σελ.28-29
3.10 Άμεση διαχείριση.....	σελ.29

4. Ιστορική αναδρομή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής

4.1 Ιστορική αναδρομή και μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ	σελ.30-38
--	-----------

5. Η ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας

5.1 Στόχοι της μεταρρύθμισης.....:	σελ.39
5.1.1 Ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας.....	σελ.39
5.1.2 Βελτίωση βιωσιμότητας & αποτελεσματικότητας.....	σελ.39-40

5.2 Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ.....	σελ.40
5.3 Ο πρώτος πυλώνας.....	σελ.40-41
5.4 Ο δεύτερος πυλώνας.....	σελ.42
5.5 Το ελληνικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020..	σελ.42-43
6. Χαρακτηριστικά της ΚΑΠ 2014-2020	
6.1 Άμεσες ενισχύσεις.....	σελ.44
6.2 Διαίρεση σε περιφέρειες.....	σελ.44
6.3 Εσωτερική σύγκλιση.....	σελ.44-45
6.4 Ενεργοί γεωργοί.....	σελ.45
6.5 Πράσινη ενίσχυση.....	σελ.45
6.6 Συνδεδεμένη στήριξη.....	σελ.45
6.7 Περιοχές με φυσικούς περιορισμούς/ ορεινές-μειονεκτικές περιοχές.....	σελ.46
6.8 Νέοι γεωργοί.....	σελ.46-47
6.9 Μικρές Εκμεταλλεύσεις.....	σελ.47
6.10 Διαχείριση της ΚΑΠ.....	σελ.47
6.11 Πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης(ΠΑΑ).....	σελ.47-49
7. Η εφαρμογή των άμεσων ενισχύσεων της ΚΑΠ 2014-2020	
7.1 Πυλώνας I : Άμεσες ενισχύσεις.....	σελ.50
7.1.1 Καθαρά όρια άμεσων ενισχύσεων 2015-2020.....	σελ.50-51
7.1.2 Κατανομή άμεσων ενισχύσεων ανά κατηγορία οικονομικού μεγέθους εκμεταλλεύσεων και τεχνοοικονομικού προσανατολισμού.....	σελ.52
7.2 Ορισμός ενεργού γεωργού.....	σελ.52-53
7.3 Καθεστώς βασικής ενίσχυσης.....	σελ.54
7.4 Καθεστώς βασικής ενίσχυσης ανά Περιφέρεια.....	σελ.54-55
7.5 Νέα δικαιώματα Βασικής ενίσχυσης.....	σελ.55
7.6 Πρώτη κατανομή δικαιωμάτων 2015-2020.....	σελ.55-56
7.7 Αξία δικαιωμάτων ενίσχυσης με σύγκλιση (βασική και πράσινη).....	σελ.56-57
7.8 Βοσκότοποι- Δικαιώματα και Πρασίνισμα.....	σελ.57
7.9 Εθνικό απόθεμα.....	σελ.57-58

7.10 Πρασίνισμα: Διαφοροποίηση καλλιεργειών.....	σελ.59
7.11 Υποχρεώσεις Πρασίνισματος: Περιοχή οικολογικής Εστίασης (ΠΟΕ).....	σελ.59-60
7.12 Πρασίνισμα: Συνδυαστικές επιλογές και εξαιρέσεις.....	σελ.60
7.13 Πρασίνισμα και πολλαπλή συμμόρφωση.....	σελ.60-61
7.14 Ενίσχυση σε γεωργούς νεαρής ηλικίας.....	σελ.61
7.15 Μικρό-καλλιεργητές.....	σελ.61-62
7.16 Προαιρετική συνδεδεμένη ενίσχυση.....	σελ.62-63

8. Πορεία υλοποίησης των συνδεδεμένων ενισχύσεων

8.1 Πορεία υλοποίησης των συνδεδεμένων ενισχύσεων	σελ.64
8.2 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων- Όσπρια και κτηνοτροφικά ψυχανθή.....	σελ.64
8.3 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων-Ζαχαρότευτλα και Σπαράγγια.....	σελ.65
8.4 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στο σκληρό σιτάρι.....	σελ.65-66
8.5 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στο ρύζι.....	σελ.66
8.6 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στη βιομηχανική τομάτα	σελ.66-67
8.7 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στα αιγοπρόβατα ορεινών εκτάσεων.....	σελ.67-68
8.8 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στα αιγοπρόβατα πεδινών εκτάσεων.....	σελ.65
8.9 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης τα ροδάκινα χυμοποίησης.....	σελ.68-69
8.10 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στα πορτοκάλια χυμοποίησης.....	σελ.69
8.11 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης για κατόχους ειδικών δικαιωμάτων για βοοειδή.....	σελ.70
8.12 Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων για κατόχους ειδικών δικαιωμάτων για αιγοπρόβατα.....	σελ.70-71

8.13	Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένη ενίσχυση τους σπόρους σποράς.....	σελ.71
8.14	Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης Μεταξοσκώληκες.....	σελ.71-72
8.15	Περιοχές με φυσικούς περιορισμούς (ΠΦΠ)- Β πυλώνας.....	σελ.72-73
8.16	Νομοθεσία και ευρωπαϊκοί Κανονισμοί.....	σελ.73

9. Πολιτική Συνοχής και Περιφερειακής Σύγκλισης

9.1	Περιφερειακές ανισότητες και σύγκλιση στην Ελλάδα.....	σελ.74-78
9.2	Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική και Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης.....	σελ.78
9.3	Συνάφεια Περιφερειακής Πολιτικής και Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020.....	σελ.79-80
9.4	Η σημασία της ΠΑΑ για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή της Ελλάδας.....	σελ.80-81
9.5	Κοινωνικές Ανισότητες και οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της ΚΑΠ στην Ελληνική Ύπαιθρο.....	σελ.81-83
9.6	Εισοδηματική ανισότητα και φτώχεια στα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά.....	σελ.83-84
9.7	Ανάπτυξη και θέσεις απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές.....	σελ.84-86

10. Μέτρηση Περιφερειακών Ανισοτήτων

10.1	Μέτρηση Περιφερειακών Ανισοτήτων των ετών 2015 και 2019.....	σελ. 87
10.2	Αναπτυξιακή φυσιολογία της χώρας.....	σελ.87-88
10.3	Διαπεριφερειακές Ανισότητες.....	σελ.89-92
10.4	Κλαδική Ειδίκευση & Διάρθρωση των Περιφερειών και Χωρική Συμπεριφορά των Κλάδων.....	σελ.93-94
10.5	Εξαγωγική Δραστηριότητα και Πολλαπλασιαστικές Επιδράσεις των Κλάδων στις Περιφέρειες.....	σελ.95-96
10.6	Ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής.....	σελ.96-99
10.7	Γενικό Συμπέρασμα της μέτρησης των Περιφερειακών Ανισοτήτων.....	σελ.99-101

10.8 Παράρτημα Χάρτες.....	σελ.104-105
11. Ο Αγροδιατροφικός Τομέας	
11.1 Ο Αγροδιατροφικός τομέας και η Ελληνική Οικονομία.....	σελ.106-107
11.2 Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Ελλάδα.....	σελ.108
11.3 Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία(ΑΠΑ) στην Ελλάδα.....	σελ.108-110
11.4 Αγροτική παραγωγή και εισόδημα από γεωργική δραστηριότητα.....	σελ.111-113
11.5 Επιδοτήσεις & Αγροτικό Εισόδημα.....	σελ.113-115
12. Η συνεισφορά των επιδοτήσεων, της φυτικής και ζωικής παραγωγής στο Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα τα έτη 2014 μέχρι και το 2018	
12.1 Ανάλυση.....	σελ.116
12.2 Μεθοδολογία.....	σελ.116-117
12.3 Αποτελέσματα Μελέτης.....	σελ.117-125
11.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων Μελέτης.....	σελ.126
13. Γενικά Συμπεράσματα.....	
σελ.127-130	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ

ΚΑΠ: Κοινή Αγροτική Πολιτική

ΚΟΑ: Κοινή Οργάνωση Αγορών

ΕΓΤΠΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

FEOGA: Fonds European d' Orientation et de Garantie Agricole

ΕΟΚ: Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Ε: Ευρωπαϊκή Κοινότητα

ΕΓΤΕ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων

ΕΓΤΑΑ: Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

ΠΑΑ: Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης

ESIF: Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Επενδυτικά Ταμεία

FSS: Farm Structure Survey

ΜΟΠ: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

GATT: Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου

ΠΟΕ: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΑΜΕ: αθροιστική μέτρηση ενισχύσεων

ΑΚΕ: χώρες(Αφρικής, Καραϊβικής και του Ειρηνικού)

RISE: Ίδρυμα Αγροτικών Επενδύσεων για μια Βιώσιμη Ευρώπη

ΧΚΑΕ: Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΟΣΔΕ: Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης και ελέγχου

BISS: Basic Income Support for Sustainability

ΚΒΕ: Καθεστώς Βασικής Ενίσχυσης

ΚΓΠ: Κοινή Γεωργική Πολιτική

ΥπΑΑΤ: Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

ΠΟΠ: Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης

ΠΓΕ: Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη

ΕΠΙΠ: Εγγυημένο Παραδοσιακό Ιδιότυπο Προϊόν

Π.Φ.Π: Περιοχές με Φυσικούς Περιορισμούς

ΤΑΠ: Τυπική Αξία Παραγωγής

Δ.Ε.: Δικαιώματα ενίσχυσης

ΑΜΑΔ: Αρχική Μοναδιαία Αξία Δικαιώματος

Κ-Μ: Κράτη – Μέλη

ΠΟΕ: Περιοχή οικολογικής Εστίασης

ΥΑ: Υπ. Απόφαση

ΚΥΑ: Κοινή Υπ. Απόφαση

ΟΠΕΚΕΠΕ: Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

ΑΣΟ: Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις

ΣΑΟ: Συλλογικές Αγροτικές Οργανώσεις

Ο.Π.: Οργανώσεις Παραγωγών

Ομ.Π.: Ομάδες Παραγωγών

Ε.Κ.: Ευρωπαϊκός Κανονισμός

ΜΜΖ: Μονάδες Μεγάλων Ζώων

ΣΛΕΕ: Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο

ΕΣΠ: Ενιαίο Στρατηγικό Πλαίσιο

ΔΤ: Διαρθρωτικά Ταμεία

ΕFSI: European fund for strategic investments

ΑΠΑ: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία

WCV: Σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας

NACE: Στατιστική ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα

IOBE: Ινστιτούτο Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

MME: Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

ΕΛΟΓΑΚ: Ελληνικός Οργανισμός Γάλακτος

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Η κατανομή των άμεσων ενισχύσεων του 1ου Πυλώνα	σελ. 40
Πίνακας 2: Η κατανομή της στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη του 2ου Πυλώνα,.....	σελ.42
Πίνακας 3: Αναλυτικός Προϋπολογισμός της ΚΑΠ περιόδου 2014-2020,.....	σελ.50
Πίνακας 4: Αρχιτεκτονική των άμεσων ενισχύσεων μετά το 2015,.....	σελ.51
Πίνακας 5: Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος και Άμεσων Ενισχύσεων των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων στις κλάσεις των Οικονομικών Μεγεθών 2015,.....	σελ.52
Πίνακας 6: Αριθμός δικαιούχων των άμεσων ενισχύσεων (ενεργοί και Μη ενεργοί γεωργοί),	σελ.53
Πίνακας 7: Μέσοι όροι των Κ.Β.Ε. ανά Περιφερειακή κατανομή,.....	σελ.58
Πίνακας 8: Πορεία υλοποίησης του εθνικού αποθέματος,.....	σελ.58
Πίνακας 9: Συντελεστές υπολογισμού έκτασης για Περιοχή Οικολογικής εστίασης (ΠΟΕ),.....	σελ.60
Πίνακας 10 : Ποσά ενίσχυσης για «νέους γεωργούς» ανά έτος,.....	σελ.61
Πίνακας 11 : Ποσά ενίσχυσης «μικρό-καλλιεργητών» ανά έτος,.....	σελ.62
Πίνακας 12 : Προϋπολογισμός συνδεδεμένων ενισχύσεων ανά έτος,.....	σελ.64
Πίνακας 13: Συνδεδεμένες ενισχύσεις - Ποσά ανά είδος/έτος,.....	σελ.72

Πίνακας 14: Βασικοί και Εκτελεστικοί Κανόνες για εφαρμογή της ΚΑΠ 2014-2020,.....σελ.73	σελ.73
Πίνακας 15: Παράγοντες ανάπτυξης και εδραίωσης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα,.....σελ.75-76	σελ.75-76
Πίνακας 16: δείκτης Gini 2015,.....σελ.92	σελ.92
Πίνακας 17: δείκτης Gini 2019,.....σελ.92	σελ.92
Πίνακας 18:Κατηγοριοποίηση Περιφερειών με βάση την ταξινόμηση J. Boudeville,.....σελ.102	σελ.102
Πίνακας 19: Συντελεστές Συμμετοχής και Ειδίκευσης, Ομολογική και Διαφορική Συνιστώσα για τον κλάδο της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας.....σελ.103	σελ.103
Πίνακας 20: Βασικά αριθμητικά δεδομένα για τη γεωργία και τη βιομηχανία ειδών διατροφής (ΕΕ-28, 2016-2019),.....σελ.107	σελ.107
Πίνακας 21: ΑΕΠ χώρας 2014-2020,.....σελ.108	σελ.108
Πίνακας 22: Ισοζύγιο Εισαγωγών-Εξαγωγών,.....σελ.108	σελ.108
Πίνακας 23: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο(Α64) ως ποσοστό τα έτη 2014-2020,.....σελ.109	σελ.109
Πίνακας 24: Γεωργικό εισόδημα ανά Περιφέρεια,.....σελ.118	σελ.118
Πίνακας 25: Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα και ανά Περιφέρεια,.....σελ.119	σελ.119
Πίνακας 26: Κτηνοτροφικό Εισόδημα,.....σελ.121	σελ.121
Πίνακας 27: Επιδοτήσεις ανά Περιφέρεια,.....σελ.122	σελ.122
Πίνακας 28:1ο Μοντέλο, Aqadjusted R squareσελ. 123	σελ. 123
Πίνακας 29:1ο Μοντέλο, Κατανομή F.....σελ. 123	σελ. 123
Πίνακας 30: Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Ανεξάρτητες Μεταβλητές το Γεωργικό Εισόδημα, το Κτηνοτροφικό Εισόδημα και τις Επιδοτήσεις,.....σελ.124	σελ.124
Πίνακας 31: 2ο Μοντέλο, Aqadjusted R squareσελ. 124	σελ. 124
Πίνακας 32: 1ο Μοντέλο, Κατανομή Fσελ. 125	σελ. 125

Πίνακας 33: Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Ανεξάρτητες Μεταβλητές την Γεωργική Απόδοση/στρέμμα, τις Επιδοτήσεις και το Κτηνοτροφικό Εισόδημα,.....σελ.125

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1:Μέσοι Όροι Γεωργικού Εισοδήματος κατά κατηγορία καλλιέργειας τα έτη 2014 έως και 2018,.....σελ.117

Γράφημα 2: Μέσοι Όροι Κτηνοτροφικού Εισοδήματος κατά κατηγορία Ζωικού Κεφαλαίου τα έτη 2014 έως και 2018,.....σελ.118

Γράφημα 3: Γεωργικό Εισόδημα ανά Περιφέρεια,.....σελ.119

Γράφημα 4: Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα και ανά Περιφέρεια,.....σελ.120

Γράφημα 5 : Κτηνοτροφικό Εισόδημα,.....σελ.121

Γράφημα 6 : Επιδοτήσεις ανά Περιφέρεια,.....σελ.122

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1 :Ευρωπαϊκή αγροτική στήριξη(σε δις ευρώ).....σελ.24

Διάγραμμα 2: Υποστήριξη των αγροτών της ΕΕ από τον συνολικό προϋπολογισμό της το 2019 (δις ευρώ).....σελ.25

Διάγραμμα 3: Δαπάνες της ΕΓΤΕ για την στήριξη εισοδήματος και μέτρα αγοράς 2019 (σε εκτάρια).....σελ.26

Διάγραμμα 4: Δεσμεύσεις δαπανών για την αγροτική ανάπτυξη ανά θέμα 2014-2024.....σελ.27

Διάγραμμα 5 : Απασχόληση στον αγροτικό τομέα, 1995-2017,.....σελ.86

Διάγραμμα 6: Απεικόνιση της καμπύλης Lorenz για το έτος 2015,.....σελ.91

Διάγραμμα 7:Εξέλιξη της ΑΠΑ για γεωργία, δασοκομία, αλιεία, κατά την περίοδο 1996-2020,.....σελ.109

Διάγραμμα 8: Συμμετοχή του Αγροτικού τομέα στην συνολική ΑΠΑ στην Ελλάδα,.....σελ.110

Διάγραμμα 9: Αξία παραγωγικής δραστηριότητας του γεωργικού κλάδου, 2000-2018 σε τρέχουσες τιμές,.....σελ.111

Διάγραμμα 10:Εισόδημα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, 2000-2018,.....σελ.112

Διάγραμμα 11: Ποσοστό των επιδοτήσεων επί της συνολικής αξίας γεωργικής παραγωγής,.....σελ.113

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

1. ΧΑΡΤΗΣ 1: Συντελεστής Συμμετοχής 2015,.....σελ.104
2. ΧΑΡΤΗΣ 2: Συντελεστής Ειδίκευσης 2015,.....σελ.104
3. ΧΑΡΤΗΣ 3: Ομολογιακή Συνιστώσα 2015,.....σελ.105
4. ΧΑΡΤΗΣ 4; Διαφορική Συνιστώσα 2015,.....σελ.105

1.Εισαγωγή

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης το 1957 προέβλεπε την ενίσχυση της οικονομικής ενότητας των κρατών μελών, την προώθηση της αρμονικής ανάπτυξης και την άσκηση κοινής οικονομικής και εμπορικής πολιτικής. Αυτό περιλάμβανε κοινές πολιτικές για τη γεωργία και την αλιεία.

Ήταν η κοινή γεωργική πολιτική της ΕΕ, η οποία, για πρώτη φορά, εισήγαγε κανόνες για τα κράτη μέλη που θα υποστήριζαν τον αγροτικό τομέα μετά από χρόνια καταστροφικού πολέμου και λοιμού, ώστε οι Ευρωπαίοι πολίτες να απολαμβάνουν μεγάλη ποικιλία τροφίμων υψηλής ποιότητας

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική(ΚΑΠ), εξελίχθηκε επί δεκαετίες, ανταποκρινόμενη στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις των καταναλωτών και της αγοράς καθώς και σε παράγοντες όπως η κλιματική αλλαγή και η ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη. Σήμερα, εξήντα περίπου χρόνια από την εφαρμογή της, η ΚΑΠ υποστηρίζει μια ανοιχτή αγορά αγροτικών προϊόντων εντός της ΕΕ, διασφαλίζοντας προσιτές τιμές, διατηρώντας τα υψηλότερα πρότυπα ασφάλειας και περιβαλλοντικής προστασίας, διατηρώντας ζωντανές τις αγροτικές κοινότητες.

Ως πολιτική, η εφαρμογή της ΚΑΠ στα πλαίσια της ενωμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης προέκυψε, αρχικά, από την ανάγκη να διασφαλιστεί το ταχύτερο δυνατό η εξασφάλιση τροφίμων σε μια περίοδο ανεπάρκειας, μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, και για να βελτιωθεί το επίπεδο ζωής του αγροτικού πληθυσμού (Πέζαρος, 2003).

Η επισιτιστική ανεπάρκεια που έπληξε την Ευρώπη μεταπολεμικά, εξηγούν το ενδιαφέρον των έξι ιδρυτικών μελών να παρέμβουν για να στηρίξουν τη γεωργία και να ρυθμίσουν τις αγορές, καταργώντας ταυτόχρονα τους εθνικούς μηχανισμούς παρέμβασης που δεν ήταν συμβατοί με την κοινή αγορά, μεταφέροντας τους σε κοινοτικό επίπεδο (Βλ. Jones Owain, Lay Discourses of the Rural: Developments and Implications for Rural Studies).

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Κατά την δημιουργία της ελήφθησαν υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία:

Η ιδιαιτερότητα των γεωργικών δραστηριοτήτων, ως απόρροια της

κοινωνικής δομής της γεωργίας, των διαρθρωτικών και φυσικών ανισοτήτων μεταξύ των διαφόρων περιοχών.

✚ Η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής των κατάλληλων προσαρμογών

✚ Το γεγονός ότι η γεωργία αποτελεί ένα τομέα συνδεδεμένο με το σύνολο της οικονομίας.

Σύμφωνα με τα άρθρα 32 και 38 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, στόχος της Κ.Α.Π. είναι η διασφάλιση λογικών τιμών για τους Ευρωπαίους καταναλωτές και δίκαια εισοδήματα για τους αγρότες, ιδίως χάρη στην κοινή οργάνωση των αγροτικών αγορών και την τήρηση των ακόλουθων αρχών. Οι κατευθυντήριες γραμμές της Κ.Α.Π. συνοψίζονται σε τρία κύρια σημεία(Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ, 2012/C 326/01):

✚ Τη δημιουργία ενιαίας αγοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη θέσπιση κοινών τιμών και κανόνων ανταγωνισμού και την παράλληλη κατάργηση όλων των εμποδίων διακίνησης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της κοινοτικής αγοράς.

✚ Τη χρηματοδοτική αλληλεγγύη, δηλαδή την καταβολή των δαπανών που συνεπάγεται η εφαρμογή της Κ.Α.Π. από τους κοινούς πόρους της Κοινότητας και όχι από τα κράτη - μέλη στα οποία πραγματοποιούνται οι δαπάνες.

✚ Την κοινοτική προτίμηση, δηλαδή τη δημιουργία καθεστώτος που να εξασφαλίζει το προβάδισμα των κοινοτικών προϊόντων στην κοινοτική αγορά, έναντι των προϊόντων των τρίτων χωρών. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν μηχανισμοί που καθιστούν τα κοινοτικά προϊόντα περισσότερο ανταγωνιστικά στην κοινοτική αγορά, με σκοπό την εξασφάλιση σταθερότητας στα γεωργικά εισοδήματα και ομαλότητας στον εφοδιασμό της.

Με κύριο μέλημα τη στήριξη των ενδοκοινοτικών προϊόντων και την επίτευξη αυτάρκειας αγαθών, η Κ.Α.Π. στοιχειοθετείτε στα άρθρα 33 της Συνθήκης της Ρώμης, με στόχους (EEEE C/321/29.12.2006 E/26):

1. Την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας. την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, καθώς και την άριστη χρησιμοποίηση των συντελεστών παραγωγής.
2. Την εξασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου του γεωργικού πληθυσμού, με την αύξηση του ατομικού εισοδήματος των εργαζομένων στην γεωργία.
3. Τη σταθεροποίηση των αγορών των γεωργικών προϊόντων

4. Την εξασφάλιση του εφοδιασμού της κοινοτικής αγοράς,
5. Τη διασφάλιση λογικών τιμών για τον καταναλωτή.

Η διαχείριση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής συνεπάγεται την ύπαρξη ενιαίων εργαλείων για την διαχείριση των κοινών τιμών, την κοινή χρηματοδότηση των μέτρων στήριξης και την κοινή προστασία έναντι του εισαγωγών.

Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί αποτελούν μέρος του πρώτου Πυλώνα της ΚΑΠ, αυτής των αγορών, ενώ ο δεύτερος Πυλώνας είναι εκείνος της αγροτικής ανάπτυξης (Βλ. Νίκου Μούση) .

Η Κοινή Οργάνωση Αγορών(ΚΟΑ) εξασφαλίζει τον εφοδιασμό τροφίμων σε προσιτές τιμές, εγγυάται την αύξηση της παραγωγικότητας και του βιοτικού επιπέδου των γεωργών. Άρα επιβάλλεται ο συνδυασμός περιφερειακής και κοινωνικής πολιτικής, που θα εξασφαλίσει την βιωσιμότητα των γεωργών στην Κοινή Οργάνωση της Αγοράς.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική επηρεάζει άμεσα το αγροτικό εισόδημα, την κατανάλωση και έμμεσα και άλλους τομείς της οικονομίας όπως η μεταποίηση. Διαθέτει το μεγαλύτερο προϋπολογισμό της ΕΕ η οποία έχει υπό την αρμοδιότητά της την γεωργική πολιτική και έχει νομοθετήσει κείμενα με μεγάλο εύρος δράσης όπως π.χ. ανταγωνισμού, επιδοτήσεων κ.α..

Από την θέσπισής της η ΚΑΠ μεταρρυθμίζεται και εξελίσσεται συνεχώς ώστε να ανταποκρίνεται στις εκάστοτε οικονομικό-κοινωνικές συνθήκες.

2.Κοινή Αγροτική Πολιτική

2.1. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική

Ο αγροτικός τομέας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις καιρικές συνθήκες και το κλίμα, η παραγωγή απαιτεί χρόνο και προγραμματισμό, με αποτέλεσμα να υπάρχει χάσμα μεταξύ ζήτησης και προσφοράς . Η απρόβλεπτη ζήτηση προκαλεί αστάθεια της αγοράς, οδηγώντας αναπόδραστα σε ασταθείς τιμές. Αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν το εισόδημα των αγροτών, το οποίο είναι περίπου 40% χαμηλότερα από αυτό σε άλλους τομείς.

Η ΚΑΠ αντισταθμίζει τον αντίκτυπο των διακυμάνσεων των τιμών και της ζήτησης μέσω των άμεσων πληρωμών, επιτρέποντας στους γεωργούς να έχουν ένα πιο σταθερό εισόδημα. Η εισοδηματική στήριξη στους αγρότες είναι απαραίτητη, ώστε να εξασφαλίζεται η παροχή ασφαλών και ποσοτικών τροφίμων.

Μέσω της ΚΑΠ, η ΕΕ υποστηρίζει επίσης την ανάπτυξη και την αναδιάρθρωση του γεωργικού τομέα. Καθώς οι ηλικιωμένοι αγρότες συνταξιοδοτούνται, όλο και λιγότεροι νέοι επιλέγουν να σταδιοδρομήσουν στη γεωργία. Μόνο το 11% των διαχειριστών αγροκτημάτων της ΕΕ είναι κάτω των 40 ετών (2016).

Μετά τη μεταρρύθμιση του 1992, η ΚΑΠ περιλαμβάνει μέτρα για την ενθάρρυνση των νεότερων γενεών να ασχοληθούν με τη γεωργία και να προωθήσουν μια φιλική προς το περιβάλλον γεωργία. Οι αγροτικές περιοχές έχουν επωφεληθεί από την αυξημένη και καλύτερα εστιασμένη στήριξη της ΚΑΠ για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και τη διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας στην ύπαιθρο.

Η ΚΑΠ είναι σημαντική πολιτική που ρυθμίζει με κανονισμούς την παραγωγή, το εμπόριο και την μεταποίηση στην Ε.Ε. Υπέστη αρκετές μεταρρυθμίσεις και σταδιακή μείωση του ποσοστού χρηματοδότησης από τους πόρους της Ε.Ε. μετά και τη μείωση των απασχολούμενων στον τομέα της γεωργίας.

Οι κύριες προοπτικές της ΚΑΠ ήταν απόρροια, της εδαφικής διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τις διαπραγματεύσεις με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ). Μετά τη διεύρυνση, στόχος της ΚΑΠ αποτέλεσε η διαφύλαξη και η διαχείριση των φυσικών πόρων στο πλαίσιο της αειφόρου ανάπτυξης και η διατήρηση της ευρωπαϊκής κληρονομιάς. Όμως οι δαπάνες για την γεωργία δεν επέφεραν σταθερή ανάπτυξη σε σταθερούς όρους.

Η ελληνική γεωργία εξαρτάται πλήρως από την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) της Ε.Ε., η οποία έχει άμεση επίδραση στην αγροτική μας οικονομία, στις αγροτικές περιοχές, τα εισοδήματα και την απασχόληση των αγροτών.

2.2. Η εφαρμογή της ΚΑΠ

Έχουν καθοριστεί βασικές πολιτικές προτεραιότητες σε ευρωπαϊκό επίπεδο όπως: θέσεις εργασίας, βιωσιμότητα, εκσυγχρονισμός, καινοτομία και ποιότητα.

Ο γεωργικός τομέας είναι ζωτικής σημασίας για την ευρωπαϊκή οικονομία, καθώς παρέχει την κύρια πηγή εσόδων για το 20% του πληθυσμού της ΕΕ που ζει σε αγροτικές περιοχές.

Η πρώτη φάση της Κ.Α.Π. (1957–1962) αποτέλεσε την βασική συμφωνία και την διαμόρφωση πολιτικής για την εναρμόνιση μεταξύ των κρατών μελών των εθνικών τους πολιτικών στον γεωργικό τομέα. Η συμφωνία αυτή αποτέλεσε προϋπόθεση για τις υπό ένταξη χώρες και αναφέρεται ως «Κοινοτικό Κεκτημένο».

Η δεύτερη φάση της Κ.Α.Π. (1963– 1967) χαρακτηρίζεται από την εφαρμογή των βασικών της αρχών. Με τη λήξη της επιδιώχθηκε η ολοκλήρωση και ενοποίηση των αγορών με τη διόρθωση των αρχικών κανόνων (1968–1971), την εφαρμογή συμπληρωματικών μέτρων (1972-1976), την αμφισβήτηση των βασικών κανόνων (1977–1980) και τη σταδιακή και συνεχή αναμόρφωση που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. (Μαραβέγιας Ν., 2000).

Για τη χρηματοδότηση και την επίτευξη των στόχων της Κ.Α.Π. ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), που είναι περισσότερο γνωστό ως FEOGA(Fund European d' Orientation et de Garantie Agricole).

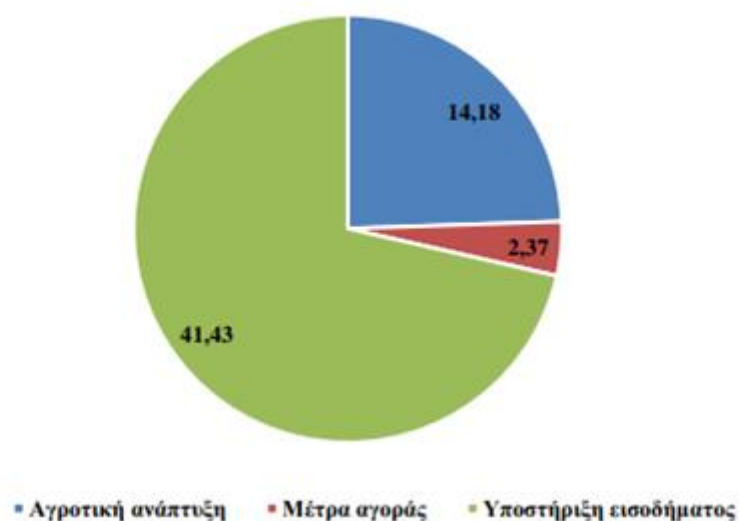
Η ΚΑΠ ιστορικά απορροφούσε μεγάλο μερίδιο του κοινοτικού προϋπολογισμού της ΕΟΚ, ποσοστό που την δεκαετία του '80 ξεπερνούσε το 75% του συνολικού της προϋπολογισμού. Το ποσοστό αυτό το 2000 αντιστοιχούσε στο 45% του συνολικού προϋπολογισμού της Ε.Ε. Με τον Κανονισμό 1290/2005 ορίστηκαν οι προϋποθέσεις για τη μετονομασία των προηγούμενων ταμείων σε Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) και Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), τα οποία χρηματοδοτούν τις δαπάνες για τον τομέα των αγορών και τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης αντίστοιχα.

3. Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία 2014-2020

3.1. Χρηματοδότηση της ΚΑΠ

Όπως διαπιστώνεται από το παρακάτω διάγραμμα η ΕΕ στήριξε τους αγρότες με 57,98 δισεκατομμύρια ευρώ το 2019. Αναλυτικότερα (European Commission/The common agricultural policy at a glance, 2021):

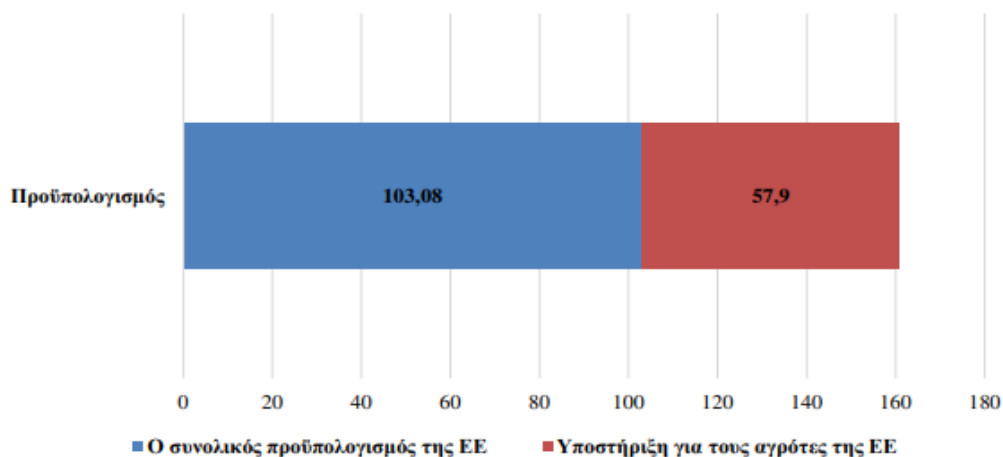
Ευρωπαϊκή στήριξη (δισεκατομμύρια ευρώ)

Διάγραμμα 1: Ευρωπαϊκή αγροτική στήριξη (σε δις ευρώ)

Πηγή: European Commission /The common agriculture policy at a glance, 2021

Το επίπεδο στήριξης των αγροτών της ΕΕ από τον συνολικό προϋπολογισμό της ΕΕ περιλαμβάνει μια σειρά μεταβλητών για την συνεχή πρόσβαση σε ποιοτικά τρόφιμα και στα οποία αντικατοπτρίζονται λειτουργίες όπως η εισοδηματική υποστήριξη για τους αγρότες, η δράση για την κλιματική αλλαγή και η διατήρηση ζωντανών αγροτικών κοινοτήτων και της αδιάλειπτης πρόσβασης σε ποιοτικά τρόφιμα. (European Commission/The Common Agricultural Policy at a glance, 2021).

Διάγραμμα 2:Υποστήριξη των αγροτών της ΕΕ από τον συνολικό προϋπολογισμό της το 2019 (δισεκ. ευρώ)

Πηγή: (European Commission/The common agricultural policy at a glance, 2021)

Η ΚΑΠ χρηματοδοτείται μέσω δύο ταμείων ως μέρος του προϋπολογισμού της ΕΕ (European Commission/The common agricultural policy at a glance, 2021):

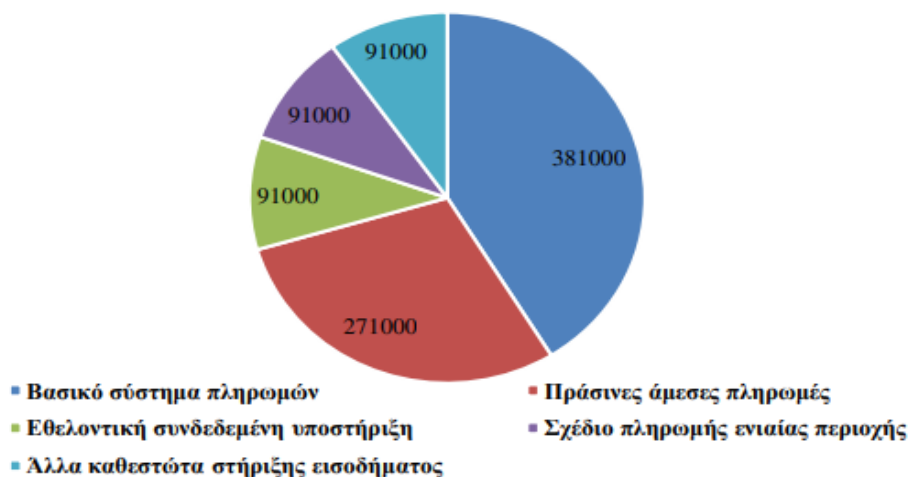
- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ) παρέχει άμεση στήριξη και χρηματοδοτεί μέτρα αγοράς·
- το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) χρηματοδοτεί την αγροτική ανάπτυξη.

Η διαχείριση των πληρωμών γίνεται σε εθνικό επίπεδο από κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ πληροφορίες σχετικά με τους αποδέκτες των πληρωμών της ΚΑΠ δημοσιεύονται από κάθε χώρα, σύμφωνα με τους κανόνες διαφάνειας της ΕΕ.

3.2 Ευρωπαϊκό Ταμείο Γεωργικής Εγγύησης

Το ΕΓΤΕ χρηματοδοτεί κυρίως την εισοδηματική υποστήριξη για αγρότες και τα μέτρα αγοράς. Το 2019, οι δαπάνες σε αυτούς τους τομείς ανήλθαν σε 43,81 δισεκατομμύρια ευρώ. Οι δαπάνες του ΕΓΤΕ για την στήριξη εισοδήματος και τα μέτρα αγοράς το 2019 ήταν (European Union/Common Agricultural Policy Funds, 2021).

Δαπάνες του ΕΓΤΕ για στήριξη εισοδήματος και μέτρα αγοράς, 2019

Διάγραμμα 3: Δαπάνες της ΕΓΤΕ για την στήριξη εισοδήματος και μέτρα αγοράς 2019 (σε εκτάρια)

Πηγή: ήταν (European Union/Common agricultural policy funds, 2021)

3.3. Υποστήριξη εισοδήματος

Το ΕΓΤΕ στηρίζει τους αγρότες της ΕΕ μέσω διαφορετικών καθεστώτων πληρωμών, συμπεριλαμβανομένου ενός βασικού συστήματος πληρωμών.

Μιας πληρωμής για βιώσιμες μεθόδους καλλιέργειας («πράσινες άμεσες πληρωμές») και μια πληρωμή για νέους αγρότες. Όλες οι πληρωμές υπόκεινται στη συμμόρφωση με τους κανόνες της ΕΕ για την ασφάλεια των τροφίμων, την προστασία του περιβάλλοντος και την καλή διαβίωση των ζώων (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

3.4. Μέτρα αγοράς

Το ΕΓΤΕ χρηματοδοτεί επίσης μέτρα για τη στήριξη και τη σταθεροποίηση των γεωργικών αγορών, συμπεριλαμβανομένων αγορών παρέμβασης, ενίσχυσης ιδιωτικής αποθεματοποίησης, ειδικών τομεακών ενισχύσεων (όπως για κρασί, φρούτα και λαχανικά, ελαιόλαδο, λυκίσκο), έκτακτα μέτρα διαταραχής της αγοράς και διανομή φρούτων στα σχολεία, λαχανικά της ΕΕ και καθεστώς γάλακτος.

Αυτά τα μέτρα λειτουργούν στο πλαίσιο της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς (ΚΟΑ), η οποία καθορίζει τις παραμέτρους για την παρέμβαση στις αγροτικές αγορές. Επιπλέον, το ΕΓΤΕ χρηματοδοτεί δράσεις γεωργικής πληροφόρησης και προώθησης,

καθώς και υποστήριξη στις εξόχως απόκεντρες περιοχές (ΕΑΠ) και μικρότερα νησιά του Αιγαίου (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

3.5. Ευρωπαϊκό αγροτικό ταμείο για την αγροτική ανάπτυξη

Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) χρηματοδοτεί τη συνεισφορά της ΚΑΠ στους στόχους της ΕΕ για την αγροτική ανάπτυξη (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021):

- ☐ βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητα της γεωργίας,
- ☐ ενθαρρύνοντας την αειφόρο διαχείριση των φυσικών πόρων και τη δράση για το κλίμα,
- ☐ επιτυγχάνοντας ισόρροπη εδαφική ανάπτυξη των αγροτικών οικονομιών και κοινοτήτων.

Αυτοί οι στόχοι υλοποιούνται μέσω εθνικών και περιφερειακών προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης (ΠΑΑ), τα οποία συγχρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΑΑ και τους εθνικούς προϋπολογισμούς των χωρών της ΕΕ. Κατά την περίοδο προγραμματισμού 2014 - 2024, το ΕΓΤΑΑ συνέβαλε 100 δισεκατομμύρια ευρώ σε ΠΑΑ(2014-2024). (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

Διάγραμμα 4: Δεσμεύσεις δαπανών για την αγροτική ανάπτυξη ανά θέμα 2014-2024

Πηγή: (European Union/Common agricultural policy funds, 2021)

Το ΕΓΤΑΑ παρέχει επενδυτική υποστήριξη για αγροτικές επιχειρήσεις και έργα μέσω χρηματοδοτικών μέσων, όπως δάνεια, εγγυήσεις ή ίδια κεφάλαια. Επίσης, το ΕΓΤΑΑ είναι ένα από τα πέντε ταμεία που περιλαμβάνονται στο πλαίσιο των Ευρωπαϊκών

Διαρθρωτικών Επενδυτικών Ταμείων (ESIF), τα οποία στοχεύουν σε συνεκτικές επενδύσεις για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη στην ΕΕ.

3.6. Διαχείριση κεφαλαίων ΚΑΠ

Ενώ η Επιτροπή φέρει τη συνολική ευθύνη για τη δημοσιονομική διαχείριση της ΚΑΠ, δεν πραγματοποιεί πληρωμές στους δικαιούχους. Το μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού της ΚΑΠ εκτελείται υπό τη λεγόμενη «κοινή διαχείριση» μεταξύ της Επιτροπής και των χωρών της ΕΕ, ενώ το υπόλοιπο εμπίπτει στην «άμεση διαχείριση» (European Union/Common Agricultural Policy Funds, 2021).

3.7. Κοινή διαχείριση

Το 99,1% του προϋπολογισμού της ΚΑΠ - συμπεριλαμβανομένων των χορηγήσεων για στήριξη εισοδήματος, μέτρων αγοράς και αγροτική ανάπτυξη - υλοποιείται σύμφωνα με την αρχή της κοινής διαχείρισης μεταξύ της Επιτροπής και των χωρών της ΕΕ (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

3.8. Ο ρόλος των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Υπό κοινή διαχείριση, οι χώρες της ΕΕ είναι υπεύθυνες για τη δημιουργία συστήματος διαχείρισης και ελέγχου των πληρωμών που συμμορφώνεται με τους κανονισμούς της ΕΕ. Πρέπει να διασφαλίζουν ότι αυτό το σύστημα λειτουργεί αποτελεσματικά και είναι ικανό να προλαμβάνει, να εντοπίζει και να διορθώνει παρατυπίες (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

3.9. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η Επιτροπή διαδραματίζει εποπτικό ρόλο, διασφαλίζοντας τη συμμόρφωση των ρυθμίσεων που διέπουν το σύστημα διαχείρισης και ελέγχου. Το κάνει με την επαλήθευση της αποτελεσματικής λειτουργίας αυτού του συστήματος και με τη διενέργεια οικονομικών διορθώσεων, όπου είναι απαραίτητο.

Οι χώρες της ΕΕ εκτελούν πληρωμές στους δικαιούχους της ΚΑΠ μέσω των επίσημων οργανισμών πληρωμών. Οι οργανισμοί πληρωμών είναι διαπιστευμένοι σύμφωνα με κριτήρια που καθορίζονται από την Επιτροπή και πρέπει να διασφαλίζουν την επιλεξιμότητα όλων των αιτήσεων και τη σωστή εκτέλεση πληρωμών στους αγρότες και άλλους δικαιούχους της ΚΑΠ.

Όλες οι δαπάνες καταγράφονται στους ετήσιους λογαριασμούς των οργανισμών πληρωμών και υπόκεινται σε περαιτέρω επίπεδα ελέγχου στο πλαίσιο της διαδικασίας

χρηματοοικονομικής διασφάλισης (European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021).

3.10. Άμεση διαχείριση

Περίπου το 0,8% του προϋπολογισμού της ΚΑΠ διαχειρίζεται άμεσα η Επιτροπή (συμπεριλαμβανομένων των χορηγήσεων σε αντιπροσωπείες της ΕΕ και εκτελεστικούς οργανισμούς της ΕΕ). Η χρηματοδότηση αυτή προβλέπει (European Union/Common agricultural policy funds, 2021):

- Δραστηριότητες διοικητικής και τεχνικής υποστήριξης που απαιτούνται για την εφαρμογή της ΚΑΠ, συμπεριλαμβανομένων των ερευνών, της παρακολούθησης, των μέτρων ελέγχου και επιθεώρησης και της συντήρησης συστημάτων πληροφορικής γεωργικής λογιστικής.
- Δραστηριότητες προώθησης των γεωργικών προϊόντων της ΕΕ από διεθνείς οργανισμούς, εκτελεστικούς οργανισμούς και την ίδια την Επιτροπή.

Η Επιτροπή παρέχει επίσης επιχορηγήσεις για ενημερωτικά μέτρα που σχετίζονται με την ΚΑΠ και εκδίδει συμβάσεις για υπηρεσίες τρίτων, όπως αξιολογήσεις, μελέτες, τεχνική βοήθεια, κατάρτιση, συμβουλευτικές υπηρεσίες, διασκέψεις και δημοσιότητα. Οι συμβάσεις για υπηρεσίες συνάπτονται μετά από διαγωνισμούς.

4. Ιστορική αναδρομή της ΚΑΠ

4.1. Ιστορική αναδρομή και μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Ευρωπαίοι ηγέτες σχεδίαζαν να οικοδομήσουν μια ενωμένη Ευρώπη όπου θα επικρατούσε η ειρήνη και η ευημερία, θέτοντας ως πρωταρχικό τους στόχο την αυτάρκεια της σε τρόφιμα.

1958: Η Συνθήκη της Ρώμης έθεσε τη γεωργία στο επίκεντρο της νέας Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, με στόχο την επίτευξη υψηλότερης γεωργικής παραγωγικότητας, δίκαιου βιοτικού επιπέδου για τους αγρότες, ασφάλεια εφοδιασμού σε εύλογες τιμές και σταθερότητα της αγοράς.

Τα έξι ιδρυτικά μέλη της ΚΑΠ (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Γερμανία και Κάτω Χώρες) οραματίστηκαν τη δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς με κανόνες εναρμόνισης των εθνικών τους πολιτικών. Έτσι, η Συνθήκη της Ρώμης (1957) καθιέρωσε την Κοινή Αγροτική Πολιτική και τα άρθρα 39-47 της Συνθήκης της ΕΟΚ (νυν 33 της Συνθήκης της ΕΕ) καθόρισαν τους στόχους της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και τους μηχανισμούς υποστήριξής της.

Το επόμενο έτος, η Διάσκεψη της Stresa τον Ιούλιο του 1958 διατύπωσε τις κατευθυντήριες γραμμές αυτής της πολιτικής, οι οποίες έθεσαν τους ακόλουθους κύριους στόχους: (Κ. Παπαγεωργίου, 2007: 613)

- Βελτίωση της παραγωγικότητας και της σταθερότητας της αγοράς
- Διασφάλιση της πρόσβασης σε τρόφιμα σε λογικές τιμές
- Εξασφάλιση ενός αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου για τους γεωργούς.

Στις αρχές του 1962, μετά από 140 ώρες πολύπλοκων διαπραγματεύσεων, οι υπουργοί των έξι ιδρυτικών χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατέληξαν σε συμφωνία που έδωσε νομική ισχύ στην πρώτη κοινή γεωργική πολιτική της Ευρώπης. Η πρώτη νομική πράξη εγκαινίασε την ΚΑΠ και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ), ώστε να χρηματοδοτείται η ΚΑΠ. Το 1964 το ταμείο αυτό διαχωρίστηκε σε δύο επιμέρους τμήματα:

- Το τμήμα Εγγυήσεων, που χρηματοδοτεί δαπάνες που αφορούν τις Κοινές Οργανώσεις Αγορών

- Το τμήμα Προσανατολισμού, που χρηματοδοτεί τη διαρθρωτική γεωργική πολιτική της Κοινότητας και έχει ως στόχο την περιφερειακή ανάπτυξη και τη μείωση των ανισοτήτων στις περιφέρειες της Ευρώπης (Άρθρο 34).

Ο μηχανισμός παρέμβασης όπως διαμορφώθηκε εξασφάλιζε μια κατώτατη τιμή (τιμή παρέμβασης) για τους παραγωγούς και μία ανώτερη από την προηγούμενη και επιθυμητή για αυτούς τιμή (τιμή προσανατολισμού), λογική όμως για τους καταναλωτές. (Τζακώστα Α)

Η ΚΓΠ εφαρμόστηκε το 1962 και αποτέλεσε μία από τις κύριες πολιτικές του Ευρωπαϊκού Οικοδομήματος. Χαρακτηριζόταν από έντονο προστατευτισμό και έμφαση στην επέκταση της γεωργικής παραγωγής, ενώ η στήριξη των τιμών γινόταν με τιμές παρέμβασης που καθορίζονταν για κάθε προϊόν.

Η νεοσύστατη ΚΑΠ πέτυχε τον εκσυγχρονισμό της ευρωπαϊκής γεωργίας, την επέκταση της παραγωγής και τη μετατροπή της ΕΟΚ σε εξαγωγική δύναμη. Ωστόσο, αντιμετώπισε προβλήματα όπως η υπερπαραγωγή και η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου, τα οποία απαιτούσαν προσαρμογή μέσω ριζικών μεταρρυθμίσεων.

1965: Ιδρύεται το Δίκτυο Αγροτικών Λογιστικών Δεδομένων (FADN) και ξεκινά τη συλλογή δεδομένων για το εισόδημα και τις επιχειρηματικές δραστηριότητες των αγροκτημάτων. Ένα χρόνο αργότερα, η Farm Structure Surveys (FSS) αρχίζει να συλλέγει δεδομένα για τη δομή των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Αυτές οι δύο μακροβιότερες πηγές στατιστικών πληροφοριών για τη γεωργία της ΕΕ έχουν συμβάλει στην ενημέρωση και στη λήψη πολιτικών αποφάσεων.

1968: Επειδή είχε επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό η αυτάρκεια, η εστίαση μετατοπίζεται στη δημιουργία μεγαλύτερης ισορροπίας μεταξύ των μέτρων που στοχεύουν στις γεωργικές αγορές και εκείνων που στοχεύουν στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών δομών. Το Agriculture 1980 ή Σχέδιο Mansholt (Sicco Mansholt, Ολλανδός Επίτροπος για τη γεωργία από το 1958 έως το 1972), εγκρίνεται για το σκοπό αυτό.

Το Μνημόνιο «Για την μεταρρύθμιση της Γεωργίας στην ΕΟΚ: Γεωργία 1980» υιοθετήθηκε το 1972 και απέβλεπε στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στην ενθάρρυνση της παύσης της γεωργικής δραστηριότητας, την βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων, στην κοινωνικοοικονομική πληροφόρηση και επαγγελματική εκπαίδευση των εργαζομένων στη γεωργία, καθώς και στα διαρθρωτικά μέτρα για τις ορεινές και άλλες μειονεκτικές περιοχές.

Είχε προβλέψει ότι η πολιτική της στήριξης των τιμών παραγωγού θα έφτανε τα όριά της χωρίς να έχει βελτιωθεί το βιοτικό επίπεδο των αγροτών. Για αυτό πρότεινε την «έξοδο» 5 εκατομμυρίων αγροτών δίνοντας οικονομικά κίνητρα, ώστε να προκύψουν λιγότερες, μεγαλύτερες και ανταγωνιστικότερες εκμεταλλεύσεις προς νέους και δραστήριους αγρότες. Οι εκμεταλλεύσεις θα θεωρούνταν βιώσιμες μόνο αν εξασφάλιζαν εισόδημα όσο αυτό που απολάμβαναν οι εργαζόμενοι σε άλλους τομείς.

Υιοθετούνται μέτρα για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και διαρθρώσεων, με σκοπό τη δημιουργία παραγωγικών μονάδων-επιχειρήσεων ικανοποιητικού μεγέθους. Συγκεκριμένα, η οργάνωση της παραγωγής δομείται μέσα από δύο μορφές. Τις Μονάδες Παραγωγής (Production Units) και τις Σύγχρονες Αγροτικές Επιχειρήσεις (Modern Agriculture Enterprises).

Μια Μονάδα Παραγωγής δημιουργείται είτε από τη συνένωση παραγωγών για την παραγωγή ενός συγκεκριμένου προϊόντος είτε από μεμονωμένους αγρότες (Χατζηδάκης, 2007).

Μια Σύγχρονη Αγροτική Επιχείρηση από την άλλη, δημιουργείται είτε από επέκταση των υπάρχοντων αγροκτημάτων είτε από συνένωση αρκετών μαζί, συγκεντρώνει δε όλους τους συντελεστές παραγωγής κάτω από μία επιχείρηση, βελτιστοποιώντας έτσι το παραγόμενο αποτέλεσμα (COM 1000), «Memorandum on the form of the Agriculture in the European Economic Community and Annexes», 1968).

Το σχέδιο Mansholt απέβλεπε επίσης στη μείωση της καλλιεργούμενης έκτασης στο σύνολό της και στην ενθάρρυνση της παύσης της γεωργικής δραστηριότητας των οριακών αγροτών. Οι δύο αυτοί στόχοι συνδυαστικά θα είχαν ως αποτέλεσμα τη μείωση των διαρθρωτικών πλεονασμάτων στα διάφορα προϊόντα.

Αυτό θα το πετύχαινε με μέτρα όπως τη μείωση των αγροτών με κίνητρα εξόδου, τη δημιουργία συνεταιρισμών και ευκαιριών απασχόλησης στο 2γενή και 3γενή τομέα.

Στην αντίδραση των αγροτών, ο Μάνσχολτ αναγκάστηκε να αποσύρει το μεγαλύτερο μέρος των προτάσεών του.

Η αύξηση της παραγωγικότητας συνεχίστηκε και τη δεκαετία του '70. Όμως η παραγωγή άρχισε να ξεπερνάει τη ζήτηση και τα πλεονάζοντα προϊόντα θα έπρεπε είτε να εξαχθούν μέσω επιδοτήσεων ή να αποθεματοποιηθούν, αυξάνοντας έτσι δραματικά τον προϋπολογισμό της ΚΑΠ.

1972: Τρεις κοινωνικές διαρθρωτικές οδηγίες εισάγουν κίνητρα για τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων: την απόσυρση από τη γεωργία, την παροχή συμβουλών και την κατάρτιση των αγροτών.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '70 η χρόνια πλεονασματική κατάσταση της Ευρωπαϊκής γεωργίας είχε επανέλθει στο προσκήνιο, σημειώνοντας μια ποικιλία πολιτικών αποκρίσεων όπως οι εγγυημένες μέγιστες ποσότητες.

1984: Εισάγεται ένα σύστημα ποσοστώσεων για τον περιορισμό της υπερπαραγωγής και τη διαχείριση των προμηθειών για προϊόντα όπως το γάλα. Οι παραγωγοί που υπερβαίνουν την ποσόστωσή τους καλούνται πλέον να πληρώσουν εισφορά για το πλεόνασμα.

1985: Η «Πράσινη Βίβλος» (J.Delors) αναφερόταν στην επανεξέταση της ΚΑΠ με βάση την εισήγηση της Ε. Επιτροπής. Οι κατευθυντήριες γραμμές της αναφέρονταν στην επίτευξη ισορροπίας (μεταξύ προσφοράς και ζήτησης), στην αγορά πλεονασματικών προϊόντων, στην επιδίωξη στροφής της παραγωγής προς μη πλεονασματικά προϊόντα, στην προστασία του περιβάλλοντος καθώς και στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού στις αγροτικές περιοχές.(COM (85)333).

Το 1985 η « Πράσινη βίβλος», J. Delors, αναφερόταν σε:

- Επιδοτήσεις για διαφοροποίηση της παραγωγής προς μη πλεονασματικά προϊόντα
- Βελτίωση της ποιότητας
- Προστασία του περιβάλλοντος
- Συνολική ανάπτυξη της υπαίθρου

και εγκαινίασε:

- ☐ Μέτρα διαρθρωτικής πολιτικής
- ☐ Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ)

Παρά τις ανακουφιστικές ενέργειες τα πλεονάσματα συνέχισαν να υπάρχουν, ενώ αυξήθηκε και η ανησυχία για την αποδυνάμωση της υπαίθρου, ενώ η βιομηχανοποίηση της παραγωγής των δημητριακών αύξησε την πολιτική πίεση για πολιτική αλλαγή.

Το 1986 με την συνθήκη της Ουρουγουάης άρχισαν οι διαπραγματεύσεις

προκειμένου να οριστεί για πρώτη φορά το αγροτικό εμπόριο και η πολιτική εμπορίου. Βάση της Συμφωνίας του γύρου της Ουρουγουάης (GATT μετέπειτα ΠΟΕ) τα γεωργικά προϊόντα εντάσσονται πλέον στους βασικούς κανόνες του διεθνούς εμπορίου, με συγκεκριμένες δεσμεύσεις σταδιακής μείωσης (για την εξαετή περίοδο ισχύος της Συμφωνίας 1995-2000) σε τρία επίπεδα: πρόσβαση στην αγορά, επιδοτούμενες εξαγωγές και εσωτερική στήριξη.

1988: Μηχανισμός Σταθεροποιητών (η πρώτη ουσιαστική μεταρρύθμιση) : Την Πράσινη Βίβλο ακολούθησε τελικά η δεύτερη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, το 1988, που συμφώνησε πάνω στο «πακέτο Ντελór».

Εφαρμόστηκαν διάφορα μέτρα τα οποία ονομάστηκαν σταθεροποιητές με χαρακτηριστικό την καθιέρωση Μέγιστων Εγγυημένων Ποσοτήτων για αρκετά προϊόντα. Για την συγκράτηση της παραγωγής εντός των προβλεπόμενων ορίων, αποφασίστηκαν ορισμένα κίνητρα περιορισμού της παραγωγής, με αποζημιώσεις όπως η προαιρετική αγρανάπαυση, η στροφή προς άλλες καλλιέργειες και η πρόωρη συνταξιοδότηση των γεωργών ηλικίας 55-65 ετών. ((Παπαγεωργίου Κ. Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ.)

Οι παράγοντες που επηρέασαν την αγροτική πολιτική από το 1980 ήταν η προστασία του περιβάλλοντος και ο αυξημένος προϋπολογισμός της ΚΑΠ, ο οποίος αυξήθηκε από το 1981 ως το 1991, από τα 10 στα 30 εκατ. ECU. 23,

1992: Η μεταρρύθμιση Mac Sharry (Ray Mac Sharry, Ιρλανδός Επίτροπος για τη γεωργία από το 1989 έως το 1992) εισήγαγε μια νέα προσέγγιση για τη στήριξη των αγροτών, με στόχο τη μείωση του προϋπολογισμού της ΚΑΠ, τη μείωση της υπερπαραγωγής και τη συμμόρφωση με τις διεθνείς εμπορικές συμφωνίες.

Η μεταρρύθμιση είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή μετάβαση από απεριόριστες εγγυημένες τιμές και επιχορηγήσεις, σε αντισταθμιστικές εισοδηματικές ενισχύσεις με βάση τις γεωργικές εκτάσεις ή τον αριθμό των ζώων. Τα συνοδευτικά μέτρα επικεντρώθηκαν στη στήριξη της προστασίας του περιβάλλοντος, τη διάσωση γεωργικής γης και την πρόωρη συνταξιοδότηση.

Ήταν χρονιά σταθμός στην εξέλιξη της ΚΑΠ μιας και η αποτυχία των προηγούμενων προσπαθειών για αποκατάσταση της ισορροπίας της αγοράς καθώς και η ανάγκη για απεμπλοκή από τις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις, σηματοδότησαν μια σειρά

αποφασιστικών αλλαγών με τα εξής κύρια στοιχεία:

Α)τη μείωση των θεσμικών τιμών στους τομείς των σιτηρών, ελαιούχων σπόρων και βόειου κρέατος.

Β)την εισαγωγή των άμεσων ενισχύσεων (πληρωμές ανά εκτάριο ή ζωική μονάδα- 1^ο; Πυλώνας) ως αντισταθμίση των απωλειών εισοδήματος των παραγωγών από την μείωση των τιμών.

Η μείωση των επιδοτήσεων οδήγησε σε μια καθολική μείωση του εισοδήματος των Ευρωπαίων παραγωγών. Έτσι το 1994 αυτή η απώλεια συνοδεύτηκε από αντισταθμιστικά μέτρα- πληρωμές στους αγρότες αναφερόμενες ως άμεσες ενισχύσεις (1^{ος} πυλώνας) προκειμένου να διασφαλιστεί η οικονομική βιωσιμότητα της ευρωπαϊκής κοινωνίας των αγροτών. Οι πληρωμές συνδέθηκαν με επιλεγμένες παραγωγές ή με ένα πάγιο αριθμό ζώων και έτσι οι επιδοτήσεις χαρακτηρίζονταν ως «αποσυνδεδεμένες άμεσες ενισχύσεις». Αυτό ήταν το πρώτο βήμα στον προσανατολισμό στις αγορές.

Οι Ευρωπαίοι αγρότες λάμβαναν επιδοτήσεις που τους επέτρεπαν κάποια ευελιξία στις αποφάσεις τους για την παραγωγή, παρά την προκαθορισμένη τιμή στήριξης για ένα συγκεκριμένο τύπο παραγωγής.

Η αναφορά αναγνώριζε και μια μεταβατική περίοδο βοήθειας ώστε να προσαρμοστεί ο αγροτικός τομέας στις νέες συνθήκες απελευθεροποίησης(ρύθμιση και διόρθωση από τις στρεβλώσεις του παρελθόντος) της αγοράς και να δημιουργηθούν νέοι στόχοι.

Η μεταρρύθμιση του Μακ Σάρι επαναπροσδιόρισε το ρόλο του αγρότη, ο οποίος δεν αντιμετωπίζονταν μόνο ως παραγωγός, αλλά και ως θεματοφύλακας της υπαίθρου. Σχεδιάστηκαν μέτρα που επιβράβευαν τη χρηστή διαχείριση της γης και των φυσικών πόρων, αποτελώντας την πρώτη μορφή «πρασινίσματος» της Κ.Α.Π..

1999: Το πρόγραμμα Agenda 2000 ανοίγει το δρόμο για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ και της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ και επιδιώκει να ενισχύσει την ικανότητα της ΕΕ να δέχεται νέα μέλη και να συνεχίσει να συμμορφώνεται με τους κανόνες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου για το διεθνές εμπόριο.

Το πρόγραμμα εξοπλίζει την ΚΑΠ με έναν δεύτερο πυλώνα αφιερωμένο στην αγροτική ανάπτυξη και εισάγει μια γενικότερη προσέγγιση για τη γεωργία και την αγροτική ανάπτυξη που βασίζεται στη βελτίωση της αγροτικής ανταγωνιστικότητας,

στην παροχή εναλλακτικών πηγών εισοδήματος στους κατοίκους της υπαίθρου και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στις αγροτικές κοινότητες.

2003: Η Κ.Α.Π. όπως την γνωρίζουμε προέκυψε από την μεταρρύθμιση του επιτρόπου Fischler το 2003 (Franz Fischler, Επίτροπος για τη γεωργία από το 1995-2004), με βασικό χαρακτηριστικό της, την αποσύνδεση των ενισχύσεων από την παραγωγή και τον υπολογισμό τους βάσει των ετών αναφοράς. Έτσι περάσαμε στο ιστορικό μοντέλο που ισχύει και σήμερα.

Στον Δεύτερο Πυλώνα προστέθηκαν νέα προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος και ευζωίας των ζώων, ενώ ειδική στήριξη προβλέπεται στους νέους αγρότες.

Η ΚΑΠ είχε απομακρυνθεί από την πολιτική που καθιερώθηκε το 1957. Η φιλοσοφία της μετατοπίστηκε από τη στήριξη των τιμών στη στήριξη του αγροτικού εισοδήματος.

Η μεταρρύθμιση του 2003 εισήγαγε το σύστημα των ενιαίων ενισχύσεων, που καλύπτει όλους τους αγρότες εκτός από τους παραγωγούς οπωροκηπευτικών. Οι αγρότες πλέον δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως Παραγωγοί αλλά είναι υποχρεωμένοι να σέβονται το περιβάλλον, να τηρούν τις προδιαγραφές, ασφάλειας των τροφίμων, των φυτό-προστατευτικών προϊόντων και την υγεία των ζώων.

Από το 2000, η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης συμπληρώνει τις άμεσες ενισχύσεις και αποτελεί τον δεύτερο πυλώνα της ΚΑΠ. Στόχος της είναι η τόνωση της οικονομικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης της υπαίθρου. Ο προϋπολογισμός της (περίπου 11% του κοινοτικού προϋπολογισμού) διαρθρώνεται σε τρεις άξονες.

1^{ος} Άξονας: εστιάζει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα μέσα από στήριξη για την αναδιάρθρωση και την καινοτομία

2^{ος} Άξονας: αφορά την προστασία του περιβάλλοντος και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής,

3^{ος} Άξονας: αφορά τη βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές.

Οι στόχοι της αναθεώρησης συμβαδίζουν με τους στόχους της Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Goteborg το 2001,

όπου συμφωνήθηκε ότι η ΚΑΠ πρέπει να εξακολουθήσει να συμβάλλει στην επίτευξη της αιεφόρους ανάπτυξης, δίνοντας περισσότερη έμφαση στην ενθάρρυνση της παραγωγής υγιεινών και υψηλής ποιότητα προϊόντων, στην εφαρμογή μεθόδων παραγωγής φιλικά προς το περιβάλλον και την προστασία της βιοποικιλότητας.

Οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν στην ριζική αναθεώρηση της ΚΑΠ αποτέλεσε το ενδιαφέρον για ασφαλή τρόφιμα και για προστασία του περιβάλλοντος άλλα και ο περιορισμός του κοινοτικού προϋπολογισμού για τις δαπάνες της αγροτικής πολιτικής, καθώς και η προσέγγιση των μέτρων για την γεωργία που εφάρμοζαν τα 15 κράτη μέλη , με εκείνα των 10 νέων κρατών μελών της διεύρυνση του (2004).

2007: Το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) αντικαθιστούν το ΕΓΤΠΕ.

2008: Αν και όχι τόσο ριζοσπαστικές όσο οι προηγούμενες μεταρρυθμίσεις, διενεργείται ένας «έλεγχος υγείας» της ΚΓΠ για να γίνει απλούστερη και αποτελεσματικότερη. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει την προσαρμογή της υποστήριξης της αγοράς, την αύξηση της διαφοροποίησης και την αντιμετώπιση προκλήσεων όπως η κλιματική αλλαγή και η προστασία της βιοποικιλότητας και των φυσικών πόρων.

2009: Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισάγει τη συνήθη νομοθετική διαδικασία για τη γεωργική πολιτική της ΕΕ. Στο εξής, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα συν νομοθετούν για μεταρρυθμίσεις επί ίσοις όροις.

2007-2013: Προβλέπεται σταδιακή, ποσοστιαία μείωση όλων των άμεσων ενισχύσεων μέχρι το 2012 και ανακατεύθυνση των ποσών αυτών προς ενίσχυση των μέτρων του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης (διαφοροποίηση) και υιοθετείται ένας μηχανισμός δημοσιονομικής πειθαρχίας με σκοπό τον καθορισμό ανώτατου ορίου για τις δαπάνες στήριξης της αγοράς και των άμεσων ενισχύσεων μεταξύ 2007-2013. Παράλληλα για την απλούστευση της ΚΑΠ και τη μείωση του διοικητικού φόρτου, οι 21 υφιστάμενες ΚΟΑ αντικαταστάθηκαν από μία ενιαία ΚΟΑ, η οποία ενοποιείται πλέον από έναν ενιαίο κανονισμό.(Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1234/2007).

Τα πολυάριθμα μέτρα της ΚΑΠ μπορούν να ταξινομηθούν σε τρεις ενότητες:

1.Ενισχύσεις που στοχεύουν στη στήριξη της ετήσιας γεωργικής παραγωγής και των τιμών των προϊόντων-Πυλώνας Ι

2. Μέτρα υπέρ της αγροτικής ανάπτυξης που στηρίζουν τους παραγωγικούς συντελεστές- Πυλώνας II

3. Μέτρα που αφορούν την κτηνιατρική νομοθεσία, τη φυτοπροστασία, τη νομοθεσία για ζωοτροφές, τη σήμανση των τροφίμων., την επισιτιστική βοήθεια, τις συμφωνίες με τρίτες χώρες κ.α.

Η βάση της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης είναι ότι αντικαθιστά το σύνολο των ενισχύσεων(στρεμματικών, ποσοτικών, απόδοση κατά κεφαλή ζώου) με μια ενιαία ενίσχυση ανά εκμετάλλευση που θα καταβάλλονται σταθερά στο παραγωγό κάθε χρόνο και θα είναι αποσυνδεδεμένη από την παραγωγή και το είδος της καλλιέργειας. Προϋπόθεση για την πίστωση του ποσού της ενιαίας ενίσχυσης αποτελεί η τήρηση προδιαγραφών όσον αφορά τη ασφάλεια των τροφίμων την υγεία των φυτών και των ζώων και τη προστασία του περιβάλλοντος (πολλαπλή συμμόρφωση).

5. Η ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας

5.1. Στόχοι της μεταρρύθμισης:

5.1.1. Ενδυνάμωση ανταγωνιστικότητας

Τον Οκτώβριο του (2011) παρουσιάστηκε μια δέσμη νομοθετικών προτάσεων που καθόριζε τους βασικούς άξονες της νέας ΚΑΠ για την περίοδο 2014-2020. Τα νέα αυτά μέτρα αφορούσαν τόσο τον Πυλώνα Ι όσο και τον Πυλώνα ΙΙ, αποσκοπώντας κυρίως στη δίκαιη κατανομή των ενισχύσεων μεταξύ των κρατών μελών, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, την καινοτομία, την ασφάλεια και της ποιότητας των τροφίμων, καθώς και στην αντιμετώπιση και το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής και την προστασία του περιβάλλοντος.

Συγκεκριμένα, οι ενιαίες ενισχύσεις εκμετάλλευσης αντικαταστάθηκαν από ένα κλιμακωτό σύστημα πληρωμών που αποτελείται από το καθεστώς βασικής ενίσχυσης (ΚΒΕ), το οποίο παρέχεται ανά εκτάριο καλλιεργούμενης έκτασης και είναι αποπληρωμένο και ομοιογενές σε όλα τα κράτη μέλη και τις περιφέρειες, αλλά ετερογενές σε όλη την Ευρώπη.

Η ανταγωνιστικότητα της γεωργίας μπορεί να βελτιωθεί με μέτρα που προωθούν τη συνεργασία μεταξύ των παραγωγών. Η συνεργασία μπορεί να μειώσει το κόστος, να βελτιώσει την πρόσβαση σε πιστώσεις και να προσθέσει αξία στον πρωτογενή τομέα. Εκτός από την ενίσχυση του νομικού πλαισίου για τις οργανώσεις παραγωγών, προτείνονται τώρα οικονομικά κίνητρα. Αυτό περιλαμβάνει επίσης τη στήριξη για τη δημιουργία βραχέων αλυσίδων εφοδιασμού, δημιουργώντας μια κατάσταση που έχει θετικές συνέπειες τόσο για τους παραγωγούς όσο και για τους καταναλωτές όσον αφορά την τιμή και την ποιότητα των παρεχόμενων προϊόντων. Επιπλέον, η αξία των προϊόντων αυξάνεται μέσω της διαφοροποίησης των προϊόντων, της εμπορίας και της πρωτογενούς μεταποίησης στο αγρόκτημα.

5.1.2. Βελτίωση βιωσιμότητας & αποτελεσματικότητας

Δεδομένης της πίεσης στους φυσικούς πόρους, η γεωργία οφείλει να γίνει ακόμη φιλικότερη προς το περιβάλλον μέσω αειφόρων μεθόδων παραγωγής. Προς αυτή την κατεύθυνση, ένα νέο εργαλείο πολιτικής που ονομάζεται «πράσινη ενίσχυση» έχει εισαχθεί στο πλαίσιο του πρώτου πυλώνα της ΚΓΠ από το 2015.

Οι άμεσες ενισχύσεις είναι πιο στοχευμένες, υποστηρίζοντας όσους συμμετέχουν

ενεργά στις γεωργικές δραστηριότητες. Η «πράσινη» άμεση ενίσχυση και η πιθανή πρόσθετη υποστήριξη για τις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς προστίθενται στη βασική ενίσχυση. Όλοι οι νέοι αγρότες έλαβαν μια πρόσθετη ενίσχυση από τον πρώτο πυλώνα.

5.2. Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ

Η Ε.Ε. κατέληξε σε συμφωνία για το πλαίσιο της ΚΑΠ, η οποία εφαρμόστηκε επίσημα από το 2015 έως το 2023. Αν και ο προϋπολογισμός της νέας ΚΑΠ ήταν μικρότερος από τον αντίστοιχο της προηγούμενης περιόδου 2007-2013, η ορθότερη κατανομή των ενισχύσεων σε όσους συμμετέχουν ενεργά στις γεωργικές δραστηριότητες και τα περισσότερα από 19 δισ. ευρώ (2014-2020) ενίσχυσαν την αγροτική οικονομία της χώρας μας.

Η διάρθρωση της ΚΑΠ με τους δύο πυλώνες διατηρείται. Το μεγαλύτερο μέρος των πληρωμών αφορά τη νέα βασική ενίσχυση, η οποία σε συνδυασμό με την πράσινη ενίσχυση, τη συνδεδεμένη ενίσχυση, την ενίσχυση για τις περιοχές με φυσικούς περιορισμούς και την ενίσχυση για τους νέους αγρότες έλαβε τη θέση της Ενιαίας Ενίσχυσης.

Επίσης, στο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης επενδύθηκαν πάνω από 4 δισ. ευρώ στο γεωργικό και δασοκομικό κλάδο, στις επιχειρήσεις και τους φορείς των αγροτικών περιοχών και σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος.

Ο πρώτος πυλώνας παρείχε το αναγκαίο εγγυημένο εισόδημα προκειμένου ο παραγωγός να συνεχίσει να παράγει προϊόντα με υψηλή ποιότητα και αξία. Για να μπορέσει όμως να μεγιστοποιήσει το εισόδημά του, θα πρέπει να στραφεί και στην αγορά.

Ο δεύτερος πυλώνας ενισχύει την επιχειρηματική κατεύθυνση των παραγωγών ή/και των οργανώσεών τους, ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητά τους με συνεργασίες, την διάχυση της γνώσης, της τεχνολογίας και της καινοτομίας. Ειδικότερα, ο προϋπολογισμός των δύο πυλώνων αφορά στα εξής:

5.3. Ο πρώτος πυλώνας

Στηρίζει τα εισοδήματα των γεωργών και υποστηρίζει την τήρηση βιώσιμων γεωργικών πρακτικών, μέσω καταβολής άμεσων ενισχύσεων, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται αυστηρά πρότυπα ασφάλειας των τροφίμων, προστασίας του

περιβάλλοντος, υγείας και καλής μεταχείρισης των ζώων. Οι πληρωμές αυτές χρηματοδοτούνται πλήρως από την Ε.Ε. και ισοδυναμούν με περίπου το 70 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ, ενώ διασφαλίζουν στους γεωργούς ένα σταθερό εισόδημα αλλά και τους επιβραβεύουν για το ότι παρέχουν περιβαλλοντικά οφέλη που εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον.

Μέτρα στήριξης της αγοράς ενεργοποιούνται, σε περιπτώσεις όπως η αποσταθεροποίηση των αγορών από καιρικές συνθήκες. Τα μέτρα έχουν στόχο να αποτελέσουν ένα δίκτυ ασφαλείας για τους παραγωγούς απέναντι στις απότομες διακυμάνσεις των τιμών σε αγροτικά προϊόντα. Οι πληρωμές αυτές ισοδυναμούν με ποσοστό μικρότερο από το 10 % της ΚΑΠ.

Το εθνικό ανώτατο όριο αναφέρεται στο ποσό των χρημάτων που διατίθενται σε κάθε κράτος μέλος για τις άμεσες ενισχύσεις (πρώτος πυλώνας) κάθε έτους. Αυτό είναι ένα σταθερό ποσό για κάθε έτος και για το οποίο δεν προβλέπεται καμία μεταβολή. Το εθνικό ανώτατο όριο μειώνεται κάθε έτος προκειμένου να επιτευχθεί η σύγκλιση, δηλαδή η αναδιανομή, μεταξύ χωρών. Η κατανομή για την Ελλάδα για κάθε έτος των άμεσων ενισχύσεων έχει ως εξής:

1^{ος} ΠΥΛΩΝΑΣ	
Ημερολογιακό έτος	Εθνικά ανώτατα ποσά σε €
2015	2.039.122.000
2016	2.015.116.000
2017	1.991.083.000
2018	1.969.129.000
2019	1.947.177.000
2020	1.947.177.000

Πίνακας 1: Η κατανομή των άμεσων ενισχύσεων του 1^{ου} Πυλώνα

5.4. Ο δεύτερος πυλώνας

Μέτρα αγροτικής ανάπτυξης: μέτρα που αποσκοπούν στην υποβοήθηση των γεωργών για να εκσυγχρονίσουν τις εκμεταλλεύσεις τους και να γίνουν πιο ανταγωνιστικοί, προστατεύοντας παράλληλα το περιβάλλον. Οι πληρωμές χρηματοδοτούνται εν μέρει από τα κράτη μέλη, είναι πολυετείς και ισοδυναμούν με το περίπου 20 % του προϋπολογισμού της ΚΑΠ. Η κατανομή της στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη (δεύτερος πυλώνας) έχει ως εξής:

2^{ος} ΠΥΛΩΝΑΣ	
Ημερολογιακό έτος	Εθνικά ανώτατα ποσά σε €
2014	601.051.830
2015	600.533.693
2016	600.004.906
2017	599.465.245
2018	598.915.722
2019	598.337.071
2020	597.652.326

Πίνακας 2: Η κατανομή της στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη του 2^{ου} Πυλώνα

5.5. Το ελληνικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020

Το ελληνικό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020, εγκρίθηκε επίσημα την 11^η Δεκεμβρίου του 2015, σύμφωνα με την υπ' αριθ. C(2015)/9170/11.12.2015 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τροποποιήθηκε τελευταία φορά στις 15 Δεκεμβρίου 2021. Η συνολική δημόσια δαπάνη του, ανέρχεται στα 5,9 δις. ευρώ, εκ των οποίων 4,7 δις. ευρώ είναι πόροι του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τα 1,2 δις. ευρώ εθνικοί πόροι.

Το ελληνικό ΠΑΑ εστιάζει κυρίως στην ενίσχυση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, στη διατήρηση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων και στην προώθηση της αγροτικής τοπικής ανάπτυξης.

Υποστηρίζει επίσης την τοπική ανάπτυξη μέσω των Τοπικών Ομάδων Δράσης (LEADER) που καλύπτουν περισσότερο από το ήμισυ του αγροτικού πληθυσμού της χώρας και θα βελτιώσει την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες για περίπου το 10% του αγροτικού πληθυσμού, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών πληροφορικής (π.χ. ευρυζωνικό διαδίκτυο).

6. Χαρακτηριστικά της ΚΑΠ 2014-2020

6.1. Άμεσες ενισχύσεις

Ο προϋπολογισμός για τον Πρώτο Πυλώνα της ΚΑΠ (αφορά τις άμεσες ενισχύσεις) ανέρχεται στα 308,73 δις ΕΥΡΩ. Στην Ελλάδα, επενδύθηκαν περισσότερα από 14,9 δις. Ευρώ τα όποια έκτος από τις άμεσες ενισχύσεις, απορροφήθηκαν και για την ανάπτυξη, την βιωσιμότητα και τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας. Το 2014 οι αγρότες στην Ελλάδα έλαβαν πάνω από 2,2 δις. ευρώ σε άμεσες ενισχύσεις και επωφελήθηκαν πάνω από 709.270 αγρότες. Ο νεωτερισμός της ΚΑΠ 2014-2020 ήταν ότι οι άμεσες ενισχύσεις θα έχουν πλέον Οικολογικό Προσανατολισμό.

Βάσει του συστήματος αυτού, το 30 % του κονδυλίου για τις Άμεσες Ενισχύσεις, που καταβάλλονται ανά εκτάριο, συνδέεται με τρεις φιλικές προς το περιβάλλον γεωργικές πρακτικές: διαφοροποίηση των καλλιεργειών, διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων και διατήρηση του 5% των περιοχών οικολογικού ενδιαφέροντος ή μέτρα που θεωρούνται ότι έχουν τουλάχιστον ισοδύναμο περιβαλλοντικό όφελος.

Από το 2015, οι άμεσες ενισχύσεις, βασίζονται στον αριθμό των δικαιωμάτων, ο οποίος θα είναι ανάλογος της έκτασης (1 δικαίωμα ανά 10 στρέμματα) και θα υπολογίζεται ανάλογα με την έδρα και το είδος της γεωργικής εκμετάλλευσης, λαμβάνοντας υπόψη τις παρακάτω εθνικές επιλογές, σύμφωνα με την ανακοίνωση του εθνικού φακέλου από το ΥπΑΑΤ:

6.2. Διαιρέση σε περιφέρειες

Για την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ και την κατανομή των άμεσων ενισχύσεων, η χώρα μας θα διαιρεθεί σε τρεις περιφέρειες (με αγρονομικά, κοινωνικά και κριτήρια οικονομικής συνοχής), δηλαδή σε βοσκοτόπους, αρόσιμες και δενδρώδεις εκτάσεις. Στους βοσκοτόπους θα διανεμήθηκε το 25% των κονδυλίων, στις αρόσιμες το 47% και στις δενδρώδεις το 28%.

6.3. Εσωτερική σύγκλιση

Προκειμένου να επιτευχθεί δικαιότερη διανομή και να μην υπάρχουν μεγάλες διαφορές όσον αφορά την καταβολή των άμεσων ενισχύσεων, τα επίπεδα των άμεσων ενισχύσεων προσαρμόστηκε προοδευτικά.

Το ποσό που χορηγείται στους γεωργούς που λαμβάνουν περισσότερα από τον

περιφερειακό μέσο όρο θα προσαρμοστεί ανάλογα και η απώλειά τους δεν θα υπερβαίνει το 30%. Μετά την παραπάνω περιφερειακή κατανομή, καταβάλλεται βασική ενίσχυση 54% του εθνικού κονδυλίου.

6.4. Ενεργοί γεωργοί

Οι ενισχύσεις χορηγούνται μόνο σε όσους είναι πράγματι επιλέξιμοι, δηλαδή στους «ενεργούς γεωργούς». Ο ορισμός του «ενεργού γεωργού», εισήχθη προκειμένου να αποκλειστούν όσοι δεν πληρούν τα κριτήρια ενίσχυσης. Σε περίπτωση που το 50% της γης παραμένει ακαλλιέργγητη δεν λαμβάνονταν άμεση ενίσχυση. Δεν χορηγείται άμεση ενίσχυση σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία δεν ασκούν γεωργική δραστηριότητα. Η γεωργική δραστηριότητα πρέπει να αποτελεί σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας της εταιρείας, δηλαδή τουλάχιστον το 1/3 του κύκλου εργασιών της. Για φυσικά πρόσωπα οι άμεσες ενισχύσεις πρέπει να αντιπροσωπεύουν τουλάχιστον το 5% του έξω-γεωργικού τους εισοδήματος. Εξαιρούνται από την εξέταση στοιχείων όσοι λαμβάνουν ενισχύσεις μέχρι 3.500 ευρώ ανά έτος.

6.5. Πράσινη ενίσχυση

Αντιπροσωπεύει το 30% του εθνικού κονδυλίου των άμεσων ενισχύσεων. Προκειμένου να καταβληθεί η πράσινη ενίσχυση, πρέπει απαραίτητως να τηρούνται ορθές γεωργικές πρακτικές. Προβλέπονται τρία υποχρεωτικά βασικά μέτρα:

- Διαφοροποίηση των καλλιεργειών (εναλλαγή τουλάχιστον δύο καλλιεργειών σε εκμεταλλεύσεις με αρόσιμες εκτάσεις πάνω από 100 στρέμματα, με μέγιστο 75% ανά καλλιέργεια).
- Διατήρηση των μόνιμων βοσκοτόπων.
- Ύπαρξη περιοχής οικολογικής εστίασης στη γεωργική έκταση (5% σε εκτάσεις άνω των 150 στρεμμάτων, οι περιοχές αυτές θα μπορούν να είναι αγροτεμάχια με φυσικά στοιχεία -φυσική βλάστηση, δένδρα, αναβαθμίδες κ.λπ.- ή ακαλλιέργγητη γη).

6.6. Συνδεδεμένη στήριξη

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν πιθανά αρνητικά αποτελέσματα από την εσωτερική σύγκλιση για συγκεκριμένους τομείς σε ορισμένες περιφέρειες και να ληφθούν υπόψη οι επικρατούσες συνθήκες, τα κράτη μέλη θα έχουν τη δυνατότητα να διαθέτουν κονδύλια για «συνδεδεμένες» ενισχύσεις, δηλαδή να καταβάλλουν

ενισχύσεις που συνδέονται με συγκεκριμένα προϊόντα.

Η Ελλάδα αποφάσισε να χρησιμοποιήσει το 9% των εθνικών κονδυλίων για ενίσχυση στα παρακάτω είδη παραγωγής:

Όσπρια: Μείωση εισαγωγών στο «εθνικό» μας τρόφιμο.

Κτηνοτροφικά ψυχανθή: Επάρκεια ζωοτροφών και χαμηλές τιμές εισροών στις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις.

Ζαχαρότευτλα: Βιωσιμότητα μεταποιητικής βιομηχανίας.

Σκληρό σιτάρι: Διατήρηση της θέσης στις διεθνείς αγορές.

Βοοειδή: Βελτίωση του ισοζυγίου μέσω αύξησης των ιθαγενών ζώων και μείωσης των εισαγωγών ζώντων ζώων.

Αιγοπρόβατα: Παροχή ποιοτικού γάλακτος στη μεταποιητική βιομηχανία για παραγωγή φέτας.

Ρύζι: Βιωσιμότητα εκμεταλλεύσεων και διατήρηση εξαγωγών.

Βιομηχανική τομάτα: Βιωσιμότητα εκμεταλλεύσεων και διατήρηση εξαγωγών.

Σποροπαραγωγή: Αύξηση ελληνικής προστιθέμενης αξίας και μείωση εισαγωγών σπόρων.

Πορτοκάλια: Αξιοποίηση μεταποιητικής βιομηχανίας και μείωση εισαγωγών.

Σπαράγγια: Αξιοποίηση εξαγωγικού δυναμικού.

6.7. Περιοχές με φυσικούς περιορισμούς/ ορεινές-μειονεκτικές περιοχές

Τα κράτη μέλη μπορούν να χορηγούν πρόσθετη ενίσχυση για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς μέχρι ποσοστού 5% του εθνικού κονδυλίου, με κύριο στόχο τη διατήρηση του αγροτικού πληθυσμού και την ενίσχυση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών.

6.8. Νέοι γεωργοί

Προκειμένου να ενθαρρυνθεί η ανανέωση των γενεών μέσω της ενασχόλησης των νέων με τη γεωργική εργασία, η βασική ενίσχυση που χορηγείται σε νεοεισερχόμενους στο επάγγελμα νέους αγρότες (ηλικίας κάτω των 40) είναι αυξημένη κατά ένα επιπλέον 25% για τα πρώτα πέντε χρόνια απασχόλησης

ανερχόμενη στο 2% του εθνικού κονδυλίου.

6.9. Μικρές Εκμεταλλεύσεις

Μικροί γεωργοί, στην Ελλάδα, θα θεωρούνται όσοι λαμβάνουν ενισχύσεις έως 1.250 ευρώ ανά έτος, ενώ μέχρι το 2019 το 8% των κονδυλίων θα παρέχεται για την προαιρετική συνδεδεμένη στήριξη (αναφέρεται κυρίως σε βόειο κρέας, αιγοπρόβατα, φρούτα και λαχανικά). Αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής αγροτικής οικονομίας και είναι περισσότεροι από 350.000. Οι μικρές εκμεταλλεύσεις εξαιρούνται από το πρασίνισμα και από τους ελέγχους πολλαπλής συμμόρφωσης. Η ένταξή τους στο καθεστώς μπορεί να γίνει μόνο κατά το έτος 2015, ενώ θα μπορούν να απενταχθούν, έπειτα από αίτησή τους, χωρίς στη συνέχεια να έχουν το δικαίωμα επανένταξης.

6.10. Διαχείριση ΚΑΠ

Σχετικά με τη χρηματοδότηση, την παρακολούθηση και τη διαχείρισή της, η ΚΑΠ 2014-2020 γίνεται πιο ευέλικτη με σύγχρονα εργαλεία:

- Αποθεματικό κρίσης. Δημιουργείται αποθεματικό για τις κρίσεις στον γεωργικό τομέα, με σκοπό την παροχή πρόσθετης στήριξης του κλάδου σε περιπτώσεις σοβαρών κρίσεων που επηρεάζουν τη γεωργική παραγωγή. Κάθε χρόνο, θα δημιουργείται ένα αποθεματικό κρίσης ύψους 400 εκ. ευρώ. Αν το ποσό αυτό δεν χρησιμοποιείται για την κρίση θα επιστρέφεται στους γεωργούς με τη μορφή άμεσων ενισχύσεων το επόμενο έτος.
- Πολλαπλή συμμόρφωση. Αποτελεί προϋπόθεση για την είσπραξη της άμεσης ενίσχυσης και είναι οι ελάχιστες υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν να εφαρμόζουν οι γεωργοί που λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις, σχετικά με το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή, την καλή γεωργική κατάσταση των εδαφών, την καλή μεταχείριση των ζώων και τα υγειονομικά πρότυπα για τα ζώα και τα φυτά.

6.11. Πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης(ΠΑΑ)

Το πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης χρηματοδοτήθηκε με ποσά άνω των 4 δισ. ευρώ από την Ε.Ε. και συγχρηματοδοτείται από εθνικά και ιδιωτικά κονδύλια. Σκοπός του προγράμματος είναι η μεταφορά γνώσεων και καινοτομίας στη γεωργία, η επιμόρφωση και οι γεωργικές συμβουλές, η βελτίωση της βιωσιμότητας και ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η στήριξη της επιχειρηματικής

δράσης, κ.ά. Σύμφωνα με την Ε.Ε., τα νέα μέτρα πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης θα καλύπτουν:

- Καινοτομία. Ο κρίσιμος παράγοντας της καινοτομίας θα εξυπηρετείται από διάφορες πρακτικές αγροτικής ανάπτυξης, όπως η «μεταφορά γνώσης», η «συνεργασία» και οι «επενδύσεις σε πάγια περιουσιακά στοιχεία», δίνοντας έμφαση στην εφαρμογή της έρευνας στη γεωργική ανάπτυξη ώστε να προαχθεί η μεταφορά τεχνολογίας στους αγρότες.
- Γνώση – «γεωργία που βασίζεται στη γνώση». Ενίσχυση των μέτρων υπέρ της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
- Εκσυγχρονισμός, επενδύσεις και αναδιάρθρωση γεωργικών εκμεταλλεύσεων – νέοι γεωργοί και μικρές εκμεταλλεύσεις. Υπάρχουν μέτρα που περιλαμβάνουν την παροχή υψηλότερων ποσοστών στήριξης, όταν υπάρχει σύνδεση με την Ευρωπαϊκή Εταιρική Σχέση Καινοτομίας για τη Γεωργική Παραγωγικότητα και Βιωσιμότητα ή με κοινά έργα.
- Ομάδες/οργανώσεις παραγωγών. Υπάρχουν ενέργειες υποστήριξης της δημιουργίας ομάδων/οργανώσεων με βάση επιχειρηματικό σχέδιο, αλλά μόνο για μονάδες που ορίζονται ως μικρομεσαίες επιχειρήσεις, με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας.
- Συνεργασία. Προβλέπεται η στήριξη της τεχνολογικής, περιβαλλοντικής και εμπορικής συνεργασίας.
- Εργαλειοθήκη διαχείρισης κινδύνου. Διαμόρφωση ασφαλειών και αμοιβαίων κεφαλαίων για ασφάλιση καλλιεργειών, έναντι καιρικών συνθηκών και ζωνοδόσων, τα οποία διευρύνθηκαν έτσι ώστε να συμπεριλάβουν ένα εργαλείο σταθεροποίησης του εισοδήματος [το οποίο θα επιτρέπει ενισχύσεις (έως και για το 70% των ζημιών) από ένα αμοιβαίο κεφάλαιο αν το εισόδημα μειωθεί κατά 30%].
- Βιολογική γεωργία. Νέο ειδικό μέτρο για μεγαλύτερη προβολή του τομέα.
- Δασοκομία. Ενισχυμένη στήριξη μέσω επιχορηγήσεων και ετήσιων ενισχύσεων.
- Άλλες περιοχές με φυσικούς και άλλους ειδικούς περιορισμούς. Νέα οριοθέτηση των φυσικών περιοχών με περιορισμούς. Τα κράτη μέλη διατηρούν τη δυνατότητα να χαρακτηρίζουν μέχρι και το 10% των γεωργικών τους εκτάσεων ως περιοχές με ειδικούς περιορισμούς. Παράλληλα διατηρούνται οι ισχύουσες διατάξεις για τα

μικρά νησιά του Αιγαίου.

- Συστήματα ποιότητας. Προβλέπονται πόροι για τη στήριξη των γεωργών σε συστήματα ποιότητας, όπως η Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (ΠΟΠ), η Προστατευόμενη Γεωγραφική Ένδειξη (ΠΓΕ) και το Εγγυημένο Παραδοσιακό Ιδιότυπο (ΕΠΙΠ).
- Μη γεωργικές δραστηριότητες: επιχορηγήσεις για εκκίνηση επιχειρήσεων και ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων.
- Ανάπτυξη δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο: π.χ. LEADER.

Βασικές υπηρεσίες και ανανέωση χωριών: επενδύσεις σε ευρυζωνικές υποδομές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που μπορούν να υπερβούν τα μέχρι τώρα καλυπτόμενα έργα μικρής κλίμακας, μετεγκατάστασης δραστηριοτήτων / μετατροπής κτιρίων.

7. Η εφαρμογή των άμεσων ενισχύσεων ΚΑΠ 2014-2020

7.1 Πυλώνας Ι :Άμεσες ενισχύσεις

Ο αναλυτικός Προϋπολογισμός της ΚΑΠ περιόδου 2014-2020 ήταν:

- Άμεσες ενισχύσεις: 14,833 δις €, συμπεριλαμβανομένης της ειδικής ενίσχυσης στο βαμβάκι (187 εκ. € ετησίως)
- Αγροτική Ανάπτυξη: 4,195 δις €
- ΚΟΑ: 433 εκ. €

Σύνολο: 19,779 δις

Βασική ενίσχυση & εθνικό απόθεμα	58%	1,1 δις €
Πρασίνισμα	30%	570 εκ. €
Ενίσχυση νέων γεωργών	2%	38 εκ. €
Συνδεδεμένες ενισχύσεις	•Έως 8% μέχρι το 2016 •Επιπλέον 2% για πρωτεϊνούχες καλλιέργειες, από το 2017 και εφεξής	153-180 εκ. €
Μεταφορά πόρων στον Πυλώνα II	5% για τις Π.Φ.Π.	96 εκ. €
Ειδική ενίσχυση στο βαμβάκι		187 εκ. €
Μείωση της βασικής ενίσχυσης κατά 100% από το ποσό των 150.000€ και άνω (capping)		

Πίνακας 3: Αναλυτικός Προϋπολογισμός της ΚΑΠ περιόδου 2014-2020

Πηγή: Παράρτημα ΙΙΙ του Καν.1307/2013)

7.1.1. Καθαρά όρια άμεσων ενισχύσεων 2015-2020

Περίπου 2,1 δις ευρώ ετησίως(Παράρτημα ΙΙΙ του Καν.1307/2013)

Το ύψος του Εθνικού φακέλου το 2015 ανερχόταν στο ποσό των 2.015.116.000 δις ευρώ. Στο ποσό αυτό υπολογίστηκε ένα ποσοστό 5% (100.755.800 εκ. ευρώ) για μεταφορά στον ΠΥΛΩΝΑ ΙΙ για να ενισχύσουν περιοχές με φυσικούς περιορισμούς. Το νέο ανώτατο όριο Άμεσων ενισχύσεων για το 2016 (100%) ανήλθε στα 1.914.360.200 δις ευρώ.

Από το παραπάνω ποσό το 2%(38.287.204 εκ. Ευρώ) κατευθύνθηκε στους Νέους Γεωργούς, το 8%(153.148.816 εκ. Ευρώ) στις συνδεδεμένες Ενισχύσεις, το 30%

(574.308.060 εκ. Ευρώ) στην Πράσινη Ενίσχυση και το 60% στην Βασική Ενίσχυση και το Εθνικό Απόθεμα(3%) (1.148.616.120 δις ευρώ).

Η χώρα διαιρείται σε 3 περιφέρειες με αντίστοιχες ποσοστάσεις και θεωρητική(εάν δεν υπήρχε σύγκλιση) μέση περιφερειακή αξία 2019 (βασική και πράσινη ίδια κατανομή):

-βοσκότοποι δημόσιοι και χαμηλής αξίας, 25% της κατανομής των κονδυλίων με δικαίωμα 250 ευρώ ανά εκτάριο

-Αρόσιμες γαίες υψηλής παραγωγικότητας και αξίας, 47% της κατανομής των κονδυλίων, με δικαίωμα 420 ευρώ ανά εκτάριο

-Δενδρώνες με επενδυμένο κεφάλαιο, 28% της κατανομής του κονδυλίου, με δικαίωμα 500 ευρώ ανά εκτάριο.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΜΕΣΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ μετά το 2015				
Π Ο Λ Λ Α Π Λ Η Σ Υ Μ Ο Ρ Φ Ω Σ Η	Συνδεδεμένες Ενισχύσεις 8%		Φυσικοί Περιορισμοί 5% μεταφορά στο Β ΠΥΛΩΝΑ	ΜΙΚΡΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ -Απλοποίηση αιτήσεων και ελέγχων -Έως 1250 ευρώ ανά έτος άμεσων ενισχύσεων -Είσοδος 2015
	ΝΕΟΙ ΓΕΩΡΓΟΙ 2%			
	Δικαιούχοι Γεωργοί μέχρι 40 χρονών		Για 5 χρόνια από την έναρξη της Δραστηριότητας	
	ΠΡΑΣΙΝΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ 30%			
	- Εναλλαγή καλλιεργειών - Μόνιμοι Βοσκότοποι		- Περιοχή Οικολογικής Εστίασης	
	ΒΑΣΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ 55%			
3 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ -Αρόσιμες -Βοσκότοποι -Δενδρώνες		-Νέα Δικαιώματα -Σταδιακή μερική σύγκλιση με προστασία απωλειών 30%		
ΕΝΕΡΓΟΣ ΓΕΩΡΓΟΣ			Η'	

Πίνακας 4: Αρχιτεκτονική των άμεσων ενισχύσεων μετά το 2015

Πηγή: Δ/ση Αγροτικής Πολιτικής

7.1.2. Κατανομή άμεσων ενισχύσεων ανά κατηγορία οικονομικού μεγέθους εκμεταλλεύσεων και τεχνοοικονομικού προσανατολισμού

→ Οι κατηγορίες παρά πολύ μικρού και πολύ μικρού οικονομικού μεγέθους (ΤΑΠ έως 8.000€), που αποτελούν το 64,4% των εκμεταλλεύσεων, εισπράττουν το 26,6% των άμεσων ενισχύσεων

→ Οι κατηγορίες μικρού και μεσαίου οικονομικού μεγέθους (ΤΑΠ από 8.000-25.000€ & από 25.000- 50.000€), που αποτελούν το 32,3% των εκμεταλλεύσεων, εισπράττουν το 54,8% των άμεσων ενισχύσεων

→ Οι κατηγορίες μεγάλου, πολύ μεγάλου και πάρα πολύ μεγάλου οικονομικού μεγέθους (ΤΑΠ άνω 50.000€), που αποτελούν το 3,2% των εκμεταλλεύσεων, εισπράττουν το 18,5% των άμεσων ενισχύσεων

→ Η συμβολή των άμεσων ενισχύσεων στο γεωργικό οικογενειακό εισόδημα κατά μέσο όρο ανέρχεται σε 53%

Κλάσεις Οικονομικού Μεγέθους (ES6)	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα(€)	Άμεσες Ενισχύσεις (€)	% Άμεσων Ενισχύσεων / Γεωργικό Οικογενειακό εισόδημα
2.000 €- < 8.000 €	4.049	2.256	55,72%
8.000 €- <25.000 €	9.279	5.036	54,27%
25.000 €- <50.000 €	19.950	11.198	56,13%
50.000 €- <100.000 €	34.166	17.095	50,04%
100.000 € - <500.000 €	60.337	27.288	45,20%
>500.000 €	-	-	-
Σύνολο	11.590	6.152	53,08%

Πίνακας 5:Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος και Άμεσων Ενισχύσεων των Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων στις κλάσεις των Οικονομικών Μεγεθών 2015

Πηγή: ΔΙΓΕΛΠ, FADIN, RICA

7.2. Ορισμός ενεργού γεωργού

-Γεωργοί που έλαβαν κατά το προηγούμενο έτος άμεσες ενισχύσεις έως 5.000€

-Γεωργοί που έλαβαν άμεσες ενισχύσεις άνω των 5.000€, εφόσον αποδεικνύουν ότι

το ετήσιο ποσό των άμεσων ενισχύσεων τους αποτελεί τουλάχιστον το 5% των συνολικών εσόδων τους που αποκτήθηκαν από μη γεωργικές δραστηριότητες στο προηγούμενο οικονομικό έτος

-Γεωργοί που έλαβαν για το προηγούμενο οικονομικό έτος άμεσες ενισχύσεις άνω των 5.000 €, και εκμεταλλεύονται μη γεωργικές επιχειρήσεις της αρνητικής λίστας (πχ. αερολιμένες, γήπεδα κ.α.), εφόσον αποδεικνύουν ότι το ετήσιο ποσό των άμεσων ενισχύσεων είναι τουλάχιστον το 5% των συνολικών εσόδων από μη γεωργικές δραστηριότητες, ή ότι οι γεωργικές τους δραστηριότητες δεν είναι ασήμαντες ή ότι ο κύριος επιχειρηματικός ή εταιρικός σκοπός τους συνίσταται στην άσκηση γεωργικής δραστηριότητας.

Κατάργηση ελέγχου αρνητικής λίστας από το 2018 (Omnibus)

Ο κανονισμός «Omnibus»-τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2018- έχει επιφέρει σημαντικές αλλαγές στο υφιστάμενο σύστημα διαχείρισης κινδύνων. Ο νέος κανονισμός θέσπισε νέο εργαλείο σταθεροποίησης ανά τομέα, το οποίο παρέχει αποζημίωση στους γεωργούς σε περίπτωση σοβαρής μείωσης του εισοδήματός τους που θα έχει σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία μιας συγκεκριμένης αγροτικής περιοχής. Το ειδικό ανά τομέα εργαλείο σταθεροποίησης εφαρμόζεται όταν η μείωση του εισοδήματος υπερβαίνει το 20%. Παρόμοια υποστήριξη για τις ασφαλιστικές συμβάσεις είναι πλέον διαθέσιμη σε περιπτώσεις όπου άνω του 20% της μέσης ετήσιας παραγωγής του γεωργού έχει καταστραφεί.

Εφαρμογή του «ενεργού γεωργού»

	2015	2016	2017	2018
Σύνολο αιτήσεων	719.522	691.659	656.172	649.320
Άμεσες ενισχύσεις κάτω από 5.000 € - Ενεργοί	596.862	576.808	541.548	532.084
Άμεσες ενισχύσεις πάνω από 5.000 € - Ενεργοί	120.204	113.004	109.372	111.718
Άμεσες ενισχύσεις πάνω από 5.000 € - Μη Ενεργοί	239	202	64	164
Αρνητική λίστα	30	52	41	96
Αρνητική λίστα- Μη Ενεργοί	3	1	0	

Πίνακας 6: Αριθμός δικαιούχων των άμεσων ενισχύσεων(ενεργοί και Μη ενεργοί γεωργοί, Πηγή: ΟΠΕΚΕΠΕ

7.3. Καθεστώς βασικής ενίσχυσης

☐ Στηρίζεται σε Δικαιώματα Ενίσχυσης(Δ.Ε.) που ενεργοποιούνται σε επιλέξιμη έκταση, αποσυνδεδεμένο από την παραγωγή

☐ Πρώτη κατανομή δικαιωμάτων, 2015

☐ Επιλογές σύμφωνα με τον Καν. 1307/13:

- Ενιαία τιμή μονάδας για όλα τα Δ.Ε. από το 2015

- Πλήρη σύγκλιση της τιμής μονάδας όλων των Δ.Ε. μέχρι το 2019 (σταδιακή, με στόχο ενιαία τιμή μονάδας το 2019 το αργότερο)

- Μερική σύγκλιση έως το 2019

☐ Ελλάδα: Μερική σύγκλιση σε πέντε ισόποσα βήματα από το 2015 έως το 2019, ανά περιφέρεια

☐ Εφόσον η Αρχική Μοναδιαία Αξία Δικαιώματος (ΑΜΑΔ) είναι κατώτερη του 90% του μέσου περιφερειακού όρου, θα αυξάνεται ως το 2019, προκειμένου να καλυφθεί το 1/3 της διαφοράς με το 90% και να προσεγγίσει το 60% του εθνικού μέσου όρου. Εφόσον η ΑΜΑΔ είναι ανώτερη του 100% του μέσου περιφερειακού όρου, θα μειώνεται το μέγιστο κατά 30%.

7.4. Καθεστώς βασικής ενίσχυσης ανά Περιφέρεια

Τρεις περιφέρειες: Βοσκότοποι, αρόσιμες εκτάσεις και μόνιμες καλλιέργειες. Κατανομή πόρων (βασική ενίσχυση & πρασίνισμα):

☐ 25% για την περιφέρεια βοσκοτόπων

☐ 47% για την περιφέρεια αρόσιμων εκτάσεων και

☐ 28% για την περιφέρεια μόνιμων καλλιεργειών (δενδρόνες & αμπελώνες)

Λόγοι διαφοροποίησης των ποσοστών:

- βοσκότοποι δημόσιοι, με χαμηλό ενοίκιο

- αρόσιμες εκτάσεις και μόνιμες καλλιέργειες λόγω μεγαλύτερης παραγωγικότητας

- υψηλότερη αξία γης, μεγαλύτερο επενδυμένο κεφάλαιο

Παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στην αξία των Δ.Ε. εντός των ίδιων περιφερειών

αλλά και στο ίδιο ΤΑΠ, λόγω ιστορικού μοντέλου και εφαρμογής της προστασίας του 30%.

□ Η εσωτερική σύγκλιση επηρεάζει κυρίως τις εκμεταλλεύσεις πάρα πολύ μικρού οικονομικού μεγέθους και των τριών αγρονομικών περιφερειών

□ Έως το 2019, εκτιμάται ότι θα υπάρξει μείωση της μέσης βασικής ενίσχυσης κατά 5% σε όλες τις εκμεταλλεύσεις, πλην των εκμεταλλεύσεων με ΤΑΠ άνω των 500.000€ (0,3% των εκμεταλλεύσεων) όπου θα σημειωθεί αύξηση των ενισχύσεών τους κατά 8%.

7.5 Νέα δικαιώματα Βασικής ενίσχυσης

Ως έτη αναφοράς ορίστηκαν το 2013 με κατοχύρωση δικαιώματος συμμετοχής στην πρώτη κατανομή δικαιωμάτων του 2015. Την αξία δικαιωμάτων του 2014 ως βάση αναφοράς για τον υπολογισμό της Αρχικής Μοναδιαίας Αξίας των δικαιωμάτων του κάθε γεωργού. Τα νέα δικαιώματα το 2015 καθορίστηκαν με βάση τα εκτάρια.

Η αξία των δικαιωμάτων ήταν μεταβλητή στα έτη σύγκλισης με τις μεταβιβάσεις δικαιωμάτων επιτρέπονται μετά την οριστικοποίηση τους το 2015 με ενεργοποίηση το 2016. Δεν χορηγούνταν ενισχύσεις μικρότερες των 250 ευρώ ανά δικαιούχο.

7.6. Πρώτη κατανομή δικαιωμάτων 2015-2020

Τα νέα δικαιώματα ενίσχυσης κατανέμονται σε όσους πληρούν τις προϋποθέσεις του ενεργού γεωργού και έχουν υποβάλλει αίτηση χορήγησης δικαιωμάτων ενίσχυσης το 2015 και είχαν το δικαίωμα να λάβουν άμεσες ενισχύσεις το 2013 και η εκμετάλλευσή τους είναι μεγαλύτερη των 4 στρεμμάτων.

Επίσης κατανέμονταν και σε όσους ουδέποτε κατείχαν ή μίσθωναν δικαιώματα, εφόσον μπορούσαν να αποδείξουν την ύπαρξη γεωργικής δραστηριότητας το 2013 προσκομίζοντας οικονομικά αποδεικτικά στοιχεία ή ένταξη σε πρόγραμμα νέων γεωργών. Δικαιώματα κατανέμονται και σε όσους παρήγαγαν το 2013 φρούτα, λαχανικά και πατάτες.

Δικαιώματα δινόταν και σε όσους δεν τηρούσαν τους παραπάνω όρους αλλά τους είχε μεταβιβαστεί δικαίωμα λήψης νέων δικαιωμάτων από άλλον δικαιούχο και σε όσους λάμβαναν δικαιώματα εθνικού αποθέματος. Δεν καταβάλλονταν ενισχύσεις εάν το σύνολο του ποσού ήταν μικρότερο των 250 ευρώ ανά έτος.

Τα νέα δικαιώματα υπολογίστηκαν με βάση την επιλέξιμη έκταση που δήλωνε ο παραγωγός το 2013. Νέα δικαιώματα μπορούσαν να αποκτηθούν μόνο με μεταβίβαση ή κατανομή μέσω του εθνικού αποθέματος.

Οι γεωργοί που δήλωναν επιλέξιμη έκταση μεγαλύτερη από αυτήν που ενεργοποιούσαν με τα δικαιώματα που κατείχαν, έλαβαν το 2015 δικαιώματα για το σύνολο της επιλέξιμης έκτασης που δήλωναν.

Γεωργός που δήλωνε επιλέξιμες εκτάσεις σε παραπάνω από μια περιφέρεια (πχ αρόσιμες και δενδρώνες) έλαβε διαφορετικής αξίας δικαιώματα για κάθε περιφέρεια.

Εξαιτίας της εφαρμογής της ρήτρας απροσδόκητου κέρδους στους γεωργούς που δήλωναν το 2015 επιλέξιμη έκταση μικρότερη από αυτή που δήλωναν το 2014 η αξία των δικαιωμάτων υπολογίστηκε λαμβάνοντας υπόψη μόνο την επιλέξιμη έκταση που δήλωναν το 2015 αφαιρώντας την αξία που αντιστοιχεί στα επιπλέον δικαιώματα του 2014 εξαιρουμένου τις περιπτώσεις βεβαιωμένης ανωτέρας βίας.

7.7. Αξία δικαιωμάτων ενίσχυσης με σύγκλιση (βασική και πράσινη)

Η βασική και πράσινη ενίσχυση ακολουθούν τις ίδιες περιφερειοποιήσεις και σύγκλισης, με το 2015 ως έτος αναφοράς για τα νέα δικαιώματα (αριθμός) που αντιστοιχούσαν με τα επιλέξιμα εκτάρια.

Λόγω της κατάργησης των ειδικών δικαιωμάτων, όσοι κτηνοτρόφοι είχαν ειδικά δικαιώματα και δεν δηλωνόταν εκτάσεις έλαβαν συνδεδεμένη στήριξη ανά επιλέξιμο ζώο.

Ο υπολογισμός της αρχικής μοναδιαίας αξίας (ΑΜΑΔ), εξάγεται από την συνολική αξία δικαιωμάτων του 2014 και παρακρατούνταν το 15% που διατέθηκε στις συνδεδεμένες ενισχύσεις, στους νέους γεωργούς και στον Β Πυλώνα για τις ΠΦΤ και το ποσό που προκύπτει διαιρείται με τον αριθμό των δικαιωμάτων που χορηγήθηκαν το 2015, όσα και τα εκτάρια.

Οι μεταβολές αξίας των δικαιωμάτων λόγω σύγκλισης υπολογίστηκαν ως εξής:

-όσα δικαιώματα είχαν ΑΜΑΔ <90% της μέσης περιφερειακής αξίας είχαν αύξηση της ΑΜΑΔ τουλάχιστον στο 1/7 της διαφοράς μεταξύ της ΑΜΑΔ και του 90% της μέσης περιφερειακής αξίας το 2019.

-όσοι είχαν υπερβολικά υψηλά δικαιώματα θα χάσουν το μέγιστο 30% μέχρι το 2019

σε σχέση με την ΑΜΑΔ.

-όσοι είχαν υπερβολικά χαμηλά δικαιώματα θα φτάσουν τουλάχιστον στο 60% της μέσης αξίας της περιφέρειας του 2019.

-όλες οι παραπάνω μεταβολές πραγματοποιήθηκαν σε 5 ισόποσα βήματα(2015-2019) και θα κοινοποιηθούν στους γεωργούς από το 2015 για όλα τα έτη.

7.8. Βοσκότοποι- Δικαιώματα και Πρασίνισμα

Οι εκτάσεις δημοσίων βοσκοτόπων κατανεμήθηκαν αναλογικά με το μέγεθος του ζωικού κεφαλαίου του κάθε κτηνοτρόφου και την περιοχή στην οποία ήταν εγκαταστημένος όπως βεβαιώνεται από την Κτηνιατρική Βάση Δεδομένων. Κάθε κτηνοτρόφος δήλωσε αυτές τις εκτάσεις βοσκοτόπων για κατανομή δικαιωμάτων το 2015.Συνεπώς οι κτηνοτρόφοι έλαβαν δικαιώματα ανάλογα του ζωικού κεφαλαίου που διέθεταν.

Παρεμπίπτοντος όσοι είχαν μόνο ειδικά δικαιώματα και δεν δήλωναν εκτάσεις δεν έλαβαν δικαιώματα, αλλά τους καταβλήθηκε η συνδεδεμένη ενίσχυση ανά επιλέξιμο ζώο, η οποία ήταν συμφέρουσα για τους κτηνοτρόφους που σκόπευαν να έχουν ισχυρό ζωικό κεφάλαιο.

Οι υποχρεώσεις πρασινίσματος για βοσκοτόπου αφορούσε χαρακτηρισμένες εκτάσεις το 2012 και δεν μπορούσαν να μετατραπούν σε αρόσιμες ή δενδρώνες ή δάση. Η αναλογία των εκτάσεων βοσκοτόπων σε σχέση με τις υπόλοιπες γεωργικές εκτάσεις ελεγχόταν για κάθε γεωργό και συνολικά για όλη την χώρα.

7.9. Εθνικό απόθεμα

Ο «εθνικός κουμπάρς» μέσω του οποίου ενισχυόταν γεωργοί νεαρής ηλικίας και οι νεοεισερχόμενοι στην γεωργία. Από το εθνικό απόθεμα κατανέμονται δικαιώματα ενίσχυσης σταθερής αξίας, ίσης με την μέση περιφερειακή αξία, για όλη την περίοδο χωρίς σύγκλιση. Αποτελεί τμήμα της Βασικής ενίσχυσης 3% και κατανεμήθηκε στους νεοεισερχόμενους στον τομέα.

Οι νεοεισερχόμενοι έλαβαν δικαιώματα μοναδιαίας αξίας ίσης με τη μέση περιφερειακή αξία από το πρώτο έτος 2015 και αν ήταν και μέχρι 40 χρονών το 2015 έλαβαν και την προσαύξηση του 25%.

Οι γεωργοί νεαρής ηλικίας στους οποίους κατανεμήθηκαν δικαιώματα το 2015 και ήταν χαμηλότερης αξίας από την μέση περιφερειακή αξία έλαβαν αύξηση της

μοναδιαίας αξίας των δικαιωμάτων τους έως τη μέση περιφερειακή τιμή.

Ως γεωργοί νεαρής ηλικίας νοούνται: α) όσοι δημιουργούν για πρώτη φορά γεωργική εκμετάλλευση ή έχουν ήδη εγκατασταθεί κατά τη διάρκεια των 5 ετών που προηγούνται της πρώτης υποβολής της αίτησης και β) είναι ηλικίας έως 40 ετών.

☐ Γραμμική ποσοστιαία μείωση του ανώτατου ορίου του Κ.Β.Ε. έως 3%

☐ Χορήγηση δικαιωμάτων κατά προτεραιότητα σε νέους γεωργούς και νεοεισερχόμενους

☐ Αύξηση της αξίας των δικαιωμάτων τους έως τη μέση περιφερειακή αξία

☐ Αντιμετώπιση διαφόρων περιπτώσεων (ανωτέρα βία, αντιστάθμιση σε ειδικά μειονεκτήματα, κ.α.)

☐ Δυνατότητα αναπλήρωσης αποθέματος, όταν οι πόροι δεν επαρκούν

Περιφέρεια ΔΒΕ	Αξία Περιφερειακού Μέσου όρου 2015(σε €)	Αξία Περιφερειακού Μέσου όρου 2017(σε €)	Αξία Περιφερειακού Μέσου όρου 2018(σε €)
Βοσκότοποι	258,337	235,156	220,560
Αρόσιμες	314,492	289,779	277,976
Δενδρώνες	385,913	354,187	338,187

Πίνακας 7: Μέσοι όροι των Κ.Β.Ε. ανά Περιφερειακή κατανομή

Πηγή: ΥΠΑΑΤ

Πορεία υλοποίησης του εθνικού αποθέματος

Έτος ενίσχυσης	Αριθμός νέων & νεοεισερχομένων	Ποσά (σε €)
2015	46.000	63 εκ.
2017	45.000	36 εκ.
2018	26.700	16 εκ.

Πίνακας 8: Πορεία υλοποίησης του εθνικού αποθέματος

Πηγή: ΥΠΑΑΤ

7.10. Πρασίνισμα- Υποχρεώσεις Πρασινίσματος: Διαφοροποίηση καλλιεργειών

Οι αρόσιμες εκμεταλλεύσεις με έκταση >100 στρεμμάτων υποχρεούνται να έχουν τουλάχιστον 2 καλλιέργειες με μέγιστη κάλυψη 75% για την κύρια καλλιέργεια. Αντίστοιχα αρόσιμες εκμεταλλεύσεις με εκτάσεις >300 στρέμματα υποχρεούνται να έχουν τουλάχιστον 3 καλλιέργειες με μέγιστη κάλυψη 75% για την κύρια και ελάχιστο 5% για κάθε μια από τις άλλες καλλιέργειες.

- Χορηγείται σε όσους δικαιούνται βασική ενίσχυση Υποχρεώσεις:
- Διαφοροποίηση των καλλιεργειών για αρόσιμες εκτάσεις άνω των 10 εκταρίων (τουλάχιστον 2 καλλιέργειες) και άνω των 30 εκταρίων (τουλάχιστον 3 καλλιέργειες)
- Περιοχές οικολογικής εστίασης τουλάχιστον 5% όταν η αρόσιμη γη μιας εκμετάλλευσης είναι άνω των 15 εκταρίων (πχ. δενδροστοιχίες, αγρανάπαυση, ζώνες ανάσχεσης, ψυχανθή, χαντάκια/υδατορέματα)
- Διατήρηση αναλογίας μονίμων βοσκοτόπων

7.11. Υποχρεώσεις Πρασινίσματος: Περιοχή οικολογικής Εστίασης (ΠΟΕ)

Οι εκμεταλλεύσεις με αρόσιμες εκτάσεις των 150 στρεμμάτων υποχρεωνόταν σε διατήρηση του 5% της έκτασης με περιοχή οικολογικής εστίασης, η οποία μπορεί να είναι:

- ακαλλιέργητη γη
- δέντρα σε σειρά ή σε συστάδες μέγιστης επιφάνειας 3 στρεμμάτων
- τάφροι μέγιστου πλάτους 6μ(χαντάκια, υδρορέματα)
- ζώνες ανάσχεσης κατά μήκους των υδορεμάτων- υδάτινων όγκων
- ψυχανθή με όσπρια(αζωτοδεσμευτικές καλλιέργειες) με συντελεστή 0,7. Δηλαδή κάθε 1 στρέμμα ψυχασθενούς μετράει ως 0,7 στρέμματα για ΠΟΕ. Τα ψυχανθή όταν καλύπτουν το 5% της οικολογικής εστίασης μπορούν να θεωρηθούν ταυτόχρονα και τρίτη καλλιέργεια συμμετέχουν με συντελεστή 0,7.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΡΟΤΡΑΙΑ ΣΕ ha	15			
ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΕΚΤΑΣΗ ΣΕ ΠΟΕ (ha)	0,75			
ΤΥΠΟΣ ΠΟΕ	Τρόπος Σχεδιασμού	Δήλωση σε m2 ή μέτρα	Συντελεστής στάθμευσης	Έκταση ΠΟΕ σε ha
Γη υπό αγρανάπαυση	πολύγωνο	100		0,01
Δενδροστοιχίες	γραμμή	100	5	0,1
Συστάδες δένδρων και θάμνων με επικαλυπτόμενες κόμεις	πολύγωνο	100		0,015
Χαντάκια και ανοικτά υδατορέματα	γραμμή	100	3	0,06
Ζώνες ανάσχεσης κατά μήκος των υδατορεμάτων- υδάτινων όγκων	γραμμή	100	6	0,09
Εκτάσεις με καλλιέργεια που έχει ικανότητα με δέσμευση αζώτου	πολύγωνο	10000		0,7
			Σύνολο	0,975

Πίνακας 9: Συντελεστές υπολογισμού έκτασης για Περιοχή Οικολογικής εστίασης(ΠΟΕ)
Πηγή: ΥΠΑΑΤ

7.12. Πρασίνισμα: Συνδυαστικές επιλογές και εξαιρέσεις

Η υποχρέωση του 5% περιοχής οικολογικής εστίασης προστίθεται στην υποχρέωση της διαφοροποίησης των καλλιεργειών. Όποιος καλλιεργούσε έκταση > των 150 στρεμμάτων πρέπει να τηρεί και τις δύο υποχρεώσεις. Η αγρανάπαυση μετράει και σαν διαφορετική καλλιέργεια και σαν περιοχή οικολογικής εστίασης. Τα ψυχανθή και τα όσπρια μετράνε για περιοχή οικολογικής εστίασης και διαφοροποίησης καλλιεργειών και μπορούν παράλληλα να λαμβάνουν συνδεδεμένη ενίσχυση εφόσον ανήκουν στα επιλέξιμα είδη.

Οι βιολογικές καλλιέργειες εξαιρούνται για όλες τις υποχρεώσεις πρασινίσματος για το μέρος της εκμετάλλευσης που είναι βιολογικό.

Εξαιρούνται της υποχρέωσης εκτάσεις που καλλιεργούνται με ρύζι και αγρωστώδη και λοιπά κτηνοτροφικά φυτά αν καλύπτουν τουλάχιστον το 75% της εκμετάλλευσης μόνα τους ή σε συνδυασμό όταν το υπόλοιπο της έκτασης 25% δεν υπερβαίνει τα 300 στρέμματα. Στην περίπτωση που το υπόλοιπο 25% υπερβαίνει τα 300 στρέμματα η κύρια καλλιέργεια αυτού του υπολοίπου δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 75%.

7.13. Πρασίνισμα και πολλαπλή συμμόρφωση

Καταργείται η δέσμευση της αμειψισποράς από την πολλαπλή συμμόρφωση και εισάγετε στο πρασίνισμα. Οι λεπτομέρειες για την εφαρμογή της πολλαπλής

συμμόρφωσης περιγράφονται στην ΥΑ υπ. αρ. (1791/74062,2-7-2015).

7.14. Ενίσχυση σε γεωργούς νεαρής ηλικίας

Δικαιούνται 25% προσαύξηση δικαιωμάτων μέχρι 25 εκτάρια για τα 5 πρώτα έτη από την έναρξη της εκμετάλλευσης. Το σχετικό κονδύλιο ανέρχεται σε 2% του εθνικού φακέλου. Για να είναι δικαιούχοι της προσαύξησης τα νομικά πρόσωπα θα πρέπει άνω του 50% του μετοχικού κεφαλαίου να ανήκει σε φυσικά πρόσωπα που πληρούν τις παραπάνω προϋποθέσεις.

☐ Γεωργοί έως 40 ετών που δημιουργούν γεωργική εκμετάλλευση για πρώτη φορά και είναι επικεφαλής της εκμετάλλευσης ή έχουν εγκατασταθεί εντός των 5 ετών που προηγούνται της πρώτης υποβολής αίτησης ενίσχυσης

☐ Ενίσχυση έως 25 εκτάρια

☐ Μέγιστη χρονική περίοδος ενίσχυσης, 5 έτη

☐ Ενίσχυση: Αύξηση κατά 25% της μέσης αξίας των δικαιωμάτων που έχουν ενεργοποιήσει

☐ Από το 2018 και μετά, αύξηση της ενίσχυσης από 25-50% (κανονισμός Omnibus)

Πορεία υλοποίησης της ενίσχυσης για νέους γεωργούς

Έτος ενίσχυσης	Αριθμός δικαιούχων	Ποσά(σε €)
2015	39.000	15 εκ
2016	41.000	15,7 εκ
2017	57.600	22 εκ
2018	71.500	30 εκ

Πίνακας 10 :Ποσά ενίσχυσης για «νέους γεωργούς» ανά έτος

Πηγή: GAIA επιχειρείν

7.15. Μικρό-καλλιεργητές

Ενεργοί Γεωργοί που το 2015 είχαν δικαιώματα και οι οποίοι ελάμβαναν συνολικά ενισχύσεις έως 1250 ευρώ /έτος, εισάγονται αυτόματα στο καθεστώς, απαλλαγμένοι από την υποχρέωση πρασινίσματος και ελέγχου συμμόρφωσης.

Υποχρέωσή τους είναι η διατήρηση των γεωργικών εκτάσεων και του χαρακτήρα τους. Ως έτος αναφοράς εισόδου το 2015 και η έξοδος με αίτηση του γεωργού ανά

πάσα στιγμή χωρίς να επιτρέπεται η επανεξέταση. Σε περίπτωση αύξησης της εκμετάλλευσης ο γεωργός μπορεί να λάβει ενίσχυση από το ΠΑΑ.

- ☐ Προαιρετικό και απλουστευμένο καθεστώς
- ☐ Δικαιούχοι λαμβάνουν άμεσες ενισχύσεις έως 1.250 €
- ☐ Αυτόματη ένταξη στο καθεστώς, το 2015
- ☐ Δυνατότητα αποχώρησης από το καθεστώς, χωρίς δυνατότητα επανένταξης
- ☐ Εξαιρέση από τις υποχρεώσεις του πρασινίσματος και απαλλαγή από τις διοικητικές ποινές της πολλαπλής συμμόρφωσης

Πορεία υλοποίησης καθεστώτος μικρό-καλλιεργητών

Έτος	Αριθμός δικαιούχων	Ποσά (σε €)
2015	288.000	178 εκ
2016	230.000	134 εκ
2017	165.000	94 εκ
2018	144.500	79 εκ

Πίνακας 11 :Ποσά ενίσχυσης «μικρό-καλλιεργητών» ανά έτος, Πηγή: GAIA επιχειρείν

7.16. Προαιρετική συνδεδεμένη ενίσχυση

Το ύψος της πληρωμής της συνδεδεμένης ενίσχυσης δεν είναι σταθερό και μπορεί να αυξομειώνεται ανάλογα με τις επιλέξιμες εκτάσεις ή μονάδες ζώων που θα συμμετέχουν στην ενίσχυση κάθε χρόνο. Τα ποσά που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα είναι συνολικά για κάθε είδος από το 2015 έως το 2019. Στην ίδια έκταση δεν χορηγείται παραπάνω από μια συνδεδεμένη ενίσχυση. Για το βαμβάκι ισχύει η ειδική ενίσχυση όπως και στο προηγούμενο καθεστώς.

- ✚ Καθεστώς περιορισμού της παραγωγής/ετήσια ενίσχυση βάσει καθορισμένων εκτάσεων, ετήσιων αποδόσεων ή αριθμού ζώων, τήρηση ανώτατων δημοσιονομικών ορίων
- ✚ Στόχος: στήριξη τομέων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και είναι σημαντικοί για οικονομικούς, κοινωνικούς και/ή περιβαλλοντικούς λόγους
- ✚ Τομείς/προϊόντα
- ✚ 2015-2016: ρύζι, σκληρός σίτος, σπόροι σποράς, όσπρια για ανθρώπινη κατανάλωση, ροδάκινα προς χυμοποίηση, πορτοκάλια προς χυμοποίηση, βιομηχανική τομάτα, ζαχαρότευτλα, σπαράγγια, αιγοπρόβατα ορεινά,

αιγοπρόβατα πεδινά, βοοειδή, αιγοπρόβατα και βοοειδή χωρίς γη (πρώην ειδικά δικαιώματα), σηροτροφία, πρωτεϊνούχα κτηνοτροφικά ψυχανθή (σύνολο 16)

✚ 2017: Προσθήκη κορινθιακής σταφίδας, καρπών με κέλυφος, μήλων, πρωτεϊνούχων σανοδοτικών (μηδική, τριφύλλι)

8. Πορεία υλοποίησης των συνδεδεμένων ενισχύσεων

8.1. Πορεία υλοποίησης των συνδεδεμένων ενισχύσεων

Υπό-εκτελεσμένα μέτρα:

- Ροδάκινα προς χυμοποίηση, Πορτοκάλια προς χυμοποίηση, Ζαχαρότευτλα

Υπέρ-εκτελεσμένα μέτρα:

- Σανοδοτικά ψυχανθή, Πρωτεϊνούχα κτηνοτροφικά ψυχανθή, Όσπρια για ανθρώπινη κατανάλωση, Σπόροι σποράς

Τροποποιήσεις μέτρων 2016 & 2018:

- Μειώσεις προϋπολογισμών, κριτηρίων επιλεξιμότητας, εκτάσεων αναφοράς
- Μείωση προϋπολογισμού ζαχαρότευτλων και πορτοκαλιών προς χυμοποίηση
- Αύξηση προϋπολογισμού για τα αιγοπρόβατα

Έτος	Προϋπολογισμός (σε €)	Ποσά (σε €)
2015	141,6 εκ.	81 εκ.
2016	148,4 εκ.	87 εκ.
2017	186 εκ.	166,5 εκ.
2018	184 εκ.	151,3 εκ.

Πίνακας 12 : Προϋπολογισμός συνδεδεμένων ενισχύσεων ανά έτος

Πηγή: GAIA επιχειρείν

8.2. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων- Όσπρια και κτηνοτροφικά ψυχανθή

-**όσπρια:** γεωργοί που καλλιεργούν όσπρια που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση, όπως αυτά ορίζονται στο παράρτημα της (ΥΑ 1703/43630/21-4-2015), υπό την προϋπόθεση να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο Ποικιλιών ή στον Κοινό κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των γεωργικών φυτών.

-**κτηνοτροφικά ψυχανθή:** γεωργοί που καλλιεργούν κτηνοτροφικά πρωτεϊνούχα καρποδοτικά ψυχανθή, όπως αυτά ορίζονται στο παράρτημα της (ΥΑ 1702/43627, 21-4-2015) σε επιλέξιμες εκτάσεις, υπό την προϋπόθεση να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στον εθνικό κατάλογο ποικιλιών ή / και στο κοινό Κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των Γεωργικών φυτών.

8.3. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων-Ζαχαρότευτλα και Σπαράγγια

Ζαχαρότευτλα: γεωργοί, που καλλιεργούν ζαχαρότευτλα σε επιλέξιμες εκτάσεις υπό τις εξής προϋποθέσεις:

- Να έχουν συνάψει σύμβαση καλλιέργειας τεύτλων και παράδοσης του προϊόντος στη ζαχαροβιομηχανία μέχρι την καταληκτική ημερομηνία υποβολής της ενιαίας ενίσχυσης.
- Να έχουν χρησιμοποιήσει πιστοποιημένο σπόρο.
- Να έχουν παραδώσει το προϊόν στη ζαχαροβιομηχανία το αργότερο μέχρι την 31η Ιανουαρίου του έτους που ακολουθεί το τρέχον έτος υποβολής της ενιαίας ενίσχυσης. Κατά παρέκκλιση σε αιτιολογημένες περιπτώσεις το διάστημα μπορεί να παραταθεί με απόφαση του Προέδρου του (ΟΠΕΚΕΠΕ).
- Να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στον εθνικό κατάλογο ποικιλιών ή και στον κοινό κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των γεωργικών φυτών,

Σπαράγγι: γεωργοί καλλιεργητές σπαραγγιού που καλύπτουν σωρευτικά τις παρακάτω απαιτήσεις:

- α) καλλιεργούν κατά ελάχιστον δύο (2) στρέμματα σπαράγγι σε επιλέξιμες εκτάσεις
- β) χρησιμοποιούν ποικιλίες που είναι εγγεγραμμένοι στο εθνικό κατάλογο ποικιλιών ή στο κοινό κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των γεωργικών φυτών και
- γ) παραδίδουν από την 1η Ιανουαρίου ως την 30η Ιουνίου κάθε έτους / τουλάχιστον 250 kg νωπού προϊόντος ανά επιλέξιμο στρέμμα στους φορείς του άρθρου 5 της (ΥΑ 1353/56374, 21-4-2015).

8.4. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στο σκληρό σιτάρι

Γεωργοί που καλλιεργούν σκληρό σιτάρι σε επιλέξιμες εκτάσεις υπό τις εξής προϋποθέσεις:

Να χρησιμοποιούν εξ' ολοκλήρου πιστοποιημένο σπόρο σποράς(προβασικό, βασικό, πιστοποιημένο Α και Β αναπαραγωγής), σύμφωνα με τα οριζόμενα στην κοινή υπουργική απόφαση αριθμόν (225020/31-3-2003) (Β' 492) “τεχνικός κανονισμός ελέγχου και πιστοποίησης σπόρων δημητριακών προς σπορά”, όπως ισχύει. Κατά

παρέκκλιση των οριζόμενων στην ανωτέρω ΚΥΑ μπορούν να χρησιμοποιούν σπόρο βελτιωτή (Υλικό Καλλιτερευτή), όπως αναφέρεται στην ΥΑ αριθμόν 217265 / 28-01-2014 (Β 203).

Να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι και εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών ή και στο κοινό κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των γεωργικών φυτών. Ως ελάχιστη ποσότητα πιστοποιημένων σπόρων σποράς καθορίζονται τα 12 kg ανά στρέμμα, για τις καλλιεργητικές περιόδους 2014-15 και 2015-16. Για τις επόμενες καλλιεργητικές περιόδους έως το 2020 ως ελάχιστη ποσότητα, καθορίζονται τα 16 kg ανά στρέμμα.

8.5. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στο ρύζι.

Γεωργοί που καλλιεργούν ρύζι σε επιλέξιμες εκτάσεις, υπό τον όρο ότι παραδίδουν προϊόν σε εμπόρους δημητριακών, μύλους και συνεταιρισμούς αγροτών το αργότερο έως την 28η Φεβρουαρίου του επόμενου από το έτος υποβολής της αίτησης, υπό τις εξής προϋποθέσεις:

α) να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό κατάλογο ποικιλιών ή και στον κοινό κατάλογο των ποικιλιών των ειδών των γεωργικών προϊόντων

β) να παραδίδω κατ' ελάχιστο 400 kg προϊόντος ανά στρέμμα

γ) οι παραδόσεις πρέπει να γίνονται σε έναν από τους παρακάτω φορείς:

Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις (ΑΣΟ) όπως ορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 4015/ 19-09-2011 “σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – οργάνωση της εποπτείας του κράτους” όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, ομάδες και οργανώσεις παραγωγών σύμφωνα με τον τους κανονισμούς (ΕΚ) 1305/13 και 1308/13 του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και συμβουλίου, οριζόμενοι. Επισημαίνεται ότι οι γεωργοί οι οποίοι δεν είναι μέλη των ανωτέρων φορέων μπορούν να παραδίδουν σε αυτούς ως συνεργαζόμενου καθώς και σε οποιοδήποτε νομική οντότητα έχουσα εμπορική δραστηριότητα στον τομέα του ρυζιού

8.6. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στη βιομηχανική τομάτα

Γεωργοί που πληρούν τους παρακάτω όρους επιλεξιμότητας:

Παραδίδουν βιομηχανική τομάτα από την 1η Ιουνίου ως την 30η Νοεμβρίου κάθε έτους κατ' ελάχιστο 50 τόνους βιομηχανικής τομάτας ανά εκτάριο καλλιεργούμενης έκτασης.

Οι παραδόσεις στις μεταποιητικές επιχειρήσεις πραγματοποιούνται υποχρεωτικά μέσω ενός και μόνον από τους παρακάτω φορείς:

α) Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις(ΑΣΟ) όπως ορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 4015/19.9.11 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει,

β) Οργανώσεις παραγωγών και ομάδων παραγωγών σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) 1308/13 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την υπ. αριθ. (266355/11.02.09), ΚΥΑ όπως τροποποιήθηκε και ισχύει και του κανονισμού (ΕΚ) 1305/13 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Επισημαίνεται ότι γεωργοί οι οποίοι δεν είναι μέλη των ανωτέρω φορέων μπορούν να παραδίδουν σε αυτούς ως συνεργαζόμενοι. Η ελάχιστη επιλέξιμη έκταση αγροτεμαχίου προς ένταξη στο καθεστώς συνδεδεμένης ενίσχυσης ορίζεται στα 0,1 εκτάρια.

8.7. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένη ενίσχυσης στα αιγοπρόβατα ορεινών εκτάσεων

Επιλέξιμες είναι οι προβατίνες ή και αίγες που παράγουν και παραδίδουν γάλα κατά το έτος ενίσχυσης και ειδικότερα:

Α. Η έδρα των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων, πρέπει να βρίσκεται εντός Δήμου, δημοτικού ή κοινοτικού διαμερίσματος, ή οικισμού των ορεινών/ μειονεκτικών/ με λοιπά μειονεκτήματα περιοχών της χώρας, όπως αυτές ορίζονται κάθε φορά:

✚ τουλάχιστον το 50% της έκτασης που δηλώνεται, στην ενιαία αίτηση ενίσχυσης, πρέπει να βρίσκεται εντός ορεινών/ μειονεκτικών / με λοιπά μειονεκτήματα περιοχών, εφόσον στην εν λόγω αίτηση δηλώνεται έκταση.

✚ στην περίπτωση των μετακινούμενων κτηνοτρόφων, η έδρα εκμετάλλευσης πρέπει να βρίσκεται σε πεδινή περιοχή της χώρας(50% δηλούμενης έκτασης σε πεδινή παραγωγή, εφόσον δηλώνεται έκταση) με μετακίνηση του κοπαδιού σε ορεινή/μειονεκτική /με λοιπά μειονεκτήματα περιοχή. Η μετακίνηση πραγματοποιείται τουλάχιστον στο 90% του συνολικού αριθμού των

αιγοπροβάτων του κοπαδιού για τουλάχιστον 90 ημέρες

Β. παράγουν και παραδίδουν πρόβειο ή και αίγιο γάλα σε εγκεκριμένες μονάδες μεταποίησης, συνολική επιλέξιμη ποσότητα γάλακτος (πρόβειο και αίγιο), τουλάχιστον 6 τόνων, κατά τη διάρκεια του έτους για το οποίο προβάλλεται η αίτηση ενίσχυσης. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας και εξαιρετικών περιστάσεων δεόντως αιτιολογημένων.

 Το πρόβειο ή το αίγιο γάλα που παράγουν και παραδίδουν πρέπει να έχει ολική μικροβιακή χλωρίδα μικρότερη ή ίση των 1.000.000/ ml.

Γ. η ελάχιστη αναλογία ποσότητας γάλακτος- για τον καθαρισμό των επιλέξιμων προς πληρωμή ζώων καθορίζεται σε τουλάχιστον 120 kg γάλα ανά προβατίνα ή και αίγα.

8.8. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης στα αιγοπρόβατα πεδινών εκτάσεων

Επιλέξιμες είναι οι προβατίνες ή και αίγες που παράγουν γάλα κατά το έτος ενίσχυσης και ειδικότερα:

Α – η έδρα των αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων, πρέπει να βρίσκεται εντός Δήμου, δημοτικού ή κοινοτικού διαμερίσματος, ή οικισμού των πεδινών περιοχών της χώρας. Τουλάχιστον το 50% της έκτασης που δηλώνετε στην ενιαία αίτηση ενίσχυσης, πρέπει να βρίσκεται εντός των πεδινών περιοχών, εφόσον στην εν λόγω αίτηση δηλώνεται έκταση.

Β - Παράγουν και παραδίδουν πρόβειο ή και αίγιο γάλα σε εγκεκριμένες μονάδες μεταποίησης, συνολική επιλέξιμη ποσότητα γάλακτος(πρόβειο και αίγιο) τουλάχιστον 10 τόνων, κατά τη διάρκεια του έτους για το οποίο υποβάλλεται η αίτηση ενίσχυσης. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις ανωτέρας βίας και εξαιρετικών περιστάσεων δεόντως αιτιολογημένων.

-Το πρόβειο ή και το αίγιο γάλα που παράγουν και παραδίδουν πρέπει να έχει ολική μικροβιολογική χλωρίδα μικρότερη των 1.000.000 ml.

Γ.- η ελάχιστη αναλογία ποσότητα γάλακτος- για τον καθαρισμό των επιλέξιμων προς πληρωμή ζώων καθορίζεται σε τουλάχιστον 120 kg ανά προβατίνα ή και αίγα

8.9.. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένη ενίσχυση τα ροδάκινα χυμοποίησης

Γεωργοί που πληρούν τους παρακάτω όρους επιλεξιμότητας:

παραδίδουν για χυμοποίηση από 1η Ιουνίου έως και 1η Νοεμβρίου κάθε έτους κατ' ελάχιστο 6 τόνους συμπύρηνο ροδάκινο ανά εκτάριο καλλιεργούμενης έκτασης. Οι παραδόσεις στις μεταποιητικές επιχειρήσεις πραγματοποιούνται υποχρεωτικά μέσω ενός και μόνον από τους παρακάτω φορείς:

α) Συλλογικές Αγροτικές Οργανώσεις (ΣΑΟ) όπως ορίζονται στο άρθρο 1 του ν.4015/2011 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει,

β) Οργανώσεις Παραγωγών(Ο.Π)

Γεωργοί οι οποίοι δεν είναι μέλη των ανωτέρω φορέων μπορούν να παραδίδουν αυτό συνεργάζομαι. Ελάχιστη πλέξη μέσα από τη μάχη ο πρόεδρος ο καθιστός είναι σε αυτούς ως συνεργαζόμενοι.

Η ελάχιστη επιλέξιμη έκταση αγροτεμαχίου προς ένταξη στο καθεστώς συνδεδεμένης ενίσχυσης ορίζεται σε 0,1 εκτάρια.

8.10. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένες ενίσχυσης στα πορτοκάλια χυμοποίησης

Γεωργοί που πληρούν τους παρακάτω όρους επιλεξιμότητας:

Παραδίδουν για χυμοποίηση από 1η Ιανουαρίου 'έως και 31η Δεκεμβρίου κάθε έτους κατ' ελάχιστο 7 τόνους πορτοκάλια ανά εκτάριο καλλιεργούμενης έκτασης.

Οι παραδόσεις στις μεταποιητικές επιχειρήσεις πραγματοποιούνται υποχρεωτικά μέσω ενός και μόνον από τους παρακάτω φορείς:

α) υφιστάμενες συλλογικές αγροτικές οργανώσεις (ΣΑΟ) όπως ορίζονται στο άρθρο 1 του ν.4015/19.09.2011 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει,

β) υφιστάμενες ομάδες και οργανώσεις παραγωγών,

γ) οποιοδήποτε νέα νομική οντότητα έχουσα εμπορική δραστηριότητα στον τομέα των εσπεριδοειδών συσταθεί μετά την 1-1-2015 υπό την προϋπόθεση ότι διαθέτει τουλάχιστον 400 μέλη.

Επισημαίνεται ότι γεωργοί οι οποίοι δεν είναι μέλη των ανωτέρων φορέων μπορούν να παραδίδουν σε αυτούς ως συνεργαζόμενοι.

Η ελάχιστη επιλέξιμη έκταση αγροτεμαχίου προς ένταξη στο καθεστώς συνδεδεμένη ενίσχυσης ορίζεται σε 0,1 εκτάρια.

8.11. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης για κατόχους ειδικών δικαιωμάτων για βοοειδή

Κτηνοτρόφοι βουτροφικών εκμεταλλεύσεων:

Όροι επιλεξιμότητας:

- να διαθέτουν στις 31/12/2014 ειδικά δικαιώματα ενίσχυσης,
- δεν διαθέτουν επιλέξιμα εκτάρια για την ενεργοποίηση δικαιωμάτων ενίσχυσης στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης
- είναι κάτοχοι βοοτροφικών εκμεταλλεύσεων ανεξαρτήτου παραγωγικής κατεύθυνσης εντός της ελληνικής επικράτειας και διαθέτουν 3 MMZ(Μονάδες Μεγάλων Ζώων) βοοειδών.
- Επιλέξιμα θεωρούνται τα βοοειδή που έχουν σημανθεί και καταγραφεί και διατηρούνται στην εκμετάλλευση για περίοδο που ξεκινά από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης τους και καταλήγει έξι (6) μήνες μετά την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των εμπρόθεσμων Αιτήσεων Ενιαίας Ενίσχυσης.
- Πληρωμή: οι κτηνοτρόφοι θα πληρώνονται κάθε έτος ανάλογα με το επιλέξιμο ζωικό κεφάλαιο, τα επόμενα χρόνια τότε θα λάβει υψηλότερες ενισχύσεις.

8.12. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένων ενισχύσεων για κατόχους ειδικών δικαιωμάτων για αιγοπρόβατα

Κτηνοτρόφοι αιγοπροβάτοτροφικών εκμεταλλεύσεων

όροι επιλεξιμότητας :

- διαθέτουν στις 31/12/2014 ειδικά δικαιώματα ενίσχυσης
- δεν διαθέτουν επιλέξιμα εκτάρια για την ενεργοποίηση δικαιωμάτων ενίσχυσης στο πλαίσιο του καθεστώτος βασικής ενίσχυσης
- είναι κάτοχοι αιγοπροβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων στην χώρα μας, εντός της ελληνικής επικράτειας και διαθέτουν τουλάχιστον 20 επιλέξιμα αιγοπρόβατα.
- Επιλέξιμα θεωρούνται τα αιγοπρόβατα ανεξαρτήτως ηλικίας και φύλου που έχουνε σημανθεί ατομικά και τα οποία διατηρούνται στην εκμετάλλευση για περίοδο που ξεκινάει από την ημερομηνία υποβολής της αίτησης και καταλήγει έξι (6) μήνες μετά την καταληκτική ημερομηνία υποβολής των εμπρόθεσμων αιτήσεων ενιαίας ενίσχυσης.

Πληρωμή: οι κτηνοτρόφοι θα πληρώνονται κάθε έτος ανάλογα με το επιλέξιμο ζωικό κεφάλαιο που διαθέτουν. Έτσι, εάν ο κτηνοτρόφος αυξήσει το ζωικό κεφάλαιο τα επόμενα χρόνια τότε θα λάβει υψηλότερες ενισχύσεις.

8.13. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένη ενίσχυση στους σπόρους σποράς

1. Γεωργοί με σύναψη σύμβασης καλλιέργειας για πολλαπλασιασμό πιστοποιημένων σπόρων σποράς με σποροπαραγωγική επιχείρηση. Διάθεση παραγωγής στη συμβαλλόμενη σποροπαραγωγική επιχείρηση.

2. Σποροπαραγωγική επιχείρηση η οποία καλλιεργεί ή παράγει η ίδια τον πιστοποιημένο σπόρο σποράς σε ιδιόκτητες ή ενοικιαζόμενες εκτάσεις. Καλλιέργεια σπόρων σποράς των ειδών που αναφέρονται στο παράρτημα της (ΥΑ 1394/57870,26-5-2015) υπό τις εξής προϋποθέσεις:

Α. Να χρησιμοποιούν προβασικό, βασικό, πιστοποιημένο και εμπορικό, όπου προβλέπεται σπόρο σποράς, σύμφωνα με τα οριζόμενα στις αριθ. 250744/17-06-2003 και 225021/31-03-2003 ΚΥΑ και στην αριθ. 6775/959992/24-07-2014 ΥΑ, όπως ισχύουν. Κατά παρέκκλιση των οριζόμενων στις ανωτέρω ΚΥΑ και ΥΑ μπορούν να χρησιμοποιούν σπόρο βελτιωτή (Υλικό Καλλιτερευτή) για την παραγωγή προβασικού, βασικού και πιστοποιημένου σπόρο σποράς, όπως αναφέρεται στην αριθ. 217265/28-01-2004 ΥΑ “Διατηρητέες ποικιλίες Φυτικών ειδών” *B203)

Β. να μην χρησιμοποιούν σπόρους γενετικά τροποποιημένων ποικιλιών

Γ. να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι εγγεγραμμένες στον Εθνικό Κατάλογο Ποικιλιών ή και στους Κοινούς Καταλόγους Ποικιλιών.

Δ. Να χρησιμοποιούν ποικιλίες οι οποίες είναι υπό εγγραφή στον Εθνικό Κατάλογο Ποικιλιών.

8.14. Κριτήρια επιλεξιμότητας συνδεδεμένης ενίσχυσης- Μεταξοσκώληκες

η ενίσχυση καταβάλλεται στους σηροτρόφους γεωργούς ανά επιλέξιμο κουτί μεταξόσπορου σε ετήσια βάση για τα κουτιά μεταξόσπορου που χρησιμοποίησαν για εκτροφή, εφόσον αυτοί πληρούν τις εξής προϋποθέσεις:

α)προμηθεύονται πιστοποιημένο μεταξόσπορο. Η προμήθεια του γίνεται με ευθύνη των εκτροφείων ή των οργανώσεων τους σε συνεργασία με τους

μεταξοποροπαραγωγούς ή τους εισαγωγής- διακινητές μεταξόσπορου.

β) κάθε κουτί περιέχει 20.000 αυγά μεταξοσκώληκα κατάλληλα για εκκόλαψη και αποδίδει ελάχιστη παραγωγή 20 κιλά χλωρών κουκουλιών.

γ) η σηροτροφική περίοδος ορίζεται η 1η Φεβρουαρίου έως και την 31η Δεκεμβρίου κάθε έτους υποβολής αίτησης.

ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΕΣ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ -Ποσά ανά είδος -έτος

ΕΙΔΟΣ	2015	2016	2017	2018	2019	ΕΚΤΑΣΗ ΑΝΑΦΟΡΑ Σ
ΡΥΖΙ	8.000.000	7.905.818	7.811.531	7.725.399	7.639.276	30.410 Ha
ΣΚΛΗΡΟ ΣΙΤΑΡΙ	9.000.000	11.858.727	14.158.399	14.002.287	13.846.188	250.000 Ha
ΘΗΛΥΚΑ ΒΟΟΕΙΔΗ	24.500.000	24.211.569	23.922.813	23.659.036	23.395.283	247.693 Κεφαλές
ΒΙΟ.ΤΟΜΑΤΑ	2.600.000	3.162.327	3.905.765	3.862.700	3.819.638	9.080 Ha
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΑ ΧΥΜΟΠΟΙΗΣΗΣ	9.000.000	11.858.727	11.717.296	11.588.099	11.458.914	28.500 Ha
ΑΙΓΟΠΡΟΒΕΙΟ ΠΕΔΙΝΑ	11.500.000	11.364.614	11.299.075	11.105.262	10.981.459	2.300.000 Κεφαλές
ΑΙΓΟΠΡΟΒΕΙΟ ΟΡΕΙΝΑ	21.700.000	21.444.532	21.188.777	20.955.146	20.721.536	3.150.000 Κεφαλές
ΤΕΥΤΛΑ	5.000.000	6.917.591	6.835.089	6.759.725	6.684.367	13.367 Ha
ΟΣΠΡΙΑ	5.000.000	4.941.136	4.882.207	4.828.375	4.774.548	16.500 Ha
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΨΥΧΑΝΘΗ	7.000.000	6.917.591	6.835.089	6.759.725	6.684.367	40.000 Ha
ΣΠΟΡΟΙ ΣΠΟΡΑΣ	3.000.000	2.964.682	2.929.324	2.897.025	2.864.729	10.200 Ha
ΣΠΑΡΑΓΓΙΑ	1.500.000	1.482.341	1.464.662	1.448.512	1.432.364	3.900 Ha
ΜΕΤΑΞΟΣΚΩΛΗΚΕΣ	800.000	790.582	781.153	772.540	763.928	5.000 Κυτία
ΡΟΔΑΚΙΝΑ ΧΥΜΟΠΟΙΗΣΗΣ	3.000.000	2.964.682	2.929.324	2.897.025	2.864.729	17.700 Ha
ΖΩΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ- ΒΟΟΕΙΔΗ	4.500.000	4.450.000	4.393.986	4.345.537	4.297.093	30.000 Κεφαλές
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ- ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΑ	25.000.000	25.196.819	24.899.254	24.624.711	24.350.192	870.000 Κεφαλές

Πίνακας 13: Συνδεδεμένες ενισχύσεις -Ποσά ανά είδος/έτος

Πηγή: ΟΠΕΚΕΠΕ

8.15. Περιοχές με Φυσικούς Περιορισμούς (ΠΦΠ)- Β πυλώνας

-μεταφορά 5% των πόρων στον Β' πυλώνα

-επιπλέον στρεμματική ενίσχυση για τους παραγωγούς περιοχών με φυσικούς

περιορισμούς για την αντιμετώπιση των μειονεκτημάτων αυτών των περιοχών
-αντικατάσταση της εξισωτικής αποζημίωσης .

8.16. Νομοθεσία και ευρωπαϊκοί Κανονισμοί

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ	
ΒΑΣΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ	ΚΑΤ'ΕΞΟΥΣΙΟΔΟΤΗΣΗ & ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ
Άμεσες Ενισχύσεις: Καν. (Ε.Ε.) αρ. 1307/2013	(Ε.Ε) 639/2014 & (Ε.Ε) 641/2014 κριτήρια επιλεξιμότητας (Ε.Ε.) 1001/2014
Οριζόντιος (πολλαπλή Συμμόρφωση-ΟΣΔΕ-Έλεγχοι): Καν. (Ε.Ε.) αρ. 1306/2013	(Ε.Ε)640/2014 για ΟΣΔΕ (Ε.Ε.) 906/2014 για δαπάνες για δημόσια παρέμβαση (Ε.Ε.) 907/2014 για Οργ. Πληρωμών (Ε.Ε.) 908/2014 Οικον. Διαχείριση και εκκαθάριση λογαριασμών (Ε.Ε.) 809/2014 πολλαπλή συμμόρφωση
Αγροτική Ανάπτυξη: Καν. (Ε.Ε.)αρ.1305/20143	(Ε.Ε) 807/2014 κριτήρια επιλεξιμότητας (Ε.Ε.) 808/2014
Κοινή Οργάνωση Αγοράς: Καν.(Ε.Ε.) αρ. 1308/2013	Οίνος -612/2014 Φρούτα & Λαχανικά -499/2014 Ελαιόλαδο -611/2014 -906/2014 Καθεστώς διανομής φρούτων & Λαχανικών στα σχολεία -500/2014 Ιδιωτική αποθεματοποίηση -501/2014

Πίνακας 14: Βασικοί και Εκτελεστικοί Κανόνες για εφαρμογή της ΚΑΠ 2014-2020

9. Πολιτική Συνοχής και Περιφερειακής Σύγκλισης

9.1. Περιφερειακές ανισότητες και σύγκλιση στην Ελλάδα

Το διακύβευμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης(1957), ήταν η πολιτική συνοχής και περιφερειακής σύγκλισης, οι οποίες χρηματοδοτούνται και υλοποιούνται μέσω πλήθος πολιτικών.

Η περίοδος της ΚΑΠ 2014-20 συμπίπτει χρονικά με τη Πολιτική Συνοχής της ΕΕ 2014-20 που προσανατολίζεται εκ νέου, μακριά από τον παραδοσιακό στόχο της προώθησης της ισόρροπης κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης, προς μια περιφερειακή προοπτική πολιτικής ανάπτυξης που θέτει το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας ως προϋπόθεση για την περιφερειακή σύγκλιση.

Η πολιτική συνοχής 2014-20 της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βάση το Άρθρο 175 (ΣΛΕΕ).

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ΠΣ είναι τα εξής:

- Διασύνδεση με τη στρατηγική «Ευρώπη 2020».
- Συντονισμένη χρήση 5 Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών και Επενδυτικών Ταμείων.
- Στόχευση πόρων προς βασικούς τομείς ανάπτυξης.
- Καθορισμός σαφών στόχων και μέτρηση αποτελεσμάτων.
- Ενίσχυση των εκ των προτέρων αιρεσιμοτήτων.
- Ενισχυμένος ρόλος για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.
- Ενισχυμένος ρόλος των εταίρων για το σχεδιασμό, την υλοποίηση και τον έλεγχο.
- Ολοκληρωμένη προσέγγιση στην εδαφική ανάπτυξη.

Και προτάσσει 4 αρχικές προτεραιότητες:

- **Έξυπνη ανάπτυξη** (έρευνα & καινοτομία, ψηφιακή κοινωνία).
- **Βιώσιμη ανάπτυξη** (οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, προστασία του περιβάλλοντος, ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών, αποδοτικά και έξυπνα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας, εκμετάλλευση των δικτύων σε επίπεδο ΕΕ, παροχή βοήθειας στους καταναλωτές).
- **Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς** (αύξηση απασχόλησης στην Ευρώπη, ιδίως για τις γυναίκες, τους νέους και τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας, επενδύσεις

σε δεξιότητες και επαγγελματική κατάρτιση, εκσυγχρονισμός των αγορών εργασίας και των συστημάτων κοινωνικής προστασίας).

- **Νέα Οικονομική Διακυβέρνηση** (αυστηρότερη επιτήρηση από την ΕΕ με στόχο τη διαφύλαξη της σταθερότητας στην Ευρωζώνη).

Η εφαρμογή της υλοποιείται μέσα από την συντονισμένη δράση των 5 Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών & Επενδυτικών Ταμείων.

Το επίπεδο στο οποίο εφαρμόζονται οι πολιτικές αυτές (περιφερειακό επίπεδο) είναι μικρότερο του επιπέδου της χώρας και ως εκ τούτου, οι συγκεκριμένες πολιτικές είναι δυνατόν να επηρεάσουν και τη συνοχή στο εσωτερικό του κάθε κράτους – μέλους (Μοναστηριώτης, 2007).

Αν και οι περιφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα είναι μικρότερες από τις αντίστοιχες των ευρωπαϊκών χωρών (Πετράκος και Ψυχάρης, 2004), δεν ακολουθείται μία στοχευμένη και ξεκάθαρη αναπτυξιακή πολιτική, με αποτέλεσμα η χώρα να παρουσιάζει σε έντονο βαθμό το φαινόμενο της «περιφερειακής οπισθοδρόμησης» σύμφωνα με τον Μοναστηριώτη (2008, 2009).

Στην εδραίωση των περιφερειακών ανισοτήτων έχουν παίξει καθαριστικό ρόλο ένα πλήθος πολιτικών, οικονομικών ιστορικών αλλά και γεωμορφολογικών παραγόντων, εκτός φυσικά της αδυναμίας των μέτρων περιφερειακής ανάπτυξης και σύγκλισης (Πίνακας 15).

Πίνακας 1. Παράγοντες ανάπτυξης και εδραίωσης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα.

Ιστορικοί παράγοντες	Σταδιακή δημιουργία του ελληνικού κράτους, η οποία λειτούργησε προς όφελος της Αθήνας, ως της ασφαλέστερης και σταθερότερης πόλης της περιόδου
	Εγκατάσταση των προσφύγων της Μικρασιατικής καταστροφής σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη
	Μηδενική προσπελασιμότητα των βορείων συνόρων λόγω της διαίρεσης της Ευρώπης σε Ανατολή-Δύση, η οποία αποδυνάμωσε όλες τις σημαντικές πόλεις της Βορείου Ελλάδος
	Περιφερειακή θέση της χώρας σε επίπεδο ΕΕ

Γεωμορφολογικοί παράγοντες	Συγκέντρωση του πληθυσμού σε πεδινές και παράλιες περιοχές με ταυτόχρονη αναπτυξιακή υστέρηση των ορεινών περιοχών Γεωγραφική ποικιλομορφία- Νησιωτικότητα
Οικονομικοί παράγοντες	Οικονομίες κλίμακας και συγκέντρωσης Παραγωγική διάρθρωση των τοπικών οικονομιών , με έντονη εξάρτηση από τη γεωργία Εσωτερική και Εξωτερική μετανάστευση Οικονομικοί κύκλοι- αύξηση διαπεριφερειακών ανισοτήτων σε περιόδους υψηλής ανάπτυξης και αντίστροφα Διεθνοποίηση της Οικονομίας και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, με ανομοιόμορφες επιδράσεις της ελληνικής περιφέρειας
Πολιτικοί παράγοντες	Συγκεντρωτική δομή της δημόσιας διοίκησης- έλλειψη συγκροτημένης πολιτικής δημοσίων δαπανών υπέρ των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών Τοπικές δομές διοίκησης με περιορισμένες δυνατότητες ουσιαστικής παρέμβασης στα αναπτυξιακά προβλήματα της Περιφέρειας Αναποτελεσματική χρήση των πόρων των κοινοτικών προγραμμάτων Μειωμένη αποτελεσματικότητα και ασαφείς στόχοι των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης Κατακερματισμός της τοπικής και περιφερειακής διοίκησης

Πίνακας 15: Παράγοντες ανάπτυξης και εδραίωσης περιφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα.

Πηγή: Πετράκος και Ψυχάρης (2004), Κωστοπούλου (2005), Χυτοπούλου (2007).

Τα ποσά που δαπανήθηκαν στην οικονομική και κοινωνική συνοχή δεν μείωσαν τις ανισότητες σε περιφερειακό επίπεδο. Η άνιση χωρικά κατανομή σχετικά με το δημογραφικό και το παραγωγικό δυναμικό, παραμένει σε υψηλό επίπεδο. Συμπερασματικά διαπιστώνεται ότι ή “η κατανομή και η χρήση των πόρων έγινε λανθασμένα και αναποτελεσματικά, ή πως στην ελληνική οικονομία λειτουργούν τέτοιες οργανωτικές και διοικητικές δομές που οι πολιτικές μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων, το μόνο που καταφέρνουν είναι μία προσωρινή

καθυστέρηση των αρνητικών εξελίξεων” (Πλασκοβίτης, 2007).

Ιστορικά, η ανάπτυξη στη χώρα υπήρξε άνιση σε όλες τις περιφέρειες, παρότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξάνεται διαχρονικά από το '60. Με βάση το κατά κεφαλήν εισόδημα, η άνιση κατανομή της ανάπτυξης κατανέμεται με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο είναι εγκαταστημένο το ανθρώπινο δυναμικό και οι υποδομές της χώρας σε περιφερειακό επίπεδο τόσο από ποσοτικής όσο και από ποιοτικής πλευράς.

Στην ανάπτυξη κάποιων περιοχών σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε και η συγκέντρωση υπηρεσιών και δραστηριοτήτων. Το δίπολο Κέντρου Περιφέρειας που κυριαρχεί στη χώρα, σε επίπεδο συγκέντρωσης κεφαλαίου, υπηρεσιών, δημοσίων αγαθών, αλλά και από δημογραφικής πλευράς, αποτελεί τον σοβαρότερο παράγοντα του προβλήματος των διαπεριφερειακών ανισοτήτων στην Ελλάδα (Πλασκοβίτη, 2007).

Κατανοείται επομένως πως η περιφερειακή πολιτική, μέσω των κοινοτικών προγραμμάτων, αποδείχτηκε ανεπαρκής στην εξάλειψη των φαινομένων αυτών. (Καραβέλη και Τσιώνας 2011).

Παρότι τα αστικά κέντρα παρουσιάζουν υψηλότερη ανάπτυξη συγκριτικά με την υπόλοιπη περιφέρεια, εν τούτοις το επίπεδο διαβίωσης στα αστικά κέντρα έχει μειωθεί σημαντικά λόγω υπερ-συγκέντρωση του πληθυσμού. Ενώ οι δείκτες αποτυπώνουν το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης σε μία περιφέρεια, ωστόσο υπάρχει τεράστια διαφορά των συνθηκών που αποτυπώνονται από τους ποιοτικούς δείκτες. (Καραβέλη και Τσιώνας 2011).

Οι αδυναμίες στην εξέταση και τον υπολογισμό των ανισοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο στην χώρα συνδέεται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ το οποίο αποτελεί τον βασικό δείκτη μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων. Ο συγκεκριμένος δείκτης παρουσιάζει ορισμένα μειονεκτήματα, αφού συχνά δεν αποδίδεται το πραγματικό εισόδημα των κατοίκων σε μια περιφέρεια. (Πλασκοβίτης, 2007).

Ένας δεύτερος δείκτης μέτρησης των περιφερειακών ανισοτήτων αποτελεί η ανεργία ως ποσοστό του ενεργού πληθυσμού, επηρεαζόμενη κυρίως από τη κλαδική διάρθρωση κάθε περιφέρειας. Περιοχές με έντονο τον αγροτικό τομέα δημιουργούν προβλήματα στον καθορισμό του ενεργού πληθυσμού (οικογενειακή εργασία), ενώ παράλληλα υποκρύπτεται η υποαπασχόληση. Παρόμοια φαινόμενα παρουσιάζονται και σε περιοχές με εκτεταμένη εποχιακή εργασία και αυτοαπασχόληση, όπως συμβαίνει στις τουριστικές περιοχές. (Πλασκοβίτης, 2007).

Κατά τον υπολογισμό των περιφερειακών ανισοτήτων, εκτός από τις αδυναμίες των

δεικτών, υπάρχει και το πρόβλημα της ύπαρξης εσωτερικών ανισοτήτων στις περιφέρειες. (Προδρομίδης, 2006).

Οι περιφερειακές ανισότητες συσχετίζονται με τα γεωγραφικά, δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Σε ορεινές, νησιωτικές, αλλά και σε υποβαθμισμένες περιοχές των αστικών κέντρων, παρατηρούνται, προβλήματα πολύ μεγαλύτερης έκτασης και σημασίας από αυτά που φανερώνονται από την διερεύνηση των οικονομικών δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο ή ακόμα και σε επίπεδο νομού (Καραβέλη και Τσιώνας, 2011).

9.2. Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική και Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης

Η Κοινή Διαρθρωτική Πολιτική νοείται ως η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την διάρθρωση και επιτυχή εξάλειψη των δομικών αδυναμιών της. Έχει εφαρμογή και στον τομέα της γεωργίας των κρατών – μελών, όπως προκύπτει από το άρθρο 39 της Συνθήκης της Ρώμης, στο οποίο αναφέρεται η ορθολογική ανάπτυξη της γεωργικής παραγωγής με ταυτόχρονη άριστη χρήση των «συντελεστών παραγωγής».

Η Διαρθρωτική Πολιτική (Structural Policy) αναφέρεται το σύνολο των θεσμικών εκείνων ρυθμίσεων που επηρεάζουν τη χρήση των «συντελεστών παραγωγής», προσανατολίζοντας την εκάστοτε δραστηριότητα, την αγροτική στην προκειμένη περίπτωση, σε κάποιον προκαθορισμένο στόχο «οικονομικής ευημερίας».

Αντίθετα με την Κ.Α.Π., πρόκειται για μια πολιτική η οποία δεν αναφέρεται στο αγροτικό προϊόν αυτό καθ' αυτό, αλλά περισσότερο στη δομή αυτής της ίδιας της παραγωγικής διαδικασίας, έχοντας κατά κύριο λόγο μεσομακροπρόθεσμη εφαρμογή και χαρακτήρα, εφόσον αφορά δομικές παρεμβάσεις, τα αποτελέσματα των οποίων απαιτούν σημαντική χρονική προσμονή. (Παπαγεωργίου, Κ., Σπαθής, Π., 2000).

Κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της Κ.Α.Π., λαμβάνονται ταυτόχρονα υπόψη οι διαρθρωτικές και φυσικές ανισότητες των ποικίλων γεωργικών περιοχών και η ανάγκη βαθμιαίας εφαρμογής κατάλληλων προσαρμογών, ενώ στο άρθρο 42 προβλέπεται η χορήγηση ενισχύσεων για την προστασία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, οι οποίες παρουσιάζουν μειονεξίες ένεκα διαρθρωτικών ή φυσικών συνθηκών.

9.3. Συνάφεια Περιφερειακής Πολιτικής και Πολιτικής Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014-2020

Οι νομοθετικές προτάσεις της Επιτροπής (European Commission 2011b) περιέλαβαν προγράμματα ανάπτυξης της έρευνας, της καινοτομίας, της επιχειρηματικότητας και ενίσχυση στοχευμένων πολιτικών στην ύπαιθρο με βάση τοπικά χαρακτηριστικά και ιδιαιτερότητες και με έμφαση στην αντιμετώπιση των αρνητικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και στην προσφορά δημόσιων αγαθών.

Επίσης προτάθηκε ένα πρόγραμμα επενδύσεων για τη στήριξη των νέων και των «μικρών» αγροτών και για τη χρηματοδότηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων κατά μήκος της διατροφικής αλυσίδας.

Το ΠΑΑ κινείται στο πνεύμα της στρατηγικής Ευρώπη 2020, η οποία συνοψίζεται σε «έξυπνη, βιώσιμη και ολιστική» ανάπτυξη και στοχεύει σε περισσότερη διασύνδεση (ή ενοποίηση) των πολιτικών της ΕΕ, με στόχο τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και συνέργεια τους σε όλο το θεσμικό πλαίσιο και τις περιοχές της.

Διατυπώνεται έτσι ένα σύνολο Κανονισμών που ρυθμίζουν τη λειτουργία των Διαρθρωτικών Ταμείων (ΔΤ), οι οποίοι συγκροτούν το Ενιαίο Στρατηγικό Πλαίσιο (ΕΣΠ) – Common Strategic Framework (CSF) – όλων των ΔΤ (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, ΤΣ, ΕΤΑ, ΕΓΤΑΑ).

Ο ρόλος του ΕΣΠ είναι να συντονίζει όλα τα ΔΤ με τρόπο που το ένα να συμπληρώνει το άλλο, ώστε να διευκολυνθεί η υλοποίηση του προγράμματος Ευρώπη 2020. Εδραιώθηκε η συνεργασία μεταξύ των Ταμείων (ΕΓΤΑΑ, ΕΤΠΑ, ΕΚΤ), με ιδιαίτερη έμφαση στην ευελιξία και τη στήριξη κοινών δράσεων (γεωργοπεριβαλλοντικά μέτρα, βιολογική γεωργία), όσο και η έννοια της Εταιρικής Σχέσης.

Τα κράτη-μέλη προετοιμάζουν και υποβάλλουν ένα συνολικό ΠΑΑ στην Επιτροπή, το οποίο εστιάζει στους ίδιους τέσσερις βασικούς άξονες του ισχύοντος ΠΑΑ (βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές, καθώς και τον οριζόντιο άξονα των προγραμμάτων Leader).

Η ελάχιστη συμμετοχή του ΕΓΤΑΑ καθορίζεται στο 20%, με το 5% της συνολικής συμμετοχής του να δεσμεύεται για τα προγράμματα LEADER. Η στήριξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών της ΕΕ ενισχύεται στο νέο πρόγραμμα, αφού το

Γεωργικό Ταμείο συμμετέχει κατά 85% στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες και κατά 50% στις υπόλοιπες περιφέρειες, ενώ η συμμετοχή του για ιδιαίτερα καινοτόμες δράσεις μπορεί να φθάνει μέχρι και 100%.

Προβλέφθηκε ένα «Αποθεματικό Επίδοσης» που δημιουργείται από την παρακράτηση του 5% των πόρων από το ΕΓΤΑΑ για μεγαλύτερη χρηματοδότηση των κρατών-μελών με τις καλύτερες επιδόσεις. Η κατανομή των πόρων ανάμεσα στα κράτη-μέλη προτάθηκε να γίνει με βάση το βαθμό συνάφειας του προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης που θα καταθέτει η κάθε χώρα με το ΕΣΠ.

Οι στόχοι των προτεινόμενων αλλαγών προστίθενται στους αρχικούς στόχους της ΚΑΠ και συνοψίζονται στην εξασφάλιση:

- ενός δικαιότερου συστήματος στήριξης του αγροτικού τομέα,
- μιας «ζωντανής τοπικής οικονομίας», με τη μεγαλύτερη προσαρμογή των μέτρων στις ιδιαίτερες ανάγκες μιας τοποθεσίας, καθώς και την υποστήριξη της εταιρικής σχέσης (partnership) και της πολυ-επίπεδης διακυβέρνησης (multi-level governance), και
- μεγαλύτερης διασύνδεσης της αγροτικής δραστηριότητας με τη διατήρηση του περιβάλλοντος και του αγροτικού τοπίου.

Τέλος, η ενσωμάτωση του ΕΓΤΑΑ στο ΕΣΠ στοχεύει στην ενίσχυση της συμβολής του στην «εδαφική συνοχή» της Ε.Ε.

9.4. Η σημασία του ΠΑΑ για την Περιφερειακή Ανάπτυξη και την εδαφική συνοχή της Ελλάδας

Το πλαίσιο πολιτικής για την αγροτική ανάπτυξη στην περίοδο 2014-2020, είχε ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις και αποτέλεσε κίνητρο για αποτελεσματικότερες και πιο στοχευμένες δράσεις. Τα στοιχεία του νέου πακέτου ήταν:

- (α) η μεγαλύτερη ενίσχυση που προτείνεται για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές, μέσω των υψηλότερων ποσοστών συγχρηματοδότησης, και
- (β) η διατήρηση του καθεστώτος για τα μικρά νησιά του Αιγαίου και τις Λιγότερο Αναπτυγμένες Περιοχές (στο 20% των πόρων του ΕΓΤΑΑ).

Σε μία περίοδο όπου σχεδόν είχαν μειωθεί δραματικά οι δημόσιες επενδύσεις και οι ιδιωτικές επενδύσεις, είτε με τη μορφή χρηματοδοτήσεων για έρευνα και τεχνολογική

ανάπτυξη είτε με τη μορφή ευνοϊκής δανειοδότησης από τον τραπεζικό τομέα, το ΠΑΑ για την περίοδο 2014-2020 μπόρεσε να αποτελέσει μία σημαντική πηγή εισροής χρηματικών πόρων και συνέβαλλε στην εκκίνηση μιας αναπτυξιακής διαδικασίας για την ελληνική οικονομία.

9.5. Κοινωνικές Ανισότητες και οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της ΚΑΠ στην Ελληνική Ύπαιθρο

Στα νοικοκυριά που η επιβίωσή τους εξαρτάται από τον αγροτικό τομέα, η ανισότητα αυξάνεται στο βαθμό που οι εισοδηματικές μεταβιβάσεις της αγροτικής πολιτικής συναρτώνται με το μέγεθος της εκμετάλλευσης.

Αντίθετα, τα νοικοκυριά που εξαρτώνται μερικώς από τον αγροτικό τομέα, η ανισότητα μειώνεται στον βαθμό που αυξάνεται η διαθεσιμότητα εξωγεωργικής απασχόλησης και η δυνατότητα διαφοροποίησης του εισοδήματός της.

Ελλείπει άλλων πολιτικών, ιδίως για τις αγροτικές περιοχές, η ΚΑΠ έπαιξε επίσης ρόλο στην κοινωνική πολιτική, καθώς είχε πολλούς στόχους πέραν του κύριου στόχου της αναδιάρθρωσης του γεωργικού τομέα.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες οι κοινωνικές ανισότητες εντάθηκαν μεταξύ μικρών και μεγάλων αγροτικών εκμεταλλεύσεων, μεταξύ εχόντων και μη-εχόντων εξωαγροτικής απασχόλησης, μεταξύ των κοινωνικών φύλων και μεταξύ του ντόπιου πληθυσμού και των οικονομικών μεταναστών.

Οι επιπτώσεις από την εφαρμογή των μέτρων της αγροτικής πολιτικής ήταν σημαντικές καθώς επιδείνωσαν και μετέβαλλαν περαιτέρω τα χαρακτηριστικά των υφιστάμενων κοινωνικών ανισοτήτων.

Επιπλέον, δημιούργησαν μια πιο περίπλοκη εικόνα και διεύρυναν τα παράδοξα στην κοινωνία της υπαίθρου, καθώς πολλοί και αντιφατικοί μεταξύ τους στόχοι της αγροτικής πολιτικής προωθούνταν ταυτόχρονα στις αγροτικές περιοχές. Διαμορφώνονται δύο βασικά ελλείμματα κατά την προώθηση των μέτρων της αγροτικής πολιτικής, τα οποία παράλληλα αφορούν ευρύτερα και την ευρωπαϊκή ύπαιθρο (Παπαδόπουλος και Λιαρίκος 2004).

Πρόκειται, πρώτον, για ένα «γεωγραφικό έλλειμμα», καθώς οι ενισχύσεις και οι χρηματοδοτήσεις σωρεύονται σε εκείνες τις αγροτικές περιοχές, που απολαμβάνουν καλύτερες συνθήκες χρηματοδότησης και διατηρούν πιο άμεση πρόσβαση στους

πόρους, έχουν μεγαλύτερο και πιο εξειδικευμένο παραγωγικό δυναμικό και διαθέτουν τη δυνατότητα της εντατικοποίησης του αγροτικού τους τομέα ή της προώθησης εξωγεωργικών δραστηριοτήτων. Αντίθετα, όσες αγροτικές περιοχές δεν διαθέτουν τα προηγούμενα χαρακτηριστικά υφίστανται την εγκατάλειψη, τη μείωση του παραγωγικού τους δυναμικού και την οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση των νοικοκυριών που διαμένουν σε αυτές.

Δεύτερον, διαπιστώνεται ένα «δημοκρατικό έλλειμμα» εντός των επιτυχημένων αγροτικών περιοχών, αλλά και εντός των μη-επιτυχημένων αγροτικών περιοχών, καθώς ωφελούμενοι από τις ενισχύσεις δεν είναι το σύνολο των κατοίκων αυτών των περιοχών, αλλά εκείνοι οι οποίοι διαθέτουν περισσότερους πόρους ώστε να απορροφήσουν περισσότερη δημόσια χρηματοδότηση, έχουν μεγαλύτερες εκμεταλλεύσεις, έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες και μπορούν να κινητοποιήσουν σημαντικό παραγωγικό δυναμικό. Συχνά στις μη-επιτυχημένες αγροτικές περιοχές ωφελούμενοι είναι αυτοί που εισέρχονται προκειμένου να εκμεταλλευτούν τη διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων σε βάρος των μόνιμων ή παλαιών κατοίκων, οι οποίοι αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των προγραμμάτων χρηματοδότησης.

Με βάση τους στόχους της ΚΑΠ υπάρχει η δυνατότητα αναζωογόνησης των αγροτικών περιοχών και στήριξης των νοικοκυριών που κατοικούν στην ύπαιθρο. Όμως αυτές οι δυνατότητες αξιοποιούνται από εκείνες τις αγροτικές περιοχές που συγκριτικά τις έχουν λιγότερο ανάγκη, ενώ αντίθετα οι αγροτικές περιοχές που έχουν ανάγκη τέτοιες ενισχύσεις δεν θέτουν αυτούς τους στόχους ψηλά στην κλίμακα της ιεράρχησης των αναγκών τους.

Η ανάγκη αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού του αγροτικού τομέα και της αποτελεσματικότητάς του, παραβλέπει τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας της υπαίθρου. Η αποδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής στην ελληνική ύπαιθρο έχει σημάνει την ουσιαστική εγκατάλειψη και την περιθωριοποίηση του γερασμένου αγροτικού πληθυσμού (Μωυσίδης 1998, Μωυσίδης κ.ά. 2002) και την υποβάθμιση του αγροτικού πολιτισμού που συνδέεται με την αυτοσυντήρηση, τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων και την ποιότητα ζωής.

Τα κοινωνικά ζητήματα που συνδέονται με την αναγνώριση της κοινωνικής μειονεξίας των γυναικών στις αγροτικές περιοχές (Παπαδόπουλος 2000,

Παπαδόπουλος 2002), αλλά και την είσοδο των οικονομικών μεταναστών στην ελληνική ύπαιθρο (Κασίμης κ.ά. 2002, Κασίμης κ.ά. 2003), σπάνια λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό και την υλοποίηση της αγροτικής πολιτικής ή των μέτρων ανάπτυξης του αγροτικού χώρου.

9.6. Εισοδηματική ανισότητα και φτώχεια στα ελληνικά αγροτικά νοικοκυριά

Η οικονομική ανισότητα και η φτώχεια στην Ελλάδα παρουσίασαν μείωση σε σχετικούς όρους την περίοδο 1974-1982, ενώ έκτοτε παραμένουν στα ίδια επίπεδα, με μικρές διακυμάνσεις, χωρίς σαφή τάση. (Βλ. π.χ. τις μελέτες των Tsakloglou (1990), Καράγιωργας κ.ά. (1990), Μητράκος και Τσακλόγλου (1998, 2003), Μητράκος κ.ά. (1998), Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005).)

Οι πληθυσμιακές ομάδες που αντιμετωπίζουν τον υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας είναι οι συνταξιούχοι, οι άνεργοι, οι αγρότες, τα άτομα με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης καθώς και τα πολυμελή και μονομελή νοικοκυριά. (Βλ. Papatheodorou (2000), Μητράκος και Τσακλόγλου (2003), Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004) και Kikilias and Gazon (2005)).

Η διάσταση της ανισότητας ανά πληθυσμιακή ομάδα (σύμφωνα με το μέγεθος, τη σύνθεση του νοικοκυριού, την περιοχή κατοικίας, το επίπεδο εκπαίδευσης, το επάγγελμα κλπ.) έδειξε ότι, ανεξαρτήτως ομαδοποίησης, η συνολική ανισότητα οφείλεται κυρίως σε διαφορές εντός των πληθυσμιακών ομάδων και όχι μεταξύ αυτών (Βλ. Tsakloglou (1990), Μητράκος και Τσακλόγλου (2003), Papatheodorou (2000), Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2005).)

Η απασχόληση στον αγροτικό τομέα, μαζί με τα γηρατεία, τη διαμονή σε αγροτικές περιοχές, τα χαμηλά εκπαιδευτικά προσόντα και σε μικρότερο βαθμό η έλλειψη απασχόλησης, είναι συνδεδεμένη με την οξεία φτώχεια. Αυτό το συμπέρασμα εξάγεται ανεξάρτητα από τον δείκτη ευημερίας, το επίπεδο του ορίου φτώχειας ή το μέγεθος των κλιμάκων ισοδυναμίας που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση. (Τσακλόγλου και Πανοπούλου, 1998).

Ο δείκτης που υιοθετείται στη μέτρηση της ανισότητας και της φτώχειας είναι αυτός του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών μετά την αφαίρεση των άμεσων φόρων και των ασφαλιστικών εισφορών. Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις εκτός των συντάξεων (δηλαδή τα διάφορα χρηματικά επιδόματα και βοηθήματα) έχουν πολύ ασθενή επίδραση στη μείωση της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας. (Βλ.

Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005) και Παπαθεοδώρου (2006, 2008).

Προκειμένου να διερευνηθεί η επίδραση που έχουν οι διαφορές των συστημάτων κοινωνικής προστασίας στην ένταση και έκταση της ανισότητας και της φτώχειας, οι χώρες της ΕΕ ομαδοποιούνται με βάση τον τύπο κοινωνικού κράτους που έχουν αναπτύξει. (Το σύστημα κοινωνικής προστασίας κάθε χώρας αναφέρεται στον ιδιαίτερο ρόλο που παίζουν η αγορά, το κράτος και η οικογένεια στην παροχή κοινωνικής προστασίας. Η ταξινόμηση των χωρών της ΕΕ με βάση το σύστημα κοινωνικής προστασίας ακολουθεί την ανάλυση των Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005), η οποία βασίζεται στο έργο του Esping-Andersen (1990) για τα τρία καθεστώτα ευημερίας (σοσιαλδημοκρατικό, συντηρητικό-κορπορατιστικό και φιλελεύθερο) και στο νότιο-ευρωπαϊκό μοντέλο κοινωνικής προστασίας (βλ. Leibfried, 1992, Ferrera, 1996, Petmesidou, 1996, Ματσαγγάνης, 1999).

Η συνεισφορά της αστικότητας στη διαμόρφωση της συνολικής ανισότητας αναδεικνύει μια σαφή διάκριση μεταξύ των χωρών της νοτίου Ευρώπης και των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ-15, αλλά και των περισσότερων νέων μελών της ΕΕ-27. Αυτό αντανακλά κυρίως το υψηλό ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού με χαμηλά εισοδήματα που έχουν οι χώρες της νοτίου Ευρώπης. Όπως έχει επισημανθεί στην Ελλάδα ο αγροτικός πληθυσμός εμφανίζει χαμηλά εισοδήματα και υψηλά ποσοστά φτώχειας.. Βλ. Papatheodorou (2000), Μητράκος και Τσακλόγλου (2003).

9.7. Ανάπτυξη και θέσεις απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές

Πολλές αγροτικές περιοχές στην ΕΕ αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά προβλήματα, όπως έλλειψη ελκυστικών ευκαιριών απασχόλησης, έλλειψη δεξιοτήτων, έλλειψη επενδύσεων στη συνδετικότητα, έλλειψη βασικών υπηρεσιών και σημαντική διαρροή των νέων.

Σε μια Ένωση ίσων, οι δυνατότητες και οι προσδοκίες των πολιτών και των κοινοτήτων της υπαίθρου πρέπει να αντιμετωπιστούν καλύτερα στις πολιτικές της ΕΕ. Η ΚΑΠ, και ιδίως η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης, έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης στην ύπαιθρο, καθώς και στη διατήρηση της περιβαλλοντικής ποιότητας των αγροτικών περιοχών.

Οι επενδύσεις στην υποδομή, στην ανάπτυξη του φυσικού και του ανθρώπινου κεφαλαίου έχουν πρωταρχική σημασία για τη στήριξη της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές. Οι αγροτικές κοινότητες πρέπει να έχουν

καλύτερη πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες, στην υγειονομική περίθαλψη, στην επαγγελματική κατάρτιση, στα προγράμματα ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων, ιδίως στον ψηφιακό τομέα, στην ποιοτική εκπαίδευση και στη συνδετικότητα.

Η ΚΑΠ είναι μια από τις πολλές πολιτικές της ΕΕ που συμβάλλουν στην ευημερία των αγροτικών περιοχών και πρέπει να βελτιώσει τη συμπληρωματικότητά της με άλλες πολιτικές της ΕΕ όπως η πολιτική συνοχής - η οποία παρέχει επίσης σημαντική χρηματοδότηση από την ΕΕ στις αγροτικές περιοχές - και τη διευκόλυνση «Συνδέοντας την Ευρώπη», στρατηγικές. Ο καλύτερος συντονισμός μεταξύ αυτών των πολιτικών θα οδηγούσε σε απλούστερους μηχανισμούς εκτέλεσης και λιγότερη γραφειοκρατία για τις διοικήσεις και τους πολίτες.

Η ανάπτυξη της βιοοικονομίας σε ένα βιώσιμο επιχειρηματικό μοντέλο αποτελεί προτεραιότητα της ΚΑΠ και της κυκλικής οικονομίας της ΕΕ. Νέες αγροτικές αλυσίδες αξίας, όπως η καθαρή ενέργεια, η αναδυόμενη βιο-οικονομία, η κυκλική οικονομία και ο οίκο-τουρισμός, μπορούν να προσφέρουν δυνατότητες ανάπτυξης και απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές. Η αειφόρος γεωργία και η δασοκομία είναι και οι δύο στρατηγικοί τομείς για την ανάπτυξη αυτού του δυναμικού.

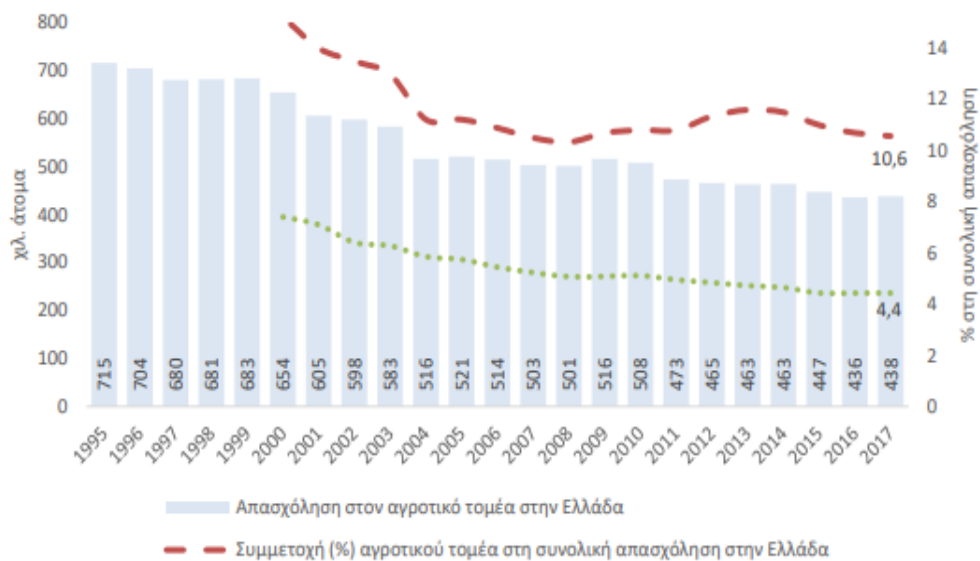
Η ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων θα ωφελήσουν τους αγρότες και τους δασοκόμους, δημιουργώντας παράλληλα νέες θέσεις εργασίας. Αυτό θα ενίσχυε επίσης το δυναμικό της ΚΑΠ να συμβάλλει στην Ενεργειακή Ένωση και τη βιομηχανική πολιτική της ΕΕ προωθώντας την καθαρή και αποδοτική παραγωγή ενέργειας, συμπεριλαμβανομένης της αειφόρου κινητοποίησης βιομάζας, σε σχέση με τις βασικές αρχές της στρατηγικής της κυκλικής οικονομίας της ΕΕ.

Το European fund for strategic investments (EFSI) και άλλα χρηματοπιστωτικά μέσα θα πρέπει να επωφεληθούν από την πρόσθετη στήριξη από προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης προκειμένου να παρέχουν δάνεια χαμηλού κόστους και μακροπρόθεσμα δάνεια για επιχειρηματίες που είναι πρόθυμοι να επενδύσουν σε αγροτικές περιοχές.

Οι επενδύσεις στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου στις αγροτικές περιοχές απαιτούνται για τη στήριξη της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και για να βοηθήσουν τα άτομα που ζουν σε αυτές τις περιοχές να αποκτήσουν νέες δεξιότητες, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε ποιοτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην εκπαίδευση.

Η προσέγγιση LEADER από κάτω προς τα πάνω και σε τοπικό επίπεδο, έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό μέσο για την οικοδόμηση τοπικών ικανοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της μείωσης της φτώχειας και της δημιουργίας θέσεων εργασίας στην τοπική οικονομία. Απαιτείται καλύτερη συνεργασία και συντονισμός με τις δημοτικές αρχές και τους τοπικούς φορείς για την πλήρη κινητοποίηση του δυναμικού των αγροτικών περιοχών.

Ωστόσο, ενώ όλες οι μακροοικονομικές και τομεακές πολιτικές έχουν αντίκτυπο στην αγροτική ευημερία, η ικανότητα για αγροτική αναγέννηση δεν μεγιστοποιείται πάντα.

Διάγραμμα 5 :Απασχόληση στον αγροτικό τομέα, 1995-2017

Πηγή: Eurostat

10. Μέτρηση Περιφερειακών Ανισοτήτων

10.1. Μέτρηση Περιφερειακών Ανισοτήτων των ετών 2015 και 2019

Στόχος είναι η επεξεργασία των τιμών απασχόλησης κυρίως του πρωτογενή και δευτερεύοντος του δευτερογενή και τριτογενή τομέα και των αντίστοιχων κλάδων τους για τις 13 Περιφέρειες της χώρας για τα έτη 2015(έναρξη της Νέας ΚΑΠ) και του 2019* (διαθέσιμα στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ) και τιμών ΑΠΑ για το 2015 και το 2019, ανά Περιφέρεια και η αποτύπωση της αναπτυξιακής φυσιогνωμίας της χώρας με βάση τον υπολογισμό της ισοκατανομής της απασχόλησης, τον υπολογισμό των διαπεριφερειακών ανισοτήτων, τη διερεύνηση της κλαδικής ειδίκευσης, της διάρθρωσης των περιφερειών και της χωρικής συμπεριφοράς των κλάδων, ο υπολογισμός των εξαγωγικών δραστηριοτήτων και των πολλαπλασιαστικών επιδράσεων των κλάδων στις περιφέρειες και η διερεύνηση της συμβολής του ρυθμού μεταβολής, της δυναμικότητας των κλάδων και των τοπικών συνθηκών στις μεταβολές μεταξύ 2015 και 2019* της απασχόλησης στους κλάδους αλλά και στις Περιφέρειες και η εξαγωγή συμπερασμάτων.

Τα παραπάνω αποτελέσματα εκπονήθηκαν με μετρήσεις περιφερειακών ανισοτήτων (μέτρα συνολικής διασποράς, μέτρα συγκέντρωσης και σχετικοί δείκτες), με υπολογισμούς συντελεστών συμμετοχής, εγκατάστασης και ειδίκευσης, με τη βοήθεια του πολλαπλασιαστή οικονομικής βάσης και με τη μέθοδο ανάλυσης απόκλισης-συμμετοχής. Επίσης, το κεφάλαιο περιλαμβάνει στο Παράρτημα τέσσερις (4) θεματικούς χάρτες, για τους οποίους χρησιμοποιήθηκαν τα περιφερειακά δεδομένα απασχόλησης και τα προγράμματα Excel της Microsoft και ArcGIS της ESRI. Το ενδιαφέρον μας εστιάζεται στην πρωτογενή παραγωγή.

Τα στοιχεία αντλήθηκαν από την βάση δεδομένων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής ΕΛΣΤΑΤ, ξεχωριστά, για τα οικονομικά έτη 2015 και 2019 σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση της.

10.2. Αναπτυξιακή φυσιогνωμία της χώρας

Με τον υπολογισμό των παρακάτω μεγεθών (βάσει των δεδομένων απασχόλησης ανά Περιφέρεια και κλάδο του Φύλλου 1), αποτυπώνεται η αναπτυξιακή φυσιогνωμία της Χώρας. Στη συνέχεια υπολογίστηκε το επίπεδο ισοκατανομής της απασχόλησης, καταγράφοντας τον τρόπο υπολογισμού και τις παρατηρήσεις για το αποτέλεσμα.

Το 2015 το σύνολο των απασχολουμένων στις 13 Περιφέρειες της Ελλάδας ανερχόταν σε 4.322,6 χιλ. άτομα. Οι τιμές απασχόλησης μεταξύ των Περιφερειών κυμαίνονταν από 73,7 χιλ. απασχολούμενους στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (κατώτερη τιμή, με αμέσως επόμενη την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων με 88,1 χιλ. απασχολούμενους) έως 1.649,5 χιλ. απασχολούμενους στην Περιφέρεια Αττικής (ανώτερη τιμή, με αμέσως επόμενη την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με 692,5 χιλ. απασχολούμενους). Στην Περιφέρεια Αττικής απασχολείται το 38,16 % των συνολικών απασχολουμένων σε εθνικό επίπεδο.

Οι τιμές συνολικής απασχόλησης των 10 τομέων παραγωγής το 2015 έχουν μεγάλο εύρος μεταβολής, αφού κυμαίνονταν από 15,2 χιλ. απασχολούμενους στον κλάδο «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας» έως 1.435,9 χιλ. απασχολούμενους στον κλάδο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο ... και εστίασης», δηλαδή το 33,22 % της συνολικής απασχόλησης της χώρας απασχολείται στο «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο ... και εστίασης» και 511,7 χιλ. απασχολούμενους στον κλάδο «Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία» δηλ. το 11,83%.

Υπολογίστηκε το επίπεδο της ισοκατανομής της συνολικής απασχόλησης της χώρας, με τη βοήθεια του αριθμητικού μέσου. Η τιμή της ισοκατανομής που θα βρούμε θα πρέπει να βρίσκεται φυσικά μεταξύ της παραπάνω ανώτερης και κατώτερης τιμής απασχόλησης στις Περιφέρειες (από 73,7 έως 1.649,5 χιλ. άτομα).

Αριθμητικός Μέσος: $\bar{x} = \frac{\sum x_i}{N}$

όπου X_i είναι μία μεταβλητή με τιμές $X_1, X_2, \dots$, όπου N είναι το πλήθος των τιμών της.

Η τιμή για το 2015, δείχνει την κοινή τιμή της απασχόλησης σε κάθε Περιφέρεια, εάν υπήρχε ισοκατανομή, και είναι 332,51 χιλ. άτομα ανά Περιφέρεια. Επειδή οι τιμές της απασχόλησης στις Περιφέρειες αποκλίνουν από την τιμή της ισοκατανομής, συμπεράνουμε ότι η χώρα χαρακτηρίζεται από ανισοκατανομή της απασχόλησης μεταξύ των Περιφερειών της.

Η μέση απασχόληση των 13 περιφερειών της χώρας ανέρχεται σε 409,12 χιλ. εργαζομένων. Το μέγεθος αυτό είναι ένας αριθμός που δεν μας παρέχει καμία ποιοτική πληροφορία ως προς την κατανομή της απασχόλησης στις 13 περιφέρειες.

Εάν υπήρχε ισοκατανομή της απασχόλησης και στις 13 περιφέρειες τότε η κάθε περιφέρεια θα απασχολούσε 625,51 χιλ. εργαζομένους. Συμπερασματικά δεν υπάρχει ισοκατανομή της απασχόλησης στις 13 Περιφέρειες της χώρας.

10.3. Διαπεριφερειακές Ανισότητες

Στο σημείο αυτό θέλουμε να μετρήσουμε:

- A) τις αποκλίσεις της απασχόλησης κατά μέσο όρο μεταξύ των Περιφερειών της χώρας
- B) τις διαφορές της απασχόλησης μεταξύ των Περιφερειών της Χώρας ως ποσοστό της ισοκατανομής και
- Γ) τη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία μεταξύ των Περιφερειών της Χώρας ως ποσοστό της ισοκατανομής, όταν αυτή σταθμιστεί με την Απασχόληση (Δεδομένα Φύλλου 1 & 2).

Για τον υπολογισμό των ανωτέρω προχωράμε στους παρακάτω υπολογισμούς:

- A) Μέση απόκλιση τετραγώνου , $\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x_r - \bar{x})^2}{N}}$
όπου X_r η τιμή της απασχόλησης στην περιφέρεια r και N το πλήθος των τιμών.

Δεδομένου ότι το 2015 η μέση απόκλιση τετραγώνου ανέρχεται σε 409,12 χιλ. εργαζομένων αντιλαμβανόμαστε ότι δεν υπάρχει ισοκατανομή και μάλιστα η πραγματική απασχόληση στις περιφέρειες της χώρας, αποκλίνει κατά μέσο όρο από την ισοκατανομή κατά 409,12 χιλ. εργαζομένους.

- B) συντελεστής Μεταβλητότητας: $CV = \frac{\sigma}{\bar{x}} 100$

ο οποίος το 2015 ανέρχεται σε 123,04 % και το πλεονέκτημα του είναι ότι είναι ποσοστό (δεν έχει μονάδες μέτρησης όπως η μέση τιμή και η τυπική απόκλιση) και μας δίνει μια ποιοτική πληροφορία ως αποτέλεσμα σύγκρισης.

Συγκεκριμένα συγκρίνουμε την απόκλιση των τιμών της απασχόλησης για κάθε περιφέρεια από την αντίστοιχη τιμή που θα είχε αν είχαμε ισοκατανομή.

Δηλαδή κατά μέσο όρο είναι 123,04 % μεγαλύτερες οι τιμές της απασχόλησης ανά περιφέρεια από την αρχικά υπολογισθείσα μέση τιμή.

Όπως γνωρίζουμε, η τιμή του συντελεστή μεταβλητότητας είναι ίση με το μηδέν σε περίπτωση πλήρους περιφερειακής ισότητας, ενώ δεν υπάρχει συγκεκριμένο όριο σε περίπτωση ανισότητας. Εδώ βλέπουμε και πάλι ότι υπάρχει ανισοκατανομή.

- Γ) Με τη βοήθεια του μέτρου του σταθμισμένου συντελεστή μεταβλητότητας (Williamson, 1956) θα υπολογίσουμε την κατά μέσο όρο απόκλιση της συνολικής

ΑΠΑ μεταξύ των Περιφερειών της χώρας, ως ποσοστό επί της ισοκατανομής, όταν αυτή σταθμιστεί με την απασχόληση.

$$WCV = \frac{\sqrt{\sum_r (y_r - \bar{y})^2 p_r}}{\bar{y}} 100$$

Σταθμισμένος συντελεστής μεταβλητότητας όπου Y_r περιφερειακό κατά κεφαλή εισόδημα και P_r συμμετοχή της περιφερειακής απασχόλησης στην συνολική απασχόληση των περιφερειών.

Υπολογίζοντας τον σταθμισμένο συντελεστή μεταβλητότητας θα προσδιορίσουμε το ποσοστό απόκλισης της ΑΠΑ της κάθε περιφέρειας από την ισοκατανομή έχοντας σταθμίσει την απόκλιση αυτή με την Απασχόληση σε κάθε Περιφέρεια αντίστοιχα.

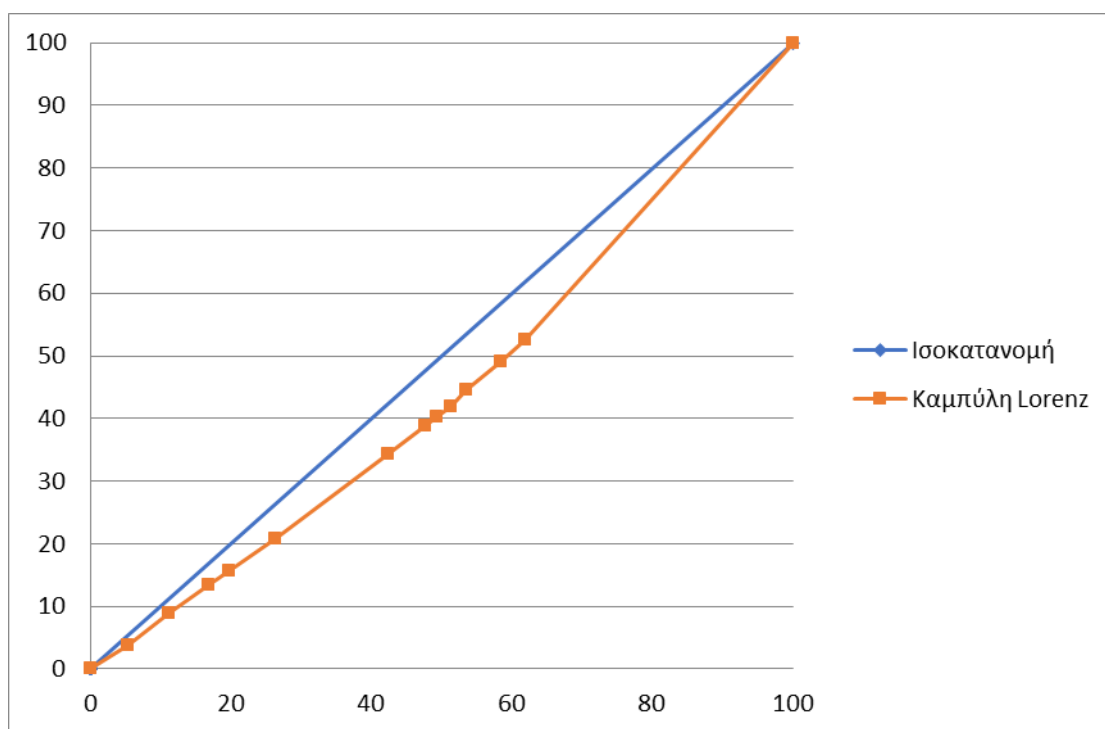
Το 2015 η υπολογισθείσα τιμή **WCV=20,35 %** είναι σημαντικά μεγαλύτερη του 10% γεγονός που υποδεικνύει ότι οι ανισότητες της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας των 13 Περιφερειών της χώρας σταθμισμένες με την Απασχόληση της κάθε Περιφέρειας είναι μεγάλες.

Η πραγματική κατανομή της ΑΠΑ σε κάθε μια από τις 13 Περιφέρειες της χώρας υπολογίζεται με βάση την **καμπύλη Lorenz**. Στον κάθετο άξονα απεικονίζεται το σωρευτικό ποσοστό του ΑΠΑ, ενώ στον οριζόντιο απεικονίζεται το σωρευτικό ποσοστό του πληθυσμού. Στην ιδεώδη κατάσταση = ισοκατανομή δηλαδή το 50% του πληθυσμού θα είχε το 50% της ΑΠΑ, το 70% του πληθυσμού θα είχε το 70% της ΑΠΑ.

Στα δεδομένα μας(2015) παρουσιάζεται ελαφρά υστέρηση δηλαδή το 61,84% του πληθυσμού παράγει το 52,59% της ΑΠΑ. Όσο μεγαλύτερο είναι το εμβαδό μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της ευθείας που απεικονίζει το ιδανικό δηλ. την ισοκατανομή, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανισότητα στην κατανομή της ΑΠΑ. Το πόσο μεγάλος είναι αυτός ο χώρος και κατά συνέπεια η ανισότητα, το εκφράζει ο δείκτης Gini ο οποίος μπορεί να πάρει τιμές από 0 (στην ιδανική περίπτωση) έως 100 στην χειρότερη (δηλ πλήρης ανισότητα).

Η παρακάτω διαγραμματική απεικόνιση του βαθμού συγκέντρωσης της παραγωγικότητας της απασχόλησης στις Περιφέρειες της χώρας με τη βοήθεια της καμπύλης Lorenz ή καμπύλης συγκέντρωσης, επιβεβαιώνει την ύπαρξη ανισοκατανομών, αφού η πορτοκαλί γραμμή (καμπύλη Lorenz) δεν ταυτίζεται σε καμία περίπτωση με την μπλε διαγώνιο (ισοκατανομή), αντιθέτως αποκλίνει απεικονίζοντας τις περιφερειακές ανισότητες στην απασχόληση. Για την κατασκευή

της καμπύλης Lorenz, ανακατατάξαμε τα μεγέθη των περιφερειακών ΑΠΑ(Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία 2015) κατά αύξουσα σειρά, υπολογίσαμε τα αρχικά δεδομένα εισοδήματος και απασχόλησης σε ποσοστά και μετατρέψαμε τα ποσοστά αυτά σε αθροιστικά ποσοστά. Σε σύστημα ορθογωνίων αξόνων με κλίμακες 0-100 ορίσαμε σημεία με συντεταγμένες τα αθροιστικά ποσοστά απασχόλησης και ΑΠΑ κάθε περιφέρειας.

Διάγραμμα 6: Απεικόνιση της καμπύλης Lorenz για το έτος 2015

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όπως προαναφέραμε, όσο μεγαλύτερο είναι το εμβαδόν μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της ευθείας που απεικονίζει το ιδανικό δηλ την ισοκατανομή τόσο μεγαλύτερη είναι η ανισότητα στην κατανομή της ΑΠΑ. Το εμβαδόν αυτό (ανισότητα) το εκφράζει ο δείκτης Gini.

Στα στοιχεία του 2015 και τα οποία επεξεργαστήκαμε ο δείκτης $Gini=44,667$ (Πίνακας 16).

Άρα η ανισότητα υπάρχει στην χώρα

Καμπύλη Lorenz		Ισοκατανομή		GINI
X	Y	Y	X	
0	0	0	0	0
5,23	3,85	100	100	0,10
11,20	8,85			0,38
16,85	13,41			0,63
19,78	15,63			0,42
26,23	20,73			1,17
42,25	34,23			4,40
47,55	38,75			1,93
49,26	40,17			0,67
51,30	41,92			0,84
53,51	44,59			0,96
58,37	49,14			2,28
61,84	52,59			1,76
100,00	100,00			29,11
				44,667

Πίνακας 16: δείκτης Gini 2015, Πηγή: ίδια επεξεργασία

Καμπύλη Lorenz		Ισοκατανομή		GINI
X	Y	Y	X	
0	0	0	0	0
5,09	3,90	100	100	0,10
11,06	9,06			0,39
16,65	11,19			0,57
19,48	13,44			0,35
25,89	18,69			1,03
42,04	32,75			4,15
47,26	37,38			1,83
48,95	38,80			0,64
51,01	40,65			0,82
53,17	42,77			0,90
57,98	47,57			2,18
61,61	51,14			1,79
100,00	100,00			29,01
				43,754

Πίνακας 17: δείκτης Gini 2019, Πηγή: ίδια επεξεργασία

Συγκρίνοντας τους λόγους Gini των ετών 2015 & 2019(Πίνακας 17), βλέπουμε πώς αυξομειώνεται η ανισότητα. Παρατηρούμε στην καμπύλη Lorenz ότι το 2019 το 61,61% του πληθυσμού παρήγαγε το 51,14% της ΑΠΑ.

Δηλαδή μεγαλύτερο πληθυσμιακή συμμετοχή για παραγωγή λιγότερης ΑΠΑ μεταξύ των 10 κλάδων των 13 Περιφερειών.

Συγκρίνοντας τον δείκτη Gini 2015 με τον δείκτη Gini 2019, διαπιστώνουμε ότι στο διάστημα από το 2015 έως το 2019 το εμβαδό μεταξύ της καμπύλης Lorenz και της ισοκατανομής μειώθηκε. Άρα η ανισότητα στην ανισοκατανομή της ΑΠΑ μεταξύ των 10 κλάδων των 13 Περιφερειών μειώθηκε οριακά σε απόλυτο ποσοστό 0,914%.

10.4. Κλαδική ειδίκευση & διάρθρωση των Περιφερειών και Χωρική Συμπεριφορά των Κλάδων

α) Συντελεστής Συμμετοχής

Θα διερευνήσουμε την ειδίκευση των περιφερειών της χώρας για το 2015 με τη βοήθεια του συντελεστή συμμετοχής $QL = \frac{A_{ir}}{A_r} / \frac{A_{in}}{A_n}$ όπου A_{ir} η απασχόληση του κλάδου i στην περιφέρεια r , A_r η συνολική απασχόληση της περιφέρειας r , A_{in} η απασχόληση του κλάδου i στο σύνολο της χώρας και A_n η συνολική απασχόληση της χώρας. Ο συντελεστής αυτός θα μας επιτρέψει να κάνουμε συγκρίσεις μεταξύ περιφερειών και κλάδων δραστηριότητας, με έμμεσο τρόπο, δηλαδή με αναφορά στα εθνικά μεγέθη.

Η ερμηνεία του συντελεστή συμμετοχής είναι η εξής:

Εάν $QL=1$ τότε η δραστηριότητα i είναι αναπτυγμένη στην περιφέρεια όσο και στο σύνολο της χώρας

Εάν $QL>1$ τότε η δραστηριότητα i είναι περισσότερο αναπτυγμένη στην περιφέρεια από ότι στο σύνολο της χώρας

Εάν $QL<1$ τότε η δραστηριότητα i είναι λιγότερο αναπτυγμένη στην περιφέρεια από ότι στο σύνολο της χώρας.

Κάποια συμπεράσματα που προκύπτουν από τον υπολογισμό του QL είναι τα εξής:

Για τον κλάδο της Γεωργίας παρουσιάζουν εξειδίκευση όλες οι περιφέρειες της χώρας με εξαίρεση το Νότιο Αιγαίο και την Αττική.

Το 2015 ο κλάδος «γεωργία ... αλιεία» παρουσίαζε τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις (ακραίες τιμές) μεταξύ των Περιφερειών ως προς την ειδίκευση σε αυτόν συγκρινόμενος με τη χώρα.

Πιο συγκεκριμένα, η Περιφέρεια Πελοποννήσου είχε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στον κλάδο αυτό συγκρινόμενη με την ανάπτυξη του κλάδου αυτού στη χώρα με $QL=2,4>1$ (και τη μεγαλύτερη ανάπτυξη μεταξύ όλων των κλάδων, όλων των

περιφερειών), ενώ τη μικρότερη σε σχέση με τη χώρα (και μικρότερη μεταξύ κλάδων και Περιφερειών) είχε η Περιφέρεια Αττικής με $QL=-0,1<1$.

β) Συντελεστής Ειδίκευσης ,

Θα διερευνήσουμε τη διάρθρωση των περιφερειών ως προς τη χώρα με τη βοήθεια

του συντελεστή ειδίκευσης:

$$CS = \frac{1}{2} \sum_i \left| \frac{A_{ir}}{A_r} - \frac{A_{in}}{A_n} \right|$$

Οι τιμές του συντελεστή ειδίκευσης κυμαίνονται από 0 έως 1.

Όταν $CS=0$, η κλαδική διάρθρωση της περιφέρειας r είναι ταυτόσημη με την κλαδική διάρθρωση του εθνικού συνόλου (η περιφέρεια δεν είναι ειδικευμένη σε σχέση με την εθνική κατανομή δραστηριοτήτων).

Όταν $CS=1$, η κλαδική διάρθρωση της περιφέρειας r είναι εντελώς διαφορετική από την αντίστοιχη εθνική (η περιφέρεια είναι ειδικευμένη).

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον υπολογισμό του CS είναι:

Η κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας της Κεντρικής Μακεδονίας ($CS=0.032$) μοιάζει, περισσότερο από όλες τις άλλες Περιφέρειες, με την κλαδική διάρθρωση της χώρας. Αντίθετα, η κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης ($CS=0.179$) διαφέρει, περισσότερο από όλες τις άλλες περιφέρειες, από την κλαδική διάρθρωση της χώρας

$$CL = \frac{1}{2} \sum_i \left| \frac{A_{ir}}{A_{in}} - \frac{A_r}{A_n} \right|$$

γ) Ο συντελεστής Εγκατάστασης υπολογίζεται με τον τύπο:

Θα διερευνήσουμε πως εγκαθίστανται οι κλάδοι στη Χώρα συγκριτικά με το σύνολο των δραστηριοτήτων, με τη βοήθεια του συντελεστή εγκατάστασης

Οι τιμές του συντελεστή εγκατάστασης κυμαίνονται από 0 έως 1.

Όταν $CL=0$, η δραστηριότητα i είναι εγκατεστημένη στις περιφέρειες κατά τρόπο ταυτόσημο με την εγκατάσταση του συνόλου των δραστηριοτήτων.

Όταν $CL=1$, η δραστηριότητα i είναι εγκατεστημένη στο χώρο κατά τρόπο εντελώς διαφορετικό από το σύνολο των δραστηριοτήτων.

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον υπολογισμό του CL είναι:

Ο κλάδος «γεωργία ... αλιεία» παρουσιάζει τον υψηλότερο συντελεστή, $CL=0,366$ που σημαίνει ότι είναι εγκατεστημένος στις περιφέρειες κατά τρόπο που

διαφοροποιείται περισσότερο από την εγκατάσταση της συνολικής απασχόλησης της χώρας(εποχικότητα).

10.5. Εξαγωγική δραστηριότητα & πολλαπλασιαστικές επιδράσεις των Κλάδων στις Περιφέρειες

α) Υπολογίζουμε την εξαγωγική δραστηριότητα, όπου υφίσταται, για τους κλάδους

$$E_{ir} = A_{ir} - \frac{A_r}{A_n} A_n = \left(1 - \frac{1}{QL_{ir}}\right) A_{ir}$$

και τις Περιφέρειες της χώρας. Σύμφωνα με τον τύπο:

υπολογίζουμε την εξαγωγική δραστηριότητα (E) κάθε κλάδου i σε κάθε περιφέρεια r.

Διαπιστώνετε βασική εξαγωγική δραστηριότητα μόνον όταν ο συντελεστής συμμετοχής (QL), που δείχνει την ειδίκευση, είναι >1, ώστε η παράσταση να μην είναι αρνητική. Όταν QL=1 η εξαγωγική δραστηριότητα θεωρείται εξισορροπημένη.

Συμπερασματικά:

Όλοι οι κλάδοι εμφανίζονται εξαγωγικοί σε τουλάχιστον μία περιφέρεια της χώρας και μέχρι 10 περιφέρειες. Μάλιστα, το γεγονός ότι ο κλάδος «γεωργία... αλιεία» παρουσιάζεται στις περισσότερες περιφέρειες της χώρας (11 από 13) ως η πιο βασική/εξαγωγική δραστηριότητα (πλην Περιφερειών, Αττικής και Ν. Αιγαίου), μπορεί να χαρακτηρίσει την Ελλάδα το 2015 ως αγροτική χώρα.

Ο κλάδος αυτός μάλιστα εμφανίζει στην περιφέρεια Πελοποννήσου την υψηλότερη εξαγωγική δραστηριότητα συγκρινόμενος με όλους τους κλάδους -πλην της Περιφέρειας Αττικής «Επαγγελματικές...δραστηριότητες»- ενώ γενικότερα στον κλάδο αυτόν εμφανίζονται και οι υψηλότερες τιμές εξαγωγικής δραστηριότητας.

Όλες οι περιφέρειες παρουσιάζουν εξαγωγική/βασική δραστηριότητα σε τουλάχιστον έναν κλάδο και σε μέχρι επτά(7) κλάδους.

β) Για τον υπολογισμό των πολλαπλασιαστών (K) απαιτείται ο προηγούμενος υπολογισμός της εξαγωγικής δραστηριότητας (E) σε κάθε κλάδο και περιφέρεια.

Μπορούμε να βρούμε την εξαγωγική δραστηριότητα (E) κάθε κλάδου i σε κάθε περιφέρεια r.

Κλαδικός Πολλαπλασιαστής $K_{ir} = A_{ir}/E_{ir}$

Συνολικός Πολλαπλασιαστής $K_r = \sum_i A_{ir}/\sum_i E_{ir}$

Ο κλαδικός πολλαπλασιαστής δείχνει το βαθμό επίδρασης που έχει η τοποθέτηση απασχολουμένων στον συγκεκριμένο κλάδο, στο σύνολο της περιφερειακής οικονομίας (πχ $Kir=1,2$: 100 άτομα στον κλάδο $\rightarrow$ 120 άτομα συνολικά στην περιφερειακή οικονομία, οι 20 επιπλέον απασχολούμενοι αποτελούν δευτερογενή επίδραση της επένδυσης και απασχολούνται σε συμπληρωματικές –ως προς την παραπάνω- δραστηριότητες).

Αντίστοιχα ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής δείχνει το συνολικό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην απασχόληση της περιφέρειας.

Ο κλαδικός περιφερειακός πολλαπλασιαστής εκτιμάται μόνο όταν η περιφέρεια έχει εξαγωγικές δραστηριότητες. Ο συνολικός περιφερειακός πολλαπλασιαστής δεν κάνει διάκριση από ποιον κλάδο προέρχεται η αύξηση της δραστηριότητας που προκαλεί το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα. Το αποτέλεσμα παρουσιάζει το τμήμα της απασχόλησης του κλάδου που παράγει αγαθά για εξαγωγές (βασική απασχόληση).

Πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα (και εξαγωγική δραστηριότητα) στον κλάδο «γεωργία ...αλιεία» έχουν 11 από τις 13 περιφέρειες (πλην Περιφερειών Αττικής, Ν. Αιγαίου). Σύμφωνα με τους υπολογισμούς παρατηρούμε ότι στον τομέα της «Γεωργία, δασοκομία και αλιεία» σημαντικό τμήμα της απασχόλησης του κλάδου παράγει αγαθά τα οποία εξάγονται με 1^η την Περιφέρεια Β. Αιγαίου, 2^η την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας και 3^η την Περιφέρεια Ιονίων Νήσων.

Αντίστοιχα βλέπουμε ότι το συνολικό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα εμφανίζει την υψηλότερη τιμή στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (31,15) και μάλιστα με μεγάλη διαφορά από τις επόμενες περιφέρειες, των οποίων οι τιμές του περιφερειακού πολλαπλασιαστή τους είναι χαμηλά και έχουν μικρή διακύμανση μεταξύ τους αφού κυμαίνονται από 5,58 (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης) έως 11,81 (Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου) .

Με βάση τα αποτελέσματα των υπολογισμών παρατηρούμε ότι η τοποθέτηση απασχολουμένων στον κλάδο της γεωργίας στην Περιφέρεια Β. Αιγαίου επιδρά σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό απ' ό τι στις υπόλοιπες περιφέρειες.

10.6. Ανάλυση Απόκλισης-Συμμετοχής

Θα υπολογίσουμε τη συμβολή:

α) του ρυθμού μεταβολής της απασχόλησης της χώρας

β) της δυναμικότητας των κλάδων και

γ) των τοπικών συνθηκών στη συνολική μεταβολή της απασχόλησης στους 10 κλάδους και στις 13 Περιφέρειες μεταξύ των ετών 2015 και 2019, με τη μέθοδο ανάλυσης απόκλισης συμμετοχής (Dunn, 1959 και Perloff, Dunn, Lampard και Muth, 1960).

Μέθοδος Ανάλυσης Απόκλισης-Συμμετοχής: Η μεταβολή της περιφερειακής απασχόλησης (M_r) διακρίνεται σε 2 συνιστώσες, στη συνιστώσα «εθνικής συμμετοχής» ($E\Sigma_r$) και στη συνιστώσα απόκλισης (K_r), δηλαδή $M_r = E\Sigma_r + K_r$.

Η K_r διακρίνεται σε δύο επι μέρους συνιστώσες, τη συνιστώσα «ομολογικής απόκλισης» ($O\Sigma_r$) και τη συνιστώσα «διαφορικής απόκλισης», δηλαδή τελικά έχουμε $M_r = E\Sigma_r + O\Sigma_r + \Delta\Sigma_r$

α) Η συνιστώσα «εθνικής συμμετοχής» ($E\Sigma_r$) θα μας δείξει τη συμβολή του ρυθμού μεταβολής της απασχόλησης της χώρας στις επιμέρους μεταβολές.

Υπολογίζουμε τις «εθνικές συμμετοχές» με τη βοήθεια των αλγεβρικών παραστάσεων:

$$\text{Ανά κλάδο: } E\Sigma_{ir} = A_{ir0} \left(\frac{A_{nt}}{A_{n0}} \right) - A_{ir0} \quad \text{Συνολική: } E\Sigma_r = A_{r0} \left(\frac{A_{nt}}{A_{n0}} \right) - A_{r0}$$

όπου $E\Sigma_{ir}$ είναι η συνιστώσα εθνικής συμμετοχής του κλάδου i της περιφέρειας r , A_{ir0} είναι η απασχόληση του κλάδου i στην περιφέρεια r στην αρχική χρονιά ανάλυσης (2015), A_{nt} είναι η συνολική απασχόληση της χώρας στην τελική χρονιά ανάλυσης (2019), A_{n0} είναι η συνολική απασχόληση της χώρας το 2015 και $E\Sigma_r$ είναι η συνιστώσα εθνικής συμμετοχής της περιφέρειας r , A_{r0} είναι η συνολική απασχόληση της περιφέρειας r το 2019.

Συνολικά βλέπουμε ότι η συνιστώσα εθνικής συμμετοχής τόσο σε κάθε κλάδο ξεχωριστά όσο και στη συνολική περιφερειακή απασχόληση είναι θετική γιατί επηρεάζεται από το θετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας (αύξηση της συνολικής απασχόλησης) των ετών 2015 & 2019.

Παρατηρήσεις: Η συνιστώσα εθνικής συμμετοχής τόσο για κάθε κλάδο ξεχωριστά όσο και για τη συνολική περιφερειακή απασχόληση είναι θετική γιατί επηρεάζεται από τον θετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας (αύξηση

της συνολικής απασχόλησης) μεταξύ των ετών 2015 και-2019. Η αύξηση της απασχόλησης είναι ακόλουθη των υψηλών ρυθμών ανάπτυξης, και του τουρισμού που συμπαράσχει και τους άλλους κλάδους.

β) Η συνιστώσα «ομολογικής συμμετοχής» (ΟΣ_r), που μετρά το ποσό της απόκλισης που οφείλεται στην κλαδική διάρθρωση της περιφέρειας, θα μας δείξει τη συμβολή της δυναμικότητας των διαφόρων κλάδων της χώρας στις επιμέρους μεταβολές

Υπολογίζουμε τις «ομολογικές συμμετοχές» με τη βοήθεια των αλγεβρικών παραστάσεων:

$$\text{Ανά κλάδο: } \text{ΟΣ}_{ir} = A_{ir0} \left(\frac{A_{int}}{A_{in0}} - \frac{A_{nt}}{A_{n0}} \right) \quad \text{Συνολική: } \text{ΟΣ}_r = \sum \left[\left(\frac{A_{int}}{A_{in0}} - \frac{A_{nt}}{A_{n0}} \right) A_{ir0} \right]$$

όπου ΟΣ_{ir} είναι η συνιστώσα ομολογικής απόκλισης του κλάδου i στην περιφέρειας r, A_{int} είναι η συνολική απασχόληση του κλάδου i στην τελική χρονιά ανάλυσης (2019), A_{in0} είναι η συνολική απασχόληση του κλάδου i της χώρας στην αρχική χρονιά (2015) και ΟΣ_r η συνιστώσα της ομολογικής απόκλισης της περιφέρειας r.

Θετική ΟΣ_r υποδηλώνει ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση περιφέρειας, δηλαδή περιφέρειες όπου είναι εγκατεστημένοι δυναμικοί κλάδοι (ΟΣ_{ir}), που η απασχόλησή τους δηλαδή αυξάνει σε εθνικό επίπεδο με ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό αύξησης της απασχόλησης του συνόλου των κλάδων.

Αρνητική ΟΣ_r δείχνει μη ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση δηλαδή περιφέρειες με φθίνοντες κλάδους.

Η ομολογική συνιστώσα είναι αρνητική σε όλες τις Περιφέρειες για τους 6 κλάδους: «Γεωργία....αλιεία», «Κατασκευές», «Ενημέρωση, επικοινωνία», «επαγγελματικές....δραστηριότητες», «Δημόσια.....μέριμνα» και «Τέχνες....φορέων» γεγονός που υποδηλώνει μείωση της απασχόλησης στους εν λόγω κλάδους.

Ενώ είναι θετική σε όλες τις Περιφέρειες για 4 κλάδους: «Ορυχεία...εξυγίανσης», «Χονδρικό...εστίασης», «Ενημέρωση & επικοινωνία» και «Διαχείριση ακίνητης περιουσίας», υποδηλώνοντας αύξηση της απασχόλησης στους κλάδους αυτούς.

Σε επίπεδο περιφέρειας μόνον η Αττική (ΟΣ_r=17,217) κυρίως και δευτερευόντως η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (ΟΣ_r=3,242) έχουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση (θετικές ΟΣ) που προκύπτει από τη συγκέντρωση της απασχόλησης στους τελευταίους 4 δυναμικούς κλάδους που προαναφέρθηκαν. Ακολουθούν με οριακή ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων (ΟΣ_r=0,779) και η Κρήτη (ΟΣ_r=0,714).

Οι υπόλοιπες 9 περιφέρειες παρουσιάζουν αρνητικές ΟΣ, αρνητικές κλαδικές διαρθρώσεις.

γ) Η συνιστώσα «διαφορικής συμμετοχής» ($\Delta\Sigma_r$) ή «απόκλισης» καταγράφει τη συμβολή των τοπικών συνθηκών στις επιμέρους μεταβολές απασχόλησης.

Πιο συγκεκριμένα, η $\Delta\Sigma_r$ μετρά το ποσό της περιφερειακής απόκλισης που προκύπτει από ορισμένους κλάδους, που αναπτύσσονται ταχύτερα ή αργότερα στην περιφέρεια από ότι σε εθνικό επίπεδο,

Υπολογίζουμε τις «διαφορικές συμμετοχές» με τη βοήθεια των αλγεβρικών παραστάσεων:

$$\text{Ανά κλάδο: } \Delta\Sigma_{ir} = A_{ir} - A_{ir0} \left(\frac{A_{int}}{A_{ino}} \right) \quad \text{Συνολική: } \Delta\Sigma_r = \sum \left[A_{ir} - A_{ir0} \left(\frac{A_{int}}{A_{ino}} \right) \right]$$

όπου $\Delta\Sigma_{ir}$ είναι η συνιστώσα διαφορικής απόκλισης του κλάδου i στην περιφέρεια r , και $\Delta\Sigma_r$ η συνιστώσα της διαφορικής απόκλισης της περιφέρειας r .

Θετική $\Delta\Sigma_r$ είναι όταν η περιφέρεια παρουσιάζει ορισμένα τοπικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη ορισμένων κλάδων ή δραστηριοτήτων.

Από τους υπολογισμούς συμπεραίνουμε ότι οι περιφέρειες: Κεντρικής Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Ιόνιων Νήσων, Πελοποννήσου και Ν. Αιγαίου χαρακτηρίζονται από τοπικά πλεονεκτήματα, που μπορεί να είναι: τουρισμός, εγγύτητα σε πρώτες ύλες, κατάλληλες συνθήκες ανάπτυξης κλάδων, προσπελασιμότητα σε αγορές, τοπικό μικροκλίμα, γειτνίαση με πόλους ανάπτυξης, καλές υποδομές, ειδικά τοπικά αναπτυξιακά κίνητρα κ.ά.

10.7. Γενικό Συμπέρασμα της Μέτρησης των περιφερειακών Ανισοτήτων

Σύμφωνα με τις παραπάνω επεξεργασίες στοιχείων και τους σχετικούς υπολογισμούς, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι:

-Υπάρχει ανισοκατανομή της απασχόλησης τόσο μεταξύ των 13 Περιφερειών της χώρας όσο και μεταξύ των 10 κλάδων. Σε απόλυτες τιμές, στην Περιφέρεια Αττικής απασχολείται το 38,16 % των συνολικών απασχολούμενων σε εθνικό επίπεδο και το μικρότερο ποσοστό το έχει η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (1,71 %). Αντίστοιχα, σε επίπεδο κλάδων, τη χαμηλότερη απασχόληση την έχει ο κλάδος ακινήτων και τη μεγαλύτερη ο κλάδος εμπορίου.

Και ως προς την τιμή της ισοκατανομής εμφανίζονται μεγάλες αποκλίσεις με τη Θεσσαλία να βρίσκεται πιο κοντά στην τιμή της ισοκατανομής και την Αττική να απέχει μακράν.

- Οι περιφερειακές ανισότητες στην κατανομή της απασχόλησης επιβεβαιώθηκαν στη συνέχεια εξεταζόμενες με μέτρα συνολικής διασποράς, που μας έδειξαν τις αποκλίσεις όλων των τιμών της απασχόλησης από την κεντρική τιμή της τόσο κατά μέσο όρο (σ) όσο και κατά μέσο όρο ποσοστιαίος (CV). Και με αυτές τις προσεγγίσεις οι τιμές της απασχόλησης στην περιφέρεια της Θεσσαλίας βρίσκονται πιο κοντά στην κατά μέσο όρο και στην ποσοστιαία κατά μέσο όρο (16,05%) απόκλιση από την κεντρική τιμή (η Αττική παραμένει μακριά με 396,8%).

- Οι περιφερειακές ανισότητες στην κατανομή της ΑΠΑ επιβεβαιώθηκαν για άλλη μία φορά όταν σταθμίσαμε τις τιμές ΑΠΑ με την απασχόληση (WCV) και προέκυψε ένα αποτέλεσμα 10%<, που σημαίνει ότι υπάρχουν ανισότητες.

- Οι ανισότητες απεικονίστηκαν διαγραμματικά και στην καμπύλη Lorenz που δημιουργήσαμε η οποία δεν ταυτίζεται με την ευθεία (διαγώνιο) της ισοκατανομής.

- Όσον αφορά στην κλαδική ειδίκευση των Περιφερειών, η Περιφέρεια Πελοποννήσου είχε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη στον αγροτικό κλάδο, συγκρινόμενη με την ανάπτυξη του κλάδου αυτού στη χώρα (και τη μεγαλύτερη ανάπτυξη μεταξύ όλων των κλάδων και όλων των περιφερειών) ενώ τη μικρότερη σε σχέση με τη χώρα (και μικρότερη μεταξύ κλάδων και Περιφερειών) είχε η Περιφέρεια Αττικής. Επίσης, η Περιφέρεια Αττικής παρουσιάζει ειδίκευση στους περισσότερους κλάδους και είναι περισσότερο ανεπτυγμένη σε αυτούς από το σύνολο της χώρας.

- Όσον αφορά στην κλαδική διάρθρωση των Περιφερειών, η Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας μοιάζει, περισσότερο από όλες τις άλλες Περιφέρειες, με την κλαδική διάρθρωση της χώρας, ενώ αντίθετα, η κλαδική διάρθρωση της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης διαφέρει, περισσότερο από όλες τις άλλες περιφέρειες, από την κλαδική διάρθρωση της χώρας.

-Οι κλάδοι «χονδρικό...υπηρεσιών», «δημόσια ...μέριμνα», και «κατασκευές», είναι εγκατεστημένοι στις περιφέρειες κατά τρόπο που προσομοιάζει περισσότερο (και μάλιστα με τη σειρά που αναφέρονται) με την εγκατάσταση του συνόλου των δραστηριοτήτων στη χώρα. Ο κλάδος «γεωργία ... αλιεία» παρουσιάζει υψηλότερο συντελεστή, που σημαίνει ότι είναι εγκατεστημένος στις περιφέρειες κατά τρόπο που

διαφοροποιείται περισσότερο από την εγκατάσταση της συνολικής απασχόλησης της χώρας

-Όσον αφορά στις εξαγωγικές δραστηριότητες, ο αγροτικός κλάδος εμφανίζεται ως εξαγωγική δραστηριότητα στις περισσότερες περιφέρειες και μάλιστα η Περιφέρεια Πελοποννήσου έχει την υψηλότερη εξαγωγική δραστηριότητα στον κλάδο αυτόν. Η Περιφέρεια Αττικής κατέχει βασικές/εξαγωγικές δραστηριότητες σε όλους του κλάδους εκτός από την «γεωργία ...αλιεία», «ορυχεία.....εξυγίανσης» και «κατασκευές».

-Όσον αφορά στις πολλαπλασιαστικές επιδράσεις, το συνολικό πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα/επίδραση στην απασχόληση εμφανίζει την υψηλότερη τιμή στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (31,15) και τη μικρότερη στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης (5,58).

-Όσον αφορά στη συμβολή του ρυθμού μεταβολής της απασχόλησης μεταξύ των 2015 και 2019 τόσο σε κάθε κλάδο ξεχωριστά όσο και στη συνολική περιφερειακή απασχόληση, βλέπουμε ότι αυτές επηρεάζονται από το θετικό ρυθμό μεταβολής της απασχόλησης στο σύνολο της χώρας (αύξηση της συνολικής απασχόλησης) μεταξύ των ετών αυτών.

-Τέλος, με τη βοήθεια της ταξινόμησης των Περιφερειών του J. Boudeville (1966) ταξινομήσαμε τις περιφέρειες με βάση το μέγεθος και το πρόσημο της διαφορικής και ομολογικής συνιστώσας τους, ώστε να καθορίσουμε τον τύπο τους. Έτσι προκύπτει ο παρακάτω πίνακας:

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ	ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΑΠΟΚΛΙΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Τύπος 1	$OS > 0, \Delta\Sigma > 0$ και $ OS > \Delta\Sigma $	Ιόνια Νησιά	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση και Θετικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 2	$OS > 0, \Delta\Sigma > 0$ και $ OS < \Delta\Sigma $	Νότιο Αιγαίο	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση και Θετικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 3	$OS > 0, \Delta\Sigma < 0$ και $ OS > \Delta\Sigma $	Αττική, Κρήτη	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση και Αρνητικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 4	$OS < 0, \Delta\Sigma > 0$ και $ OS < \Delta\Sigma $	Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, Πελοπόννησος	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση και Θετικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 5	$OS < 0, \Delta\Sigma > 0$ και $ OS > \Delta\Sigma $	-	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση και Θετικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 6	$OS > 0, \Delta\Sigma < 0$ και $ OS < \Delta\Sigma $	-	Ευνοϊκή Κλαδική Διάρθρωση και Αρνητικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 7	$OS < 0, \Delta\Sigma < 0$ και $ OS > \Delta\Sigma $	Δυτική Μακεδονία, Ήπειρος, Δυτική Ελλάδα, Β. Αιγαίο	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση και Αρνητικοί Τοπικοί Παράγοντες
Τύπος 8	$OS < 0, \Delta\Sigma < 0$ και $ OS < \Delta\Sigma $	Αν. Μακεδονία & Θράκη, Στερεά Ελλάδα	Δυσμενής Κλαδική Διάρθρωση και Αρνητικοί Τοπικοί Παράγοντες

Πίνακας 18: Κατηγοριοποίηση Περιφερειών με βάση την ταξινόμηση J. Boudeville

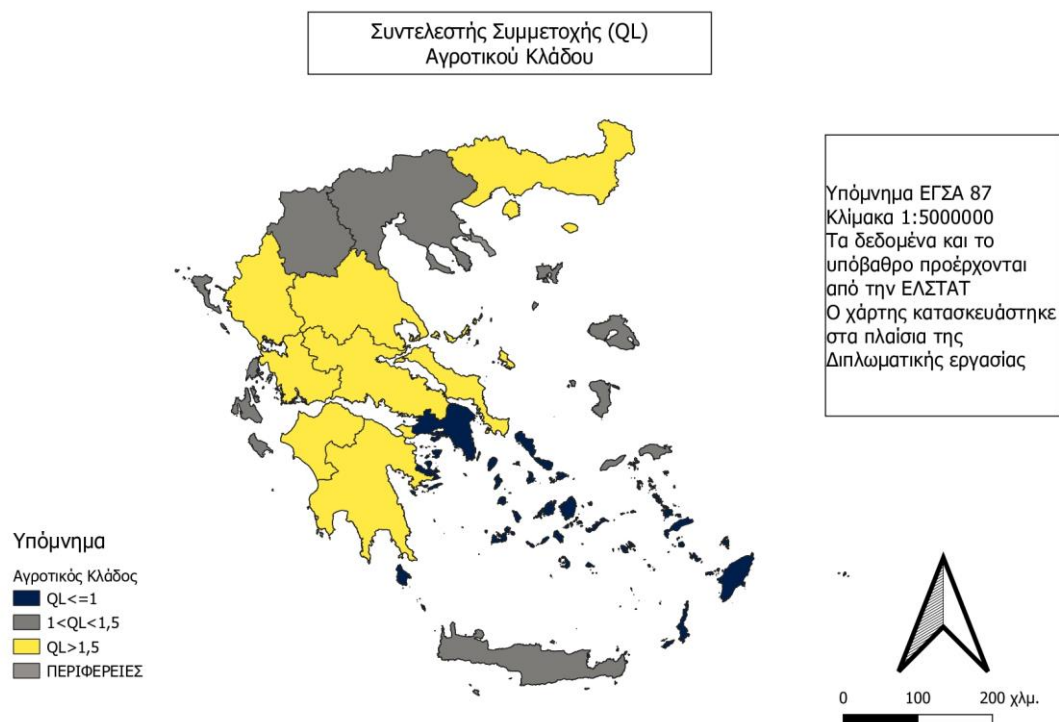
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

ΚΛΑΔΟΣ Γεωργία, αλιεία, δασοκομία	Συντελεστής Συμμετοχής	Συντελεστής Ειδίκευσης	Ομολογική Συνιστώσα	Διαφορική Συνιστώσα
Περιφέρειες	QL	CS	Osr	Δsr
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	2,3	0,179	-5,159	-1,478
Κεντρική Μακεδονία	1,1	0,032	-0,175	6,280
Δυτική Μακεδονία	1,5	0,159	-1,166	-1,530
Ήπειρος	1,6	0,110	-1,786	-4,064
Θεσσαλίας	1,9	0,133	-4,391	3,407
Στερεά Ελλάδα	1,7	0,177	-1,766	-0,182
Ιόνια Νησιά	1,2	0,144	0,779	0,300
Δυτική Ελλάδα	1,8	0,104	-2,621	-0,488
Πελοποννήσου	2,4	0,179	-5,042	1,354
Αττικής	0,1	0,121	17,217	-6,551
Β. Αιγαίο	1,1	0,084	-0,047	-0,703
Ν. Αιγαίο	0,6	0,178	3,242	4,276
Κρήτης	1,4	0,121	0,714	-0,621

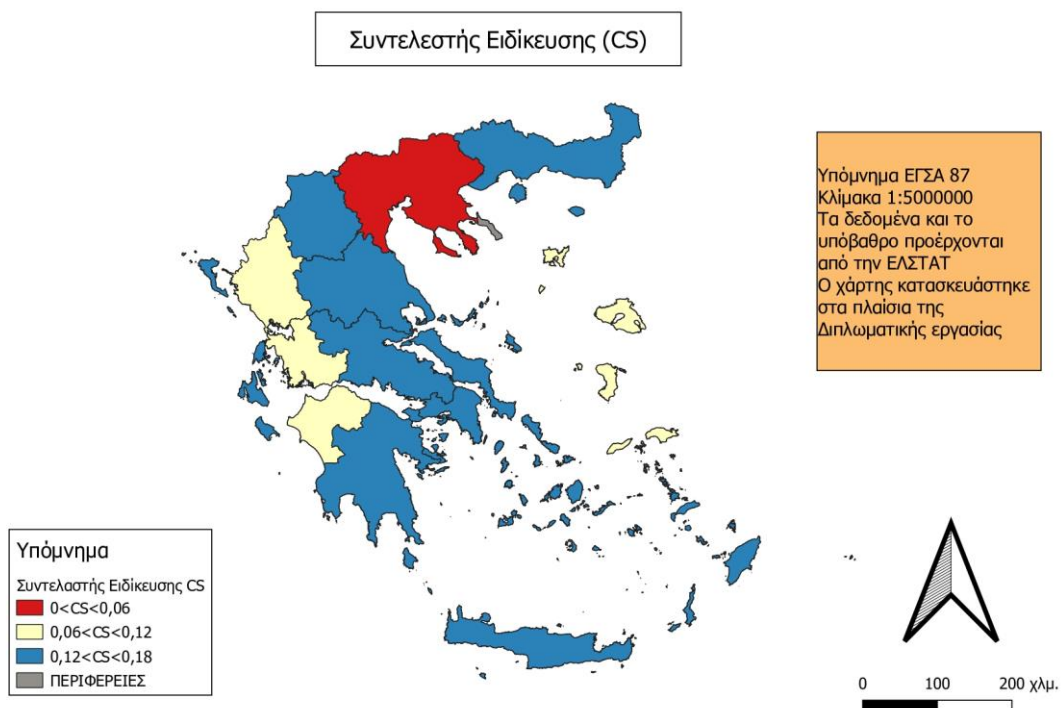
Πίνακας 19: Συντελεστές Συμμετοχής και Ειδίκευσης, Ομολογική και Διαφορική Συνιστώσα για τον κλάδο της Γεωργίας, Δασοκομίας και Αλιείας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

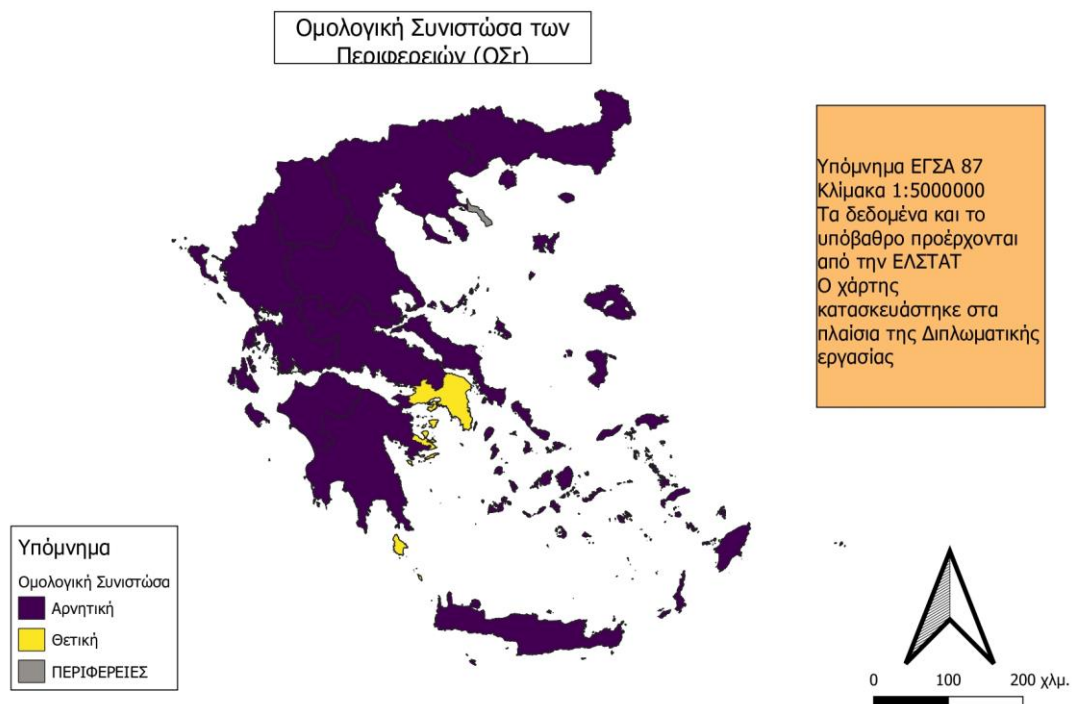
10.8. Παράρτημα Χάρτες

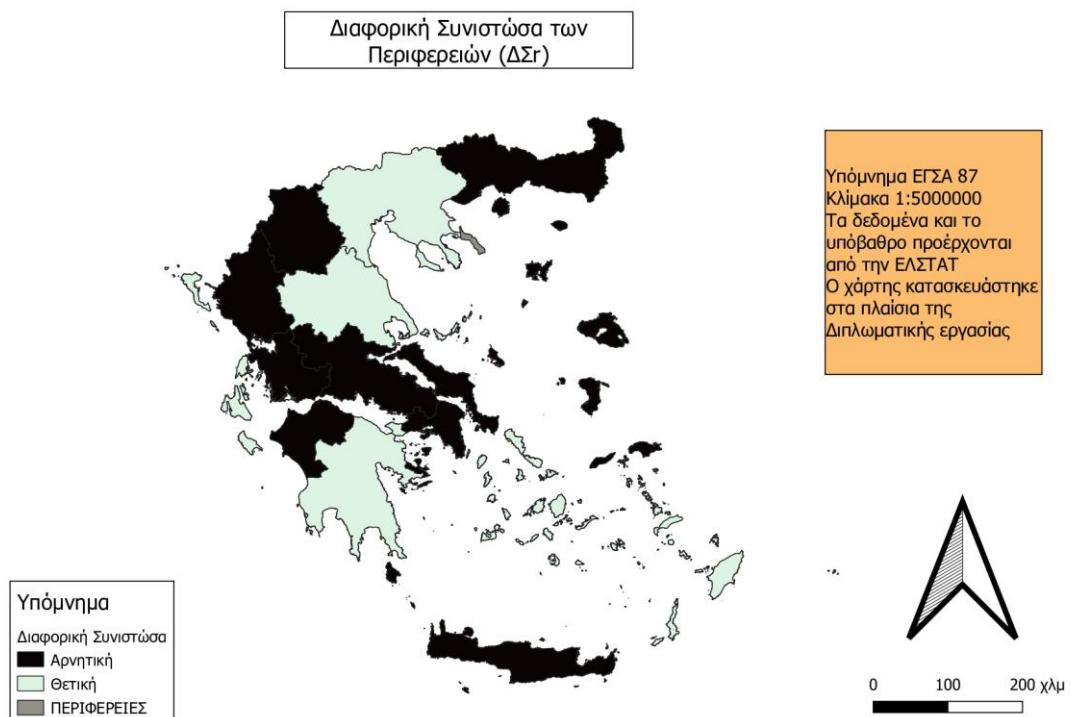
ΧΑΡΤΗΣ 1: Συντελεστής Συμμετοχής 2015, Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 2: Συντελεστής Ειδικεύσης 2015, Ιδία Επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 3: Ομολογιακή Συνιστώσα 2015, Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 4: Διαφορική Συνιστώσα 2015, Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

11. Αγροδιατροφικός τομέας

11.1. Ο Αγροδιατροφικός τομέας και η Ελληνική Οικονομία

Η χώρα καλύπτει έκταση 132.049 km², εκ των οποίων το 62,6 % είναι κυρίως αγροτική και όπου ζει το 31,9% του πληθυσμού.

Η Ελληνική γεωργική γη καλλιεργείται, κατά κύριο λόγο, με αροτραίες καλλιέργειες, οι οποίες αφορούν στο 55% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Μικρότερο ποσοστό της χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης αφορά στις δενδρώδεις καλλιέργειες (27%) ενώ 3% αφορά εκτάσεις καλυμμένες με αμπέλια.

Η παραπάνω χρησιμοποιούμενη γεωργική γη αποτελείται, κατά μεγάλο ποσοστό, από εκμεταλλεύσεις μικρού μεγέθους. Πάνω από τις μισές από τις 723.007 γεωργικές εκμεταλλεύσεις της χώρας (ΕΛΣΤΑΤ 2009) έχουν εκτάσεις με λιγότερα από 2 Ha.

Ένα ακόμα δομικό χαρακτηριστικό του ελληνικού αγροτικού τομέα, είναι η αναλογία μεταξύ της φυτικής και ζωικής παραγωγής. Η αναλογία αυτή για τον ελληνικό αγροτικό τομέα είναι, επί σειρά ετών, 70:30, ενώ στην Ευρώπη η αντίστοιχη αναλογία είναι σχεδόν 50:50.

Η έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού αποτελεί εμπόδιο στην ανάπτυξη των εκμεταλλεύσεων. Μόνο το 5,2% των αρχηγών αγροκτημάτων είναι κάτω των 35 ετών και μόνο το 5,5% όλων των διαχειριστών αγροκτημάτων έχουν γεωργική κατάρτιση.

Η γεωργία συνεισφέρει το 4,3% της ελληνικής Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (2018) της χώρας. Όσον αφορά την απασχόληση, η γεωργία αντιπροσωπεύει το 12% και ο αγροδιατροφικός τομέας το 4% του συνόλου. Η οικονομική σημασία του κλάδου είναι επομένως σημαντική και η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς του με την υπέρβαση των διαρθρωτικών, περιβαλλοντικών και κλιματικών περιορισμών του παραμένει βασική πρόκληση.

Η συμμετοχή του αγροτικού τομέα στην ελληνικό ΑΕΠ έχει αυξηθεί. Η ποσοστιαία συμμετοχή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) του αγροτικού τομέα NACE Rev.2 στη συνολική ΑΠΑ το 2014 ανήλθε σε 4,059% και το 2020 στο 4,83%.

Συγκεκριμένα ο αγροτικός τομέας συμβάλλει κατά 12,5% στη συνολική απασχόληση και κατά 2,7% η βιομηχανία τροφίμων ποτών και καπνού. Μεταξύ των ετών 2014 και

2020 ο αριθμός των απασχολούμενων στη γεωργία μειώθηκε κατά 29%, ενώ ο αριθμός των απασχολούμενων στο χώρο της μεταποίησης τροφίμων ποτών και καπνού αυξήθηκε κατά 8%. Τα προϊόντα του αγροτοδιατροφικού τομέα αποτελούν τη τρίτη μεγαλύτερη κατηγορία εξαγομένων προϊόντων με ποσοστό 19% του συνόλου των εξαγωγών, ενώ αποτελούν το 14% των εισαγωγών. Το μεγαλύτερο μερίδιο στις εξαγωγές κατέχουν τα λαχανικά & κηπευτικά προϊόντα.

ΕΛΛΑΔΑ (EL)	2018	2016	2016	2019	2019	2019	2019	2018	2017
Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση (ΧΓΕ) (1000 ha)	5288								
Αριθ. εκμεταλλεύσεων (1000 εκμεταλλεύσεις)		684,90							
ΧΓΕ ανά εκμετάλλευση(ha)			6,6						
Απασχόληση στη γεωργία (1000 άτομα)				469,4					
ΑΠΑ στη γεωργία (εκ. EUR)					5.689,2				
Μερίδιο του πρωτογενούς τομέα στην ΑΠΑ/στο ΑΕγχΠ(%)						4,3			
Εισόδημα των συντελεστών παραγωγής ανά μονάδα ετήσιας εργασίας (EUR/MEE)							15.594,3		
Απασχόληση στη βιομηχανία ειδών διατροφής(1000 άτομα)								124,9	
ΑΠΑ στη βιομηχανία ειδών διατροφής (εκατ. EUR)									5.615,6

Πίνακας 20: Βασικά αριθμητικά δεδομένα για τη γεωργία και τη βιομηχανία ειδών διατροφής (ΕΕ-28, 2016-2019), Πηγή: <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/el>

11.2. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν στην Ελλάδα

Η σημασία του πρωτογενούς τομέα, τόσο στην οικονομία της Ελλάδας όσο και σε αυτή των άλλων χωρών, αντικατοπτρίζεται και μετράτε από την προστιθέμενη αξία του πρωτογενούς τομέα ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).

Το ΑΕΠ της χώρας τιμές διαμορφώθηκε ως εξής:

Σε εκ. ευρώ	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ΑΕΠ(σε τρέχουσες τιμές)	177.236	176.369	174.494	176.903	179.558	183.351	165.406
ΑΕΠ(σε σταθερές τιμές)	180.740	176.888	175.510	176.400	179.855	182.941	166.842

Πίνακας 21: ΑΕΠ χώρας 2014-2020, Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

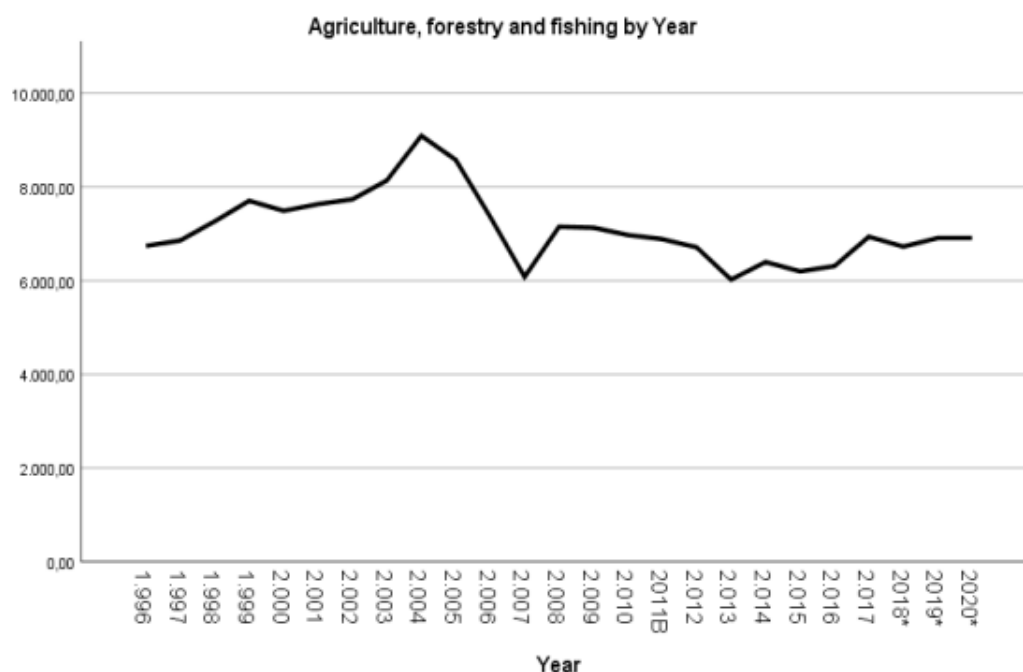
Το μερίδιο του πρωτογενούς τομέα στο ΑΕΠ στην οικονομία της χώρας και τους παράγοντες που αλληλοεπιδρούν και καθορίζουν το μέγεθος της συνεισφοράς είναι μεγαλύτερο σε σχέση με αυτό της ΕΕ.

Σε εκατομμύρια ευρώ		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
P.6	Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	58.819	60.465	56.427	59.242	67.627	73.436	57.716
P.7	Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	62.731	65.069	59.728	61.327	69.885	76.045	71.025
Διαφορά Εισ.-Εξ.		-3.912	-4.604	-3.301	-2.085	-2.258	-2.609	-13.309

Πίνακας 22: Ισοζύγιο Εισαγωγών-Εξαγωγών. Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

11.3. Ακαθάριστη Προστιθέμενη αξία(ΑΠΑ) στην Ελλάδα

Η Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία αποτελεί μέτρο για την οικονομική ευημερία μιας περιοχής. Εάν αναλυθεί ανά τομέα παραγωγής (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής), αποτελεί αποτύπωση του παραγωγικού και επιχειρηματικού μοντέλου που ακολουθείται στην οικονομία της περιοχής.

Διάγραμμα 7:Εξέλιξη της ΑΠΑ για γεωργία, δασοκομία, αλιεία, κατά την περίοδο 1996-2020, Πηγή: Eurostat

Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα της χώρας μας(ΑΠΑ) ως ποσοστό του ΑΕΠ για τα έτη 2014 έως 2020 έφτασε κατά μέσο όρο στο 4,32% με ελάχιστο 4,030% το 2016 και ανώτατο 4,83% το 2020.

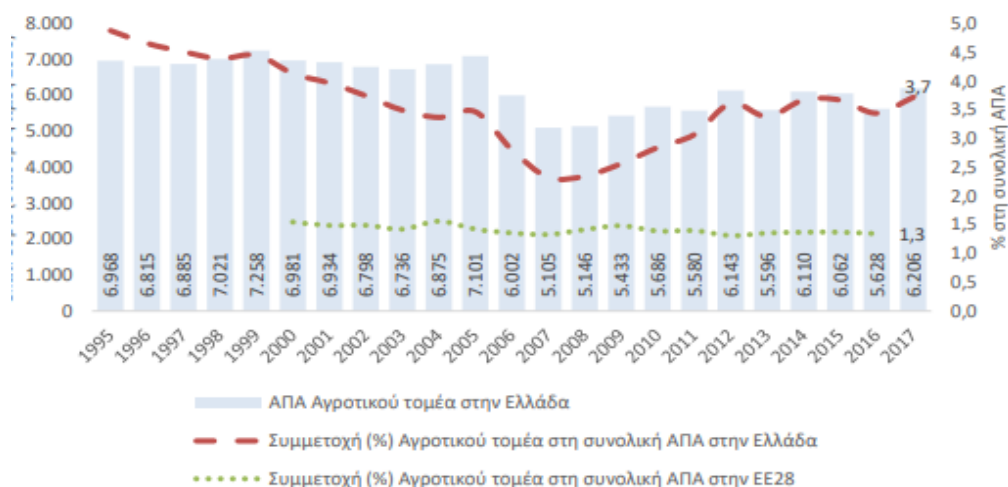
Κωδ.NACE Rev.2	Τρέχουσες τιμές	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
01	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	3,62%	3,97%	3,61%	4,00%	3,78%	3,99%	4,38%
02	Δασοκομία και υλοτομία	0,04%	0,05%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%	0,04%
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια	0,40%	0,36%	0,37%	0,38%	0,37%	0,37%	0,41%
Σύνολο		4,059%	4,37%	4,03%	4,42%	4,19%	4,39%	4,83%

Πίνακας 23: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο(A64) ως ποσοστό τα έτη 2014-2020, Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα (σε σταθερές τιμές 2014) διαμορφώθηκε το 2017 σε € 6,2 δις. – το υψηλότερο επίπεδο που καταγράφηκε μετά το 2005(έτος βάσης). Έτσι, ο αγροτικός τομέας εξακολουθεί να κατέχει σημαντική θέση στη διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος. Επιπλέον, το ποσοστό συμμετοχής του στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία της οικονομίας είναι σταθερά υψηλότερο σε σχέση με τον μέσο όρο των χωρών της ΕΕ28, επιβεβαιώνοντας τον σημαντικό ρόλο της γεωργίας και της κτηνοτροφίας στην εγχώρια οικονομία (Διάγραμμα 2.1).

Ωστόσο, ο σταδιακός διαρθρωτικός μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας αντανακλάται στη μείωση του μεριδίου του αγροτικού τομέα από 4,9% το 1995 σε 3,7% το 2017 – μείωση που ήταν μεγαλύτερη σε σχέση με αυτή που καταγράφηκε την ίδια περίοδο και στην ΕΕ28.

Επισημαίνεται, όμως, ότι μετά το 2008 η βαρύτητα του αγροτικού τομέα στην Ελλάδα ενισχύθηκε, καθώς οι απώλειες του σε όρους προστιθέμενης αξίας ήταν μικρότερες σε σύγκριση με εκείνες της ελληνικής οικονομίας συνολικά, αλλά και των περισσότερων επιμέρους τομέων της.

Διάγραμμα 8: Συμμετοχή του Αγροτικού τομέα στην συνολική ΑΠΑ στην Ελλάδα

Πηγή: Eurostat

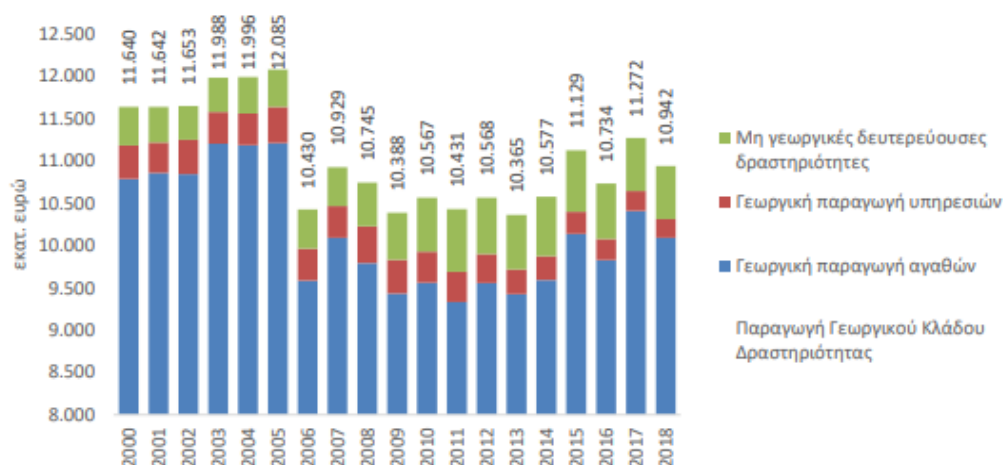
11.4. Αγροτική παραγωγή και εισόδημα από γεωργική δραστηριότητα

Η συνολική αξία παραγωγής του αγροτικού τομέα, ο οποίος περιλαμβάνει:

α) τη γεωργική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών (αγροτικά και κτηνοτροφικά προϊόντα και υπηρεσίες) και

β) τις μη γεωργικές δευτερεύουσες δραστηριότητες, οι οποίες δεν μπορεί να διαχωριστούν από τις αμιγώς γεωργικές δραστηριότητες (μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, όπως η παραγωγή γάλακτος), πλησίασε το 2018 τα €11 δις παρουσιάζοντας διακυμάνσεις γύρω από αυτό το επίπεδο από το 2015 και έπειτα (Διάγραμμα 5).

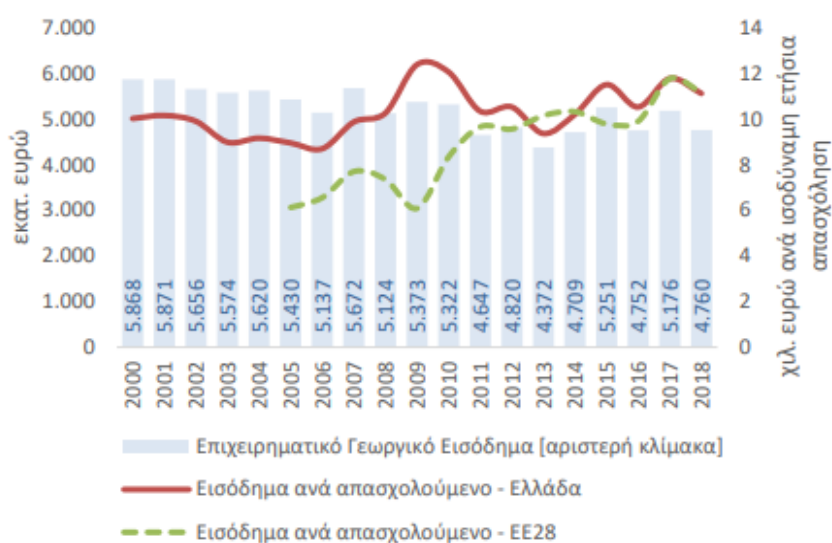
Η αξία παραγωγής σημείωσε έντονη πτώση μετά το 2006, σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της αλλαγής των βασικών κατευθύνσεων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) και της αποσύνδεσης των ενισχύσεων από τον όγκο παραγωγής

Διάγραμμα 9: Αξία παραγωγικής δραστηριότητας του γεωργικού κλάδου, 2000-2018 σε τρέχουσες τιμές, Πηγή: Eurostat, Economic Accounts of Agriculture

Το συνολικό εισόδημα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα (σε τρέχουσες τιμές) διαμορφώθηκε το 2018 σε €4,8 δις κοντά στον μέσο όρο της περιόδου 2010-2018 (€4,9 δις), αλλά αρκετά χαμηλότερα από τον μέσο όρο της προηγούμενης περιόδου 2000-2009 (€5,5 δις) (Διάγραμμα 6). Το μέσο εισόδημα ανά εργαζόμενο στον αγροτικό τομέα (σε όρους ισοδύναμης ετήσιας απασχόλησης) έφτασε το 2018 τις €11,1 χιλ., όσο περίπου και στην ΕΕ28. Το μέσο αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα παρουσιάζει ελαφρά ανοδική τάση μετά το 2013 (με

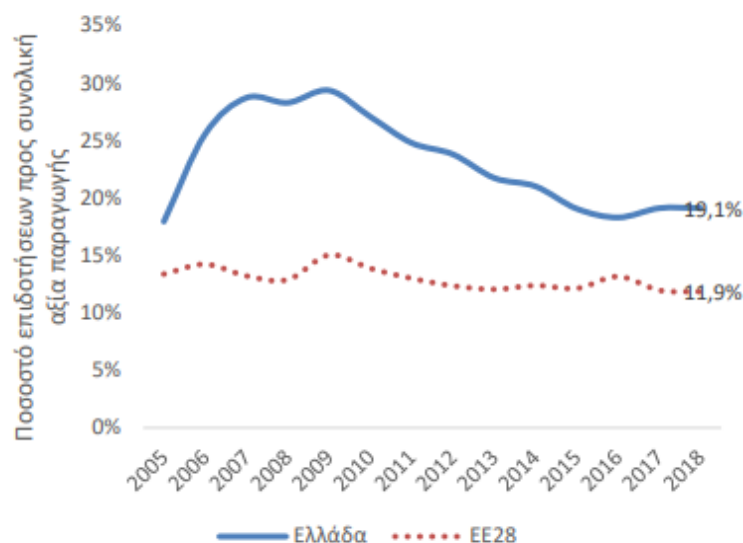
διακυμάνσεις), ωστόσο η γενικότερη εικόνα ως προς τη δυναμική που ακολούθησε, σε σύγκριση και με την ΕΕ28, δεν είναι ικανοποιητική.

Διάγραμμα 10:Εισόδημα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, 2000-2018

Πηγή: Eurostat, IOBE

Σημαντικό τμήμα του γεωργικού εισοδήματος προέρχεται από τις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα, το σύνολο των επιδοτήσεων (μείον τους φόρους επί των γεωργικών προϊόντων) επί της αξίας της γεωργικής παραγωγής διαμορφώθηκε το 2018 σε 19,1% ακολουθώντας φθίνουσα πορεία από τα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας, όταν είχε πλησιάσει το 30% (2009) (Διάγραμμα 11). Αυτή η εξέλιξη είναι αποτέλεσμα των αλλαγών στην ΚΑΠ, όταν μέρος της χρηματοδότησης του αγροτικού τομέα μετατοπίστηκε μετά το 2006 σε ενισχύσεις επενδυτικών δράσεων για την αγροτική ανάπτυξη και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα. Παρά την πτώση του ποσοστού των επιδοτήσεων επί της αξίας της γεωργικής παραγωγής, η βαρύτητα των επιδοτήσεων στην Ελλάδα παραμένει κατά πολύ υψηλότερη σε σύγκριση με τον μέσο όρο στην ΕΕ28 (11,9% το 2018).

Διάγραμμα 11: Ποσοστό των επιδοτήσεων επί της συνολικής αξίας γεωργικής παραγωγής, Πηγή; Eurostat, Economic Accounts of Agriculture

11.5. Επιδοτήσεις & Αγροτικό Εισόδημα

Η γεωργική επιδότηση είναι μια κρατική επιχορήγηση που καταβάλλεται μέσω του 1^{ου} πυλώνα της ΚΑΠ σε επιχειρήσεις αγροτικής παραγωγής, γεωργικές οργανώσεις, αγρότες και κτηνοτρόφους για την ενίσχυση του εισοδήματός τους, τη διαχείριση την προσφορά γεωργικών προϊόντων που επηρεάζουν το κόστος και την προσφορά τους.

Κατά την περίοδο 2014-2020 η ΚΑΠ επενδύει περισσότερα από 19,6 δισ. ευρώ στον αγροτικό τομέα και τις αγροτικές περιοχές της Ελλάδας.

Το ύψος και η διανομή των γεωργικών επιδοτήσεων βασίζονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και αποτελεί μια εταιρική σχέση μεταξύ γεωργίας και κοινωνίας, και μεταξύ Ευρώπης και των αγροτών της. Έχει ως στόχο την υποστήριξη των γεωργών και τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας, ώστε οι καταναλωτές να έχουν σταθερή προσφορά σε οικονομικά προσιτά τρόφιμα, διασφαλίζοντας ότι οι αγρότες της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να βγάλουν εύλογα προς το ζην, να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και στη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων, στη διατήρηση των αγροτικών περιοχών και τοπίων σε ολόκληρη την ΕΕ, στην διατήρηση θέσεων εργασίας στη γεωργία, τις βιομηχανίες μεταποίησης και σε άλλους συναφείς τομείς.

Συνοψίζοντας τους βασικούς ορισμούς και τις προϋποθέσεις επιλεξιμότητας για τις άμεσες πληρωμές σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 2013/1307 όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 2017/2393 (Omnibus Regulation), οι άμεσες ενισχύσεις χορηγούνται στους γεωργούς με τη μορφή βασικής εισοδηματικής στήριξης ανά εκτάριο (Σχέδιο Βασικής Ενίσχυσης /Σχέδιο Ενιαίας Στρεμματικής Ενίσχυσης), συμπληρώνεται από μια σειρά άλλων ενισχύσεων που στοχεύουν συγκεκριμένους στόχους ή τύπους γεωργών (η «πράσινη» άμεση ενίσχυση, η αναδιανεμητική ενίσχυση, η εθελοντική συνδεδεμένη στήριξη, η πληρωμή σε νέους γεωργούς και οι πληρωμές για περιοχές με φυσικούς περιορισμούς).

Σκοπός τους είναι να παρέχουν ένα δίκτυ ασφαλείας που λειτουργεί ως απόσβεση του εισοδήματος των αγροτών που προέρχεται από τις πωλήσεις στις αγορές, οι οποίες υπόκεινται σε αστάθεια, και να αντισταθμίζουν τη χαμηλή κερδοφορία του κλάδου.

Το αγροτικό εισόδημα προκύπτει από την αξιοποίηση των παραγωγικών συντελεστών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και δεν χαρακτηρίζεται από σταθερότητα καθώς επηρεάζεται από τις εκάστοτε κλιματολογικές συνθήκες, το μικρόκλιμα και από οικονομικούς παράγοντες. Χαρακτηρίζεται από ανισοκατανομή καθώς υπάρχουν και δυναμικές εκμεταλλεύσεις που προσφέρουν ικανοποιητικά εισοδήματα και οριακές εκμεταλλεύσεις που συνδέονται για μικρά εισοδήματα.(Παπαγεωργίου 1999 κ.α.) (Παπαγεωργίου κ, Τσιμπούκας Δ. κα (1999) Γεωργική Οικονομία και Πολιτική, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπ. Παιδείας και Θρησκευμάτων)

Η αγροτική παραγωγικότητα είναι η σχέση, μετρούμενη σε φυσικές ποσότητες, μεταξύ των παραγόμενων εκροών και των εισροών που απαιτούνται στη διαδικασία παραγωγής. Οι διαδοχικές μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ στόχευαν στη βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας, ανταποκρινόμενη παράλληλα στις περιβαλλοντικές και κοινωνικές προκλήσεις.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις εμπειρογνομόνων της Τράπεζας Πειραιώς «Η Νέα ΚΑΠ 2014-2020 ως μοχλός ανάπτυξης της Ελληνικής οικονομίας», αναμένονται μεσοπρόθεσμα θετικοί ρυθμοί μεταβολής για το αγροτικό εισόδημα στην Ελλάδα, λαμβάνοντας υπόψη τις προβλέψεις της Ε. Επιτροπής για την περίοδο 2015- 2024.

Συγκεκριμένα, η εκτίμηση για την μέση αθροιστική μεταβολή για την Ελλάδα διαμορφώνεται στα επίπεδα του 9,0%.

Στην Ελλάδα πάρα την αναδιάρθρωση του γεωργικού κλάδου τα τελευταία χρόνια, το μέσο γεωργικό εισόδημα ήταν και εξακολουθεί να είναι μικρότερο από το αντίστοιχο που αποκτάται από άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Πάρα την μείωση της συμβολής του συνολικού γεωργικού εισοδήματος στο εθνικό εισόδημα της χώρας, το μέσο γεωργικό εισόδημα αυξήθηκε με ταχύτερους ρυθμούς από ότι το μέσο εισόδημα των άλλων τομέων κατά την δεκαετία του '90.

12. Η συνεισφορά των επιδοτήσεων, της φυτικής και ζωικής παραγωγής στο Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα τα έτη 2014 μέχρι και το 2018

12.1. Ανάλυση:

Οι επιδοτήσεις στα πλαίσια της Κοινής Αγροτικής πολιτικής 2014-2020 ανήκουν στον Πυλώνα Ι και αποδίδονται στους γεωργούς που τηρούν τα κριτήρια όπως αυτά απορρέουν από τους κανονισμούς που διέπουν τη ΚΑΠ και τις εφαρμοστικές πράξεις. Στόχος είναι να διαπιστωθεί ο βαθμός στον οποίο οι επιδοτήσεις συμβάλλουν ή σχετίζονται με το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα.

12.2. Μεθοδολογία

Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το στατιστικό πακέτο spss. Το μοντέλο μας έχει ως εξαρτημένη μεταβλητή το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα και ως ανεξάρτητες μεταβλητές, οι Λοιπές Επιδοτήσεις, η Φυτική Παραγωγή ή Γεωργικό Εισόδημα, η Ζωική Παραγωγή ή Κτηνοτροφικό Εισόδημα και η Γεωργική Παραγωγή ανά στρέμμα.

Την Γεωργική Παραγωγή ανά στρέμμα την μετατρέψαμε σε μια νέα ανεξάρτητη μεταβλητή την Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα. Αυτό γιατί η Γεωργική απόδοση της κάθε Περιφέρειας εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις της. Είναι αναμενόμενο ότι, οι μεγαλύτερες Περιφέρειες, αυτές με τον μεγαλύτερο αριθμό καλλιεργήσιμων εκτάσεων, αποδίδουν και μεγαλύτερο γεωργικό εισόδημα.

Στην προσπάθεια να εξαλείψουμε τον παράγοντα καλλιεργήσιμες εκτάσεις και να υπολογίσουμε την “καθαρή” γεωργική απόδοση της κάθε Περιφέρειας (την γεωργική απόδοση της κάθε Περιφέρειας ανεξαρτήτως των καλλιεργήσιμων εκτάσεων της), διαιρέσαμε το Γεωργικό εισόδημα δια των καλλιεργήσιμων εκτάσεων της κάθε Περιφέρειας. Δηλαδή με άλλα λόγια εξισώσαμε όλες τις Περιφέρειες όσο αφορά τον παράγοντα καλλιεργήσιμες εκτάσεις. Έτσι, υπολογίσαμε την γεωργική απόδοση ανά στρέμμα της κάθε Περιφέρειας.

Πιστεύουμε ότι ο συγκεκριμένος δείκτης, δηλαδή, η γεωργική απόδοση ανά στρέμμα, αποτελεί το κατάλληλο εργαλείο για την μετέπειτα μελέτη των παραγόντων που ευθύνονται για τον βαθμό της γεωργικής απόδοσης της κάθε Περιφέρειας.

Ο συγκεκριμένος δείκτης, δηλαδή, η γεωργική απόδοση ανά στρέμμα της κάθε περιφέρειας αποτελεί ένα δείκτη της γεωργικής απόδοσης.

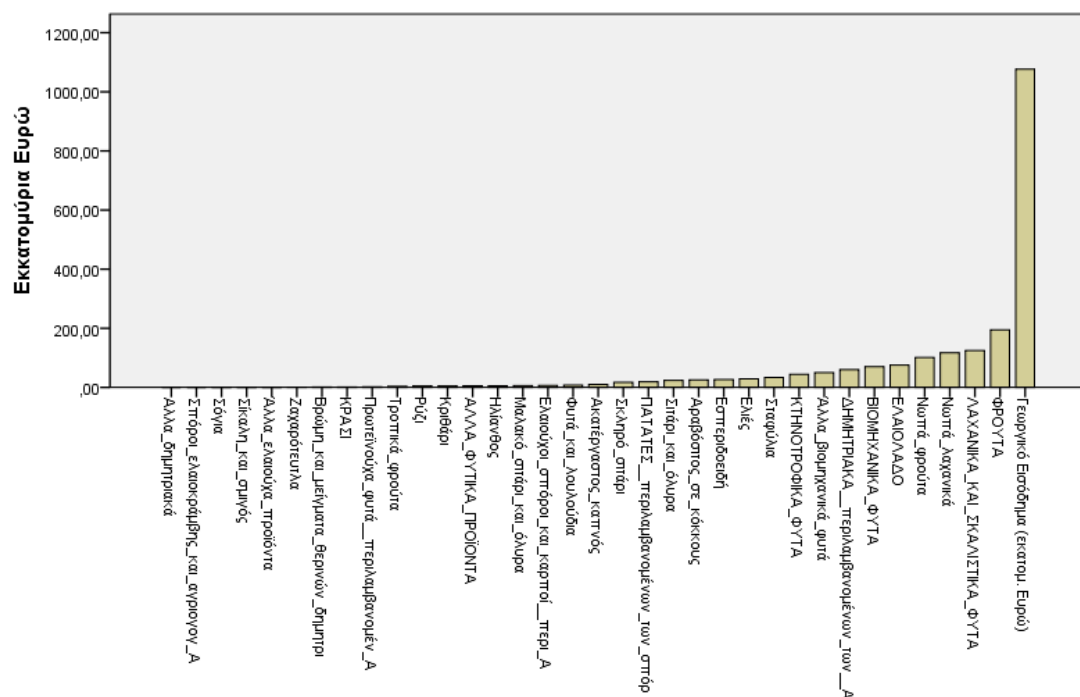
Τα δεδομένα μας αντλήθηκαν από την ΕΛΣΤΑΤ στην κατηγορία στατιστικές της υπό-κατηγορίας γεωργία κτηνοτροφία, αλιεία. Ανατρέξαμε στην ενότητα Οικονομικοί

λογαριασμοί γεωργίας και στην συνέχεια στην υπό-ενότητα Περιφερειακοί Αγροτικοί λογαριασμοί. Τα διαθέσιμα στοιχεία που αναλύθηκαν αφορούν τα έτη 2014(πρώτο έτος εφαρμογής της ΚΑΠ 2014) μέχρι το 2018. Η χρονοσειρά που μας ενδιέφερε δηλ. 2014-2020 ήταν ενημερωμένη μέχρι και το 2018.

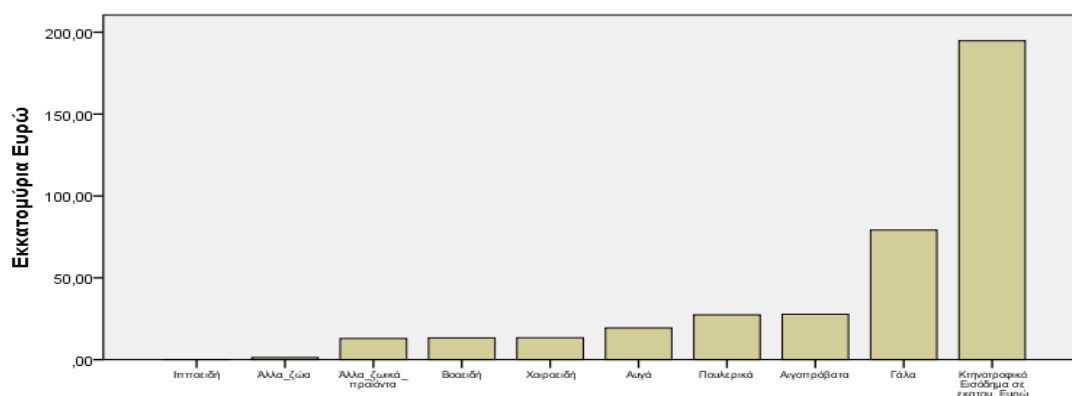
Τα στοιχεία αφορούν και τις 13 Περιφέρειες της χώρας, όσο αφορά την φυτική και ζωική παραγωγή(μετρήσιμες σε εκατομμύρια ευρώ).

12.3. Αποτελέσματα Μελέτης

Οι Μέσοι όροι (Μ.Ο) των μεταβλητών που αναλύθηκαν(μελετήθηκαν) αποτυπώνονται με τα παρακάτω γραφήματα(1 & 2).

Γράφημα 1: Μέσοι Όροι Γεωργικού Εισοδήματος κατά κατηγορία καλλιέργειας τα έτη 2014 έως και 2018, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 2: Μέσοι Όροι Κτηνοτροφικού Εισοδήματος κατά κατηγορία Ζωικού

Κεφαλαίου τα έτη 2014 έως και 2018. Πηγή: Ιδία επεξεργασία

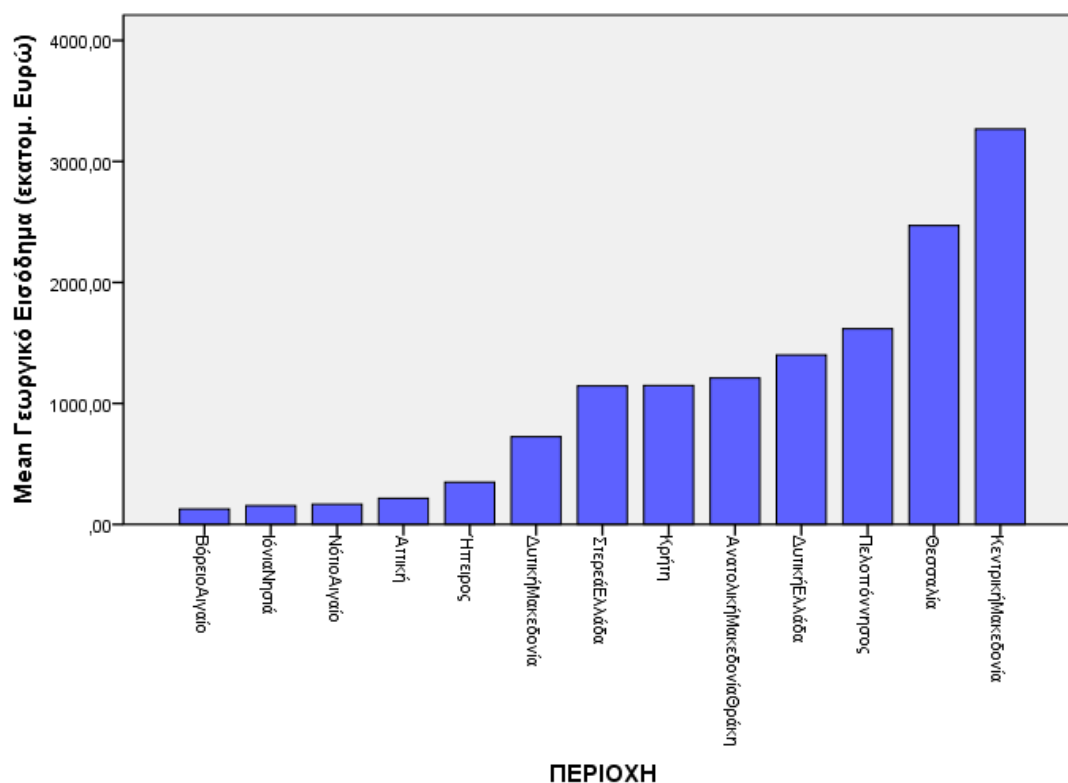
Η Ανάλυση Διασποράς(Απονα) δεν έδειξε στατιστικά σημαντικές διαφορές στο Γεωργικό Εισόδημα ανά Περιφέρεια ανάμεσα στα έτη 2014 έως & 2018. Δεν υπήρχαν στατιστικά σημαντικές διαχρονικές διαφορές.

Η ανάλυση της διασποράς (Απονα) του Γεωργικού Εισοδήματος(Φυτική Παραγωγή) ανά Περιφέρεια έδειξε στατικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων Περιφερειών της χώρας, $F=668,4$, $df=(12,52)$, $p<0.0005$.

Συγκεκριμένα, πολλαπλές Συγκρίσεις (Multiple Comparisons/ sheffe test) έδειξε ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται στον Πίνακα 24 και στο γράφημα 3.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	N	ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Αττική	5	2015.1	22.9
Βόρειο Αιγαίο	5	127.3	12.3
Νότιο Αιγαίο	5	167	9.5
Κρήτη	5	1148.2	81.4
Αν. Μακεδονία Θράκη	5	1209.3	60.6
Κεντρική Μακεδονία	5	3266.8	180.2
Δυτική Μακεδονία	5	723.0	54.6
Ήπειρος	5	348.2	13.1
Θεσσαλία	5	2469.5	125.1
Ιόνια Νησιά	5	155.3	15.7
Δυτική Ελλάδα	5	1400.5	75.0
Στερεά Ελλάδα	5	1144.5	77.0
Πελοπόννησος	5	1616.9	126.9

Πίνακας 24: Γεωργικό εισόδημα ανά Περιφέρεια, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

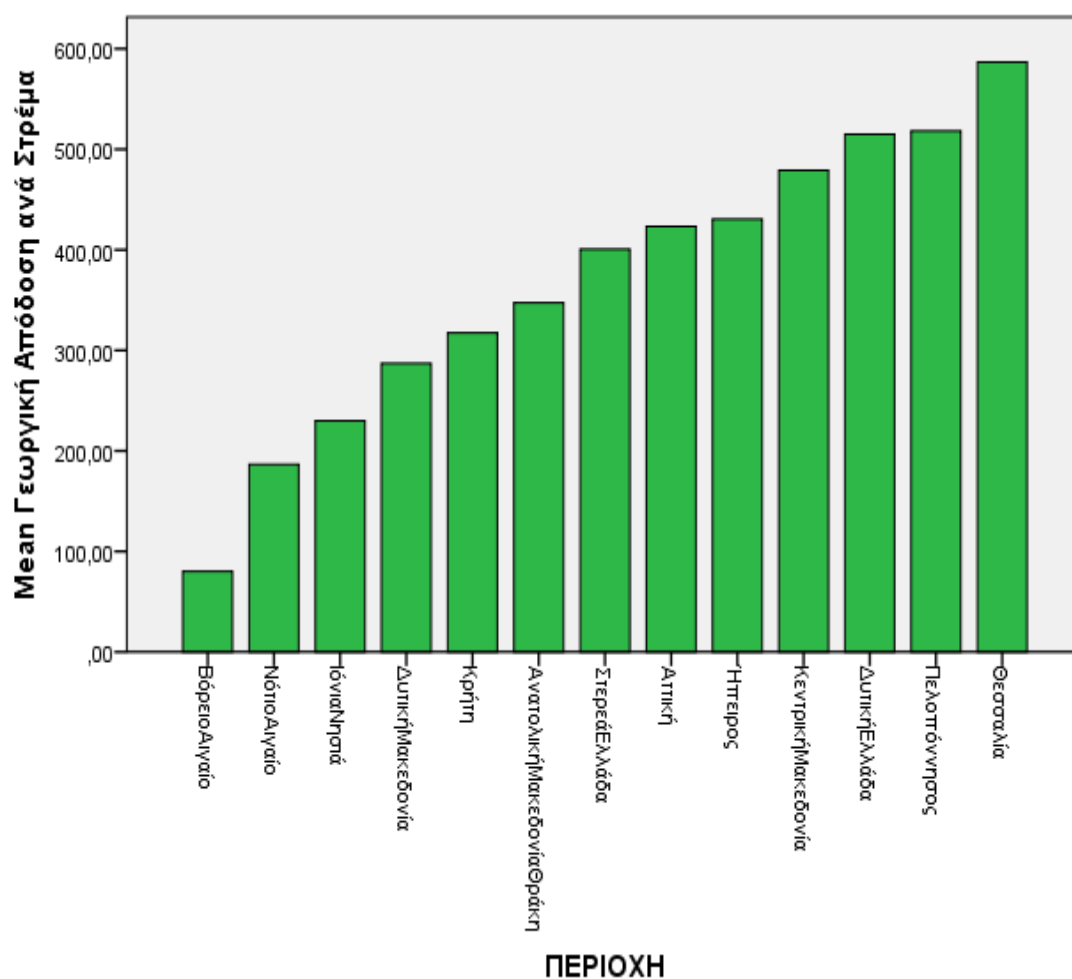

Γράφημα 3: Γεωργικό εισόδημα ανά Περιφέρεια, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ανάλυση της διασποράς (Ανονα) της Γεωργικής Απόδοσης ανά στρέμμα και ανά Περιφέρεια έδειξε ότι: Υπήρξαν στατικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων Περιφερειών της χώρας, $F=154.3$, $df=(12,52)$, $p<0.0005$. Η Ανάλυση Πολλαπλών Συγκρίσεων (Multiple Comparisons/ sheffe test) έδειξε ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται στον Πίνακα 25 και το Διάγραμμα 4.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	N	ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Αττική	5	423.3	45.1
Βόρειο Αιγαίο	5	80.3	7.7
Νότιο Αιγαίο	5	186.6	10.6
Κρήτη	5	317.4	22.5
Αν. Μακεδονία Θράκη	5	17.4	17.4
Κεντρική Μακεδονία	5	26.4	26.4
Δυτική Μακεδονία	5	287.0	21.7
Ήπειρος	5	430.4	16.2
Θεσσαλία	5	586.7	29.7
Ιόνια Νησιά	5	230.0	10.4
Δυτική Ελλάδα	5	515.1	27.6
Στερεά Ελλάδα	5	400.7	26.9
Πελοπόννησος	5	518.2	40.7

Πίνακας 25: Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα και ανά Περιφέρεια, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

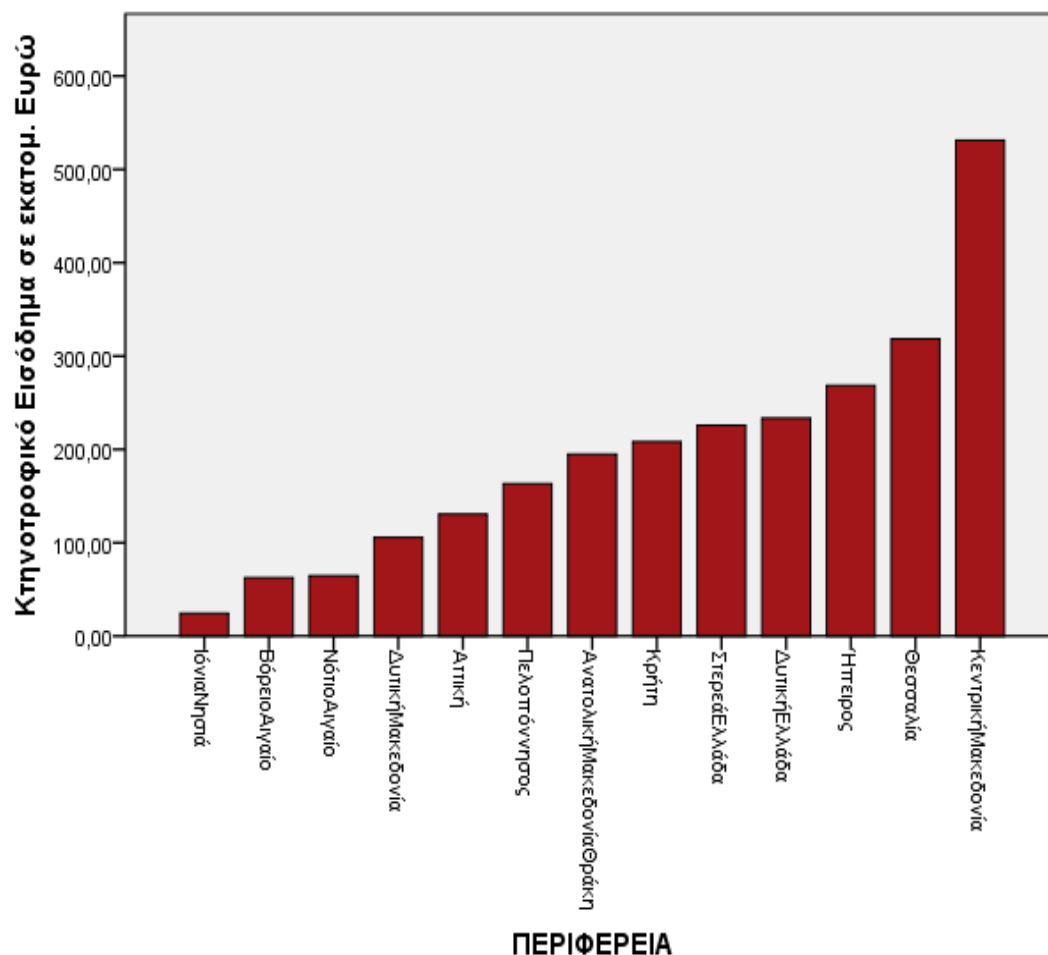
Γράφημα 4: Γεωργική απόδοση ανά στρέμμα και ανά Περιφέρεια
Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ανάλυση της διασποράς (Ανοva) του Κτηνοτροφικού Εισοδήματος ανά Περιφέρεια έδειξε ότι: Υπήρξαν στατικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων Περιφερειών της χώρας, $F=595.22$, $df=(12,52)$, $p<0.0005$.

Η Ανάλυση Πολλαπλών Συγκρίσεων (Multiple Comparisons/ sheffe test) έδειξε ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται στον Πίνακα 26 και Γράφημα 5.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	N	ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Αττική	5	130.6	10.8
Βόρειο Αιγαίο	5	62.6	2.2
Νότιο Αιγαίο	5	64.7	5.5
Κρήτη	5	16.3	16.3
Αν. Μακεδονία Θράκη	5	194.7	8.8
Κεντρική Μακεδονία	5	531.3	19.3
Δυτική Μακεδονία	5	105.6	8.0
Ήπειρος	5	268.6	13.2
Θεσσαλία	5	318.5	3.0
Ιόνια Νησιά	5	24.4	1.3
Δυτική Ελλάδα	5	233.5	10.2
Στερεά Ελλάδα	5	225.9	26.4
Πελοπόννησος	5	163.3	4.9

Πίνακας 26 : Κτηνοτροφικό εισόδημα, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 5 : Κτηνοτροφικό εισόδημα, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Ανάλυση της διασποράς (Απονα) των Επιδοτήσεων ανά Περιφέρεια έδειξε ότι:

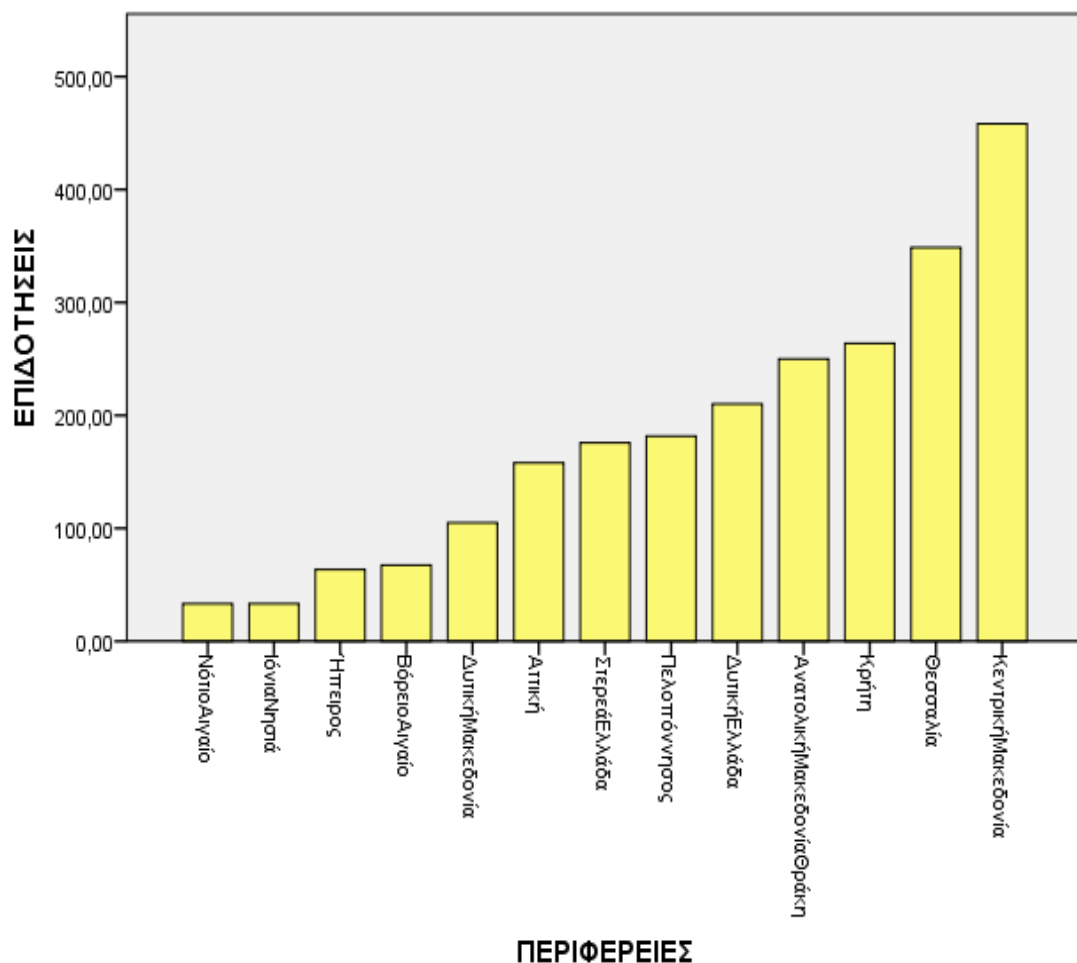
Υπήρξαν στατικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων Περιφερειών της

χώρας, $F=71.796$, $df=(12,52)$, $p<0.0005$.

Η Ανάλυση Πολλαπλών Συγκρίσεων (Multiple Comparisons/ sheffe test) έδειξε ευρήματα τα οποία παρουσιάζονται στον Πίνακα 28 και Γράφημα 7.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	N	ΜΕΣΟΙ ΟΡΟΙ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ
Αττική	5	158.0	116.3
Βόρειο Αιγαίο	5	67.3	7.4
Νότιο Αιγαίο	5	33.3	3.1
Κρήτη	5	263.9	16.1
Αν. Μακεδονία Θράκη	5	250.0	10.8
Κεντρική Μακεδονία	5	458.2	12.7
Δυτική Μακεδονία	5	104.9	6.7
Ήπειρος	5	63.4	5.1
Θεσσαλία	5	348.8	12.9
Ιόνια Νησιά	5	33.3	2.3
Δυτική Ελλάδα	5	210.1	5.6
Στερεά Ελλάδα	5	175.7	9.1
Πελοπόννησος	5	181.7	13.1

Πίνακας 27: Επιδοτήσεις ανά Περιφέρεια, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Γράφημα 6 : Επιδοτήσεις ανά Περιφέρεια, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Συσχετίσεις (Pearson Correlations) έδειξαν πως το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα (εξαρτημένη μεταβλητή) σχετίζεται θετικά με το Γεωργικό Εισόδημα ($r = 0.948$, $p < 0.0005$), το Κτηνοτροφικό Εισόδημα ($r = 0.764$, $p < 0.0005$) τις Επιδοτήσεις ($r = 0.905$, $p < 0.0005$) και την Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα ($r = 0.673$, $p < 0.0005$).

Με εξαίρεση το Κτηνοτροφικό Εισόδημα τα συγκεκριμένα ευρήματα επιβεβαιώθηκαν και από αναλύσεις Πολλαπλής Γραμμικής Παλινδρόμησης.

Συγκεκριμένα, πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση με την μέθοδο (Forced Entry) έδειξε ότι το 92.80% (Adjusted R square = 0.928) (Πίνακας 28) της μεταβολής του Επιχειρηματικού Γεωργικού Εισοδήματος εξηγείται από το Γεωργικό εισόδημα, το Κτηνοτροφικό εισόδημα και τις Επιδοτήσεις ($F = 275.262$, $df(3,61)$ $P < 0.0005$). (Πίνακας 29)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.965 ^a	.931	.928	93,96600

a. Predictors: (Constant), ΛΟΙΠΕΣ_ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ_ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, Κτηνοτροφικό Εισόδημα σε εκατομ. Ευρώ, Γεωργικό Εισόδημα (εκατομ. Ευρώ)

Πίνακας 28: Adjusted R square, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	7291377,441	3	2430459,147	275,262	,000 ^b
	Residual	538606,207	61	8829,610		
	Total	7829983,648	64			

a. Dependent Variable: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ_ΕΙΣΟΔΗΜΑ__27_28_29_30_

b. Predictors: (Constant), ΛΟΙΠΕΣ_ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ_ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, Κτηνοτροφικό Εισόδημα σε εκατομ. Ευρώ, Γεωργικό Εισόδημα (εκατομ. Ευρώ)

Πίνακας 29: Κατανομή F, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το Αγροτικό Επιχειρηματικό εισόδημα σχετίζεται θετικά με το Γεωργικό εισόδημα δηλ. την φυτική παραγωγή($t=9.95, p<0.0005$) και τις Επιδοτήσεις ($t=4.20, p<0.0005$) και αρνητικά με το Κτηνοτροφικό εισόδημα δηλ. την ζωική παραγωγή($t=-4.29, p<0.0005$).

Όπως δείχνουν οι Σταθμισμένοι Συντελεστές της Παλινδρόμησης(standardized Regression Coefficients) ή αλλιώς (Beta Coefficients), το μεγαλύτερο βάρος στην πρόβλεψη της εξαρτημένης μεταβλητής (Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα) την έχει το Γεωργικό εισόδημα, ακολουθούμενο από τις Επιδοτήσεις και τελικώς από το Κτηνοτροφικό εισόδημα (Πίνακας 30)

Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Εξαρτημένη Μεταβλητή το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα και Ανεξάρτητες Μεταβλητές το Γεωργικό Εισόδημα, το Κτηνοτροφικό Εισόδημα και τις Επιδοτήσεις

	Beta	t	sig
Γεωργικό Εισόδημα	0.894	9.951	0.0005
Κτηνοτροφικό Εισόδημα	-0.296	-4.288	0.0005
Επιδοτήσεις	0.342	4.203	0.0005
Σταθερός Όρος		1.240	0.220

Πίνακας 30: Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Ανεξάρτητες Μεταβλητές το Γεωργικό Εισόδημα, το Κτηνοτροφικό Εισόδημα και τις Επιδοτήσεις

Σε μετέπειτα μοντέλο πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης του Αγροτικού Επιχειρηματικού εισοδήματος, το Γεωργικό εισόδημα αντικαταστάθηκε από τον δείκτη Γεωργική απόδοση ανά στρέμμα.

Το μοντέλο εμπεριέχει τις ανεξάρτητες μεταβλητές της Γεωργικής απόδοσης ανά στρέμμα, των Επιδοτήσεων και του Κτηνοτροφικού Εισοδήματος.

Συγκεκριμένα, πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση με την μέθοδο(Forced Entry) έδειξε ότι το 84,00% (Adjusted R square =0.840) (Πίνακας 31)της μεταβολής, της εξαρτημένης μεταβλητής Αγροτικό Επιχειρηματικό εισόδημα, εξηγείται από την Γεωργική απόδοση ανά στρέμμα, τις Επιδοτήσεις και το Κτηνοτροφικό Εισόδημα ($F=112.954, p<0.0005$). (Πίνακας 32)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,921 ^a	,847	,840	139,93444

a. Predictors: (Constant), Γεωργική Απόδοση ανά Στρέμμα,

ΛΟΙΠΕΣ_ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ_ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, Κτηνοτροφικό Εισόδημα σε εκατομ.

Ευρώ

Πίνακας 31: Adjusted R square, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

ANOVA^a

	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	6635503,093	3	2211834,364	112,954	,000 ^b
	Residual	1194480,555	61	19581,648		
	Total	7829983,648	64			

a. Dependent Variable: ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ_ΕΙΣΟΔΗΜΑ__27_28_29_30_

b. Predictors: (Constant), Γεωργική Απόδοση ανά Στρέμμα,
ΛΟΙΠΕΣ_ΕΠΙΔΟΤΗΣΕΙΣ_ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, Κτηνοτροφικό Εισόδημα σε εκατομ.
Ευρώ

Πίνακας 32: Κατανομή F, Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα σχετίζεται θετικά με τη Γεωργική απόδοση/στρέμμα ($t=3.340$, $p<0.0001$) και τις Επιδοτήσεις ($t=9.329$, $p<0.0005$) και δεν σχετίζεται με το Κτηνοτροφικό Εισόδημα δηλ. την ζωική παραγωγή($t= - 0.993$, $p> 0.0005$ και δεν είναι στατιστικά σημαντικό).

Η εξέταση των σταθμισμένων Συντελεστών (Beta Coefficients), Πίνακας 30, δείχνει ότι, οι Επιδοτήσεις έχουν ισχυρότερη σχέση με το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα ακολουθούμενη από την Γεωργική Απόδοση ανά στρέμμα. (Πίνακας 33)

Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Εξαρτημένη Μεταβλητή το Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα και Ανεξάρτητες Μεταβλητές την Γεωργική Απόδοση/στρέμμα, τις Επιδοτήσεις και το Κτηνοτροφικό Εισόδημα

	Beta	t	sig
Γεωργική Απόδοση/στρέμμα	0.227	3.340	0.0001
Επιδοτήσεις	0.850	9.329	0.0005
Κτηνοτροφικό Εισόδημα	-0.098	-0.993	0.324
Σταθερός Όρος		-3.569	0.0001

Πίνακας 33: Πολλαπλή Γραμμική Παλινδρόμηση με Ανεξάρτητες Μεταβλητές την Γεωργική Απόδοση/στρέμμα, τις Επιδοτήσεις και το Κτηνοτροφικό Εισόδημα

Αναλυτικότερα, ο πιο σημαντικός συντελεστής είναι οι Επιδοτήσεις και ακολουθεί η Απόδοση ανά στρέμμα. Ο τρόπος υπολογισμού της Απόδοσης ανά στρέμμα έγιναν με τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ Καλλιεργήσιμες εκτάσεις (2013), οι οποίες, δεν αντικατοπτρίζουν κατ' ανάγκη αυτές των ετών 2013-2018. Ο τρόπος υπολογισμός έγινε ενδεικτικά.

Μελλοντικές μελέτες θα πρέπει να λάβουν υπόψιν τις επικαιροποιημένους εκτάσεις για τις οποίες δεν είχαμε πρόσβαση για τις εκστάσεις του 2013-2018.

12.4. Συζήτηση Αποτελεσμάτων Μελέτης

Στη πρώτη παλινδρόμηση με κάθε επιφύλαξη το κτηνοτροφικό εισόδημα έχει αρνητική συνεισφορά στο Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα. Ενώ η Γεωργική απόδοση και οι Επιδοτήσεις σχετίζονται με την αύξηση του Αγροτικού Επιχειρηματικού Εισοδήματος, αντιθέτως, το Κτηνοτροφικό εισόδημα είναι παθητικό όσον αφορά την συνεισφορά του, στο σχηματισμό του Αγροτικού Επιχειρηματικού Εισοδήματος.

Στη δεύτερη παλινδρόμηση το Κτηνοτροφικό εισόδημα έχει μηδενική συνεισφορά στον σχηματισμό του Αγροτικού Επιχειρηματικού Εισοδήματος.

Από τα παραπάνω εγείρονται σημαντικά ερωτήματα για την συνεισφορά του Κτηνοτροφικού Εισοδήματος στο Αγροτικό Επιχειρηματικό Εισόδημα και μελλοντικές μελέτες πρέπει να ρίξουν φως στο συγκεκριμένο εύρημα για να το επαληθεύσουν.

Πρέπει κατά συνέπεια να εντοπιστούν και οι λόγοι για το που οφείλεται αυτή η αρνητική συνεισφορά.

Η κτηνοτροφία στην Ελλάδα και οι εισροές σε αυτή, από το γενετικό υλικό, το ζωικό κεφάλαιο, τα κτηνιατρικά φάρμακα μέχρι και τις ζωοτροφές καλύπτονται από εισαγωγές. Ο κύκλος γάλακτος των αιγοπροβάτων είναι μικρός, περίπου 6 μήνες και οι τιμές γάλακτος χαμηλές. Οι αθρόες εισαγωγές γάλακτος και οι «ελληνοποιήσεις» είχε σαν αποτέλεσμα η τιμή να κρατείται σε χαμηλά επίπεδα.

Μετά την ψήφιση του νόμου 4673/21 και την υποχρέωση των παραγωγών να ενημερώνουν ανά τρίμηνο τα ισοζύγια γάλακτος στον ΕΛΟΓΑΚ, όπως και αντίστοιχα τα τυροκομεία και οι γαλακτοβιομηχανίες, μέσω του συστήματος Άρτεμις, περιόρισαν τις «ελληνοποιήσεις» γάλακτος, αλλά δεν αυξήθηκε η τιμή παραγωγού.

Μέσα στους περιορισμούς της συγκεκριμένης μελέτης είναι ότι αυτή δεν εστιάστηκε σε πρωτογενή δεδομένα (Row Data), αλλά σε Μέσους Όρους.

Άλλος περιορισμός, αφορά και το γεγονός στο τρόπο υπολογισμού της Γεωργικής Απόδοσης ανά στρέμμα, η οποία στηρίχθηκε στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις του 2013 και όχι των ετών 2014 έως και 2018, για τον λόγο ότι δεν υπάρχουν επίσημα διαθέσιμα στοιχεία. Με άλλα λόγια εγείρονται ερωτήματα ως προς την χρησιμοποίηση του συγκεκριμένο δείκτη.

13. Γενικά Συμπεράσματα

Η σημασία του αγροτικού τομέα για την ελληνική οικονομία είναι σημαντική και η συμμετοχή του στην ελληνική οικονομία παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα από τα αντίστοιχα Ευρωπαϊκά. Τις τελευταίες δεκαετίες το μερίδιο του αγροτικού τομέα στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας έχει κυμανθεί σημαντικά από περίπου 7% το 1996 σε περίπου 4,8 % το 2020.

Ο αντίκτυπος του αγροτικού τομέα είναι θετικός, αλλά μικρός σε σχέση με τη συνολική αύξηση του ΑΕΠ. Ο λόγος της γεωργικής ΑΠΑ προς το ΑΕΠ είναι θετικός υποδηλώνοντας την υψηλή συμβολή της γεωργίας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Το αγροτικό εισόδημα προκύπτει από την αξιοποίηση των παραγωγικών συντελεστών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και δεν χαρακτηρίζεται από σταθερότητα καθώς επηρεάζεται από τις εκάστοτε κλιματολογικές συνθήκες, το μικρόκλιμα και από οικονομικούς παράγοντες. Χαρακτηρίζεται από ανισοκατανομή καθώς υπάρχουν και δυναμικές εκμεταλλεύσεις που προσφέρουν ικανοποιητικά εισοδήματα και οριακές εκμεταλλεύσεις που συνδέονται για μικρά εισοδήματα. (Παπαγεωργίου 1999 κ.α.) (Παπαγεωργίου κ, Τσιμπούκας Δ. κα (1999) Γεωργική Οικονομία και Πολιτική, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπ. Παιδείας και Θρησκευμάτων)

Βέβαια η μείωση της απασχόλησης στη γεωργία, η μείωση της εγχώριας γεωργικής παραγωγής (αρνητικό εμπορικό ισοζύγιο) και συνεπώς η μείωση του αγροτικού εισοδήματος, δεν μπορούν να αγνοηθούν και είναι απαραίτητα μια σειρά μέτρων και δράσεων για την άμβλυνση αυτής της μείωσης.

Οι άμεσες ενισχύσεις ως εξωγενής χρηματικός παράγοντας, επιδρά θετικά στην σταθεροποίηση του αγροτικού εισοδήματος. Στο μοντέλο που αναπτύξαμε επιβεβαιώνει κατά πόσο σχετίζονται θετικά με το αγροτικό επιχειρηματικό εισόδημα οι επιδοτήσεις και η φυτική παραγωγή αλλά όχι τόσο η ζωική παραγωγή.

Τα ευρήματα της παρούσας εργασίας αναδεικνύουν τη σημασία της στήριξης της ελληνικής αγροτικής επιχειρηματικότητας μέσω μέτρων διαρθρωτικής πολιτικής της αγοράς και των άμεσων ενισχύσεων.

Η ΚΑΠ 2014-2020 παρείχε χρηματικά μέσα και κίνητρα μέσω της στήριξης των Πυλώνων I & II, για την ενίσχυση της αγροτικής επιχειρηματικότητας ωθώντας τους

αγρότες προς αυτή την κατεύθυνση.

Ενώ ο ελληνικός αγροτικός τομέας αποδείχθηκε ισχυρός και ανθεκτικός στα χρόνια της ύφεσης, στερείται χρηματοδότησης, ιδίως για επενδύσεις. Οι αγρότες ενισχύθηκαν μέσα στην κρίση λόγω της υποστήριξης από την Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) και της ανάγκης να αντικατασταθούν οι εισαγωγές τροφίμων με εγχώρια παραγωγή τροφίμων. Ωστόσο, οι διαρθρωτικές προκλήσεις στον γεωργικό τομέα, όπως το περιορισμένο μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η χαμηλή προστιθέμενη αξία της παραγωγής και η χαμηλή κερδοφορία των γεωργικών επιχειρήσεων, περιορίζουν την πρόσβαση στη χρηματοδότηση.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) διευκολύνει την ανάληψη επενδύσεων, με άμεσες πληρωμές και επιχορηγήσεις του ΕΓΤΑΑ που όχι μόνο συμβάλλουν στην αύξηση των επιπέδων εισοδήματος, αλλά διευκολύνουν την πρόσβαση των γεωργών στη χρηματοδότηση, λειτουργώντας ως εγγύηση για την αποπληρωμή, όπως απαιτείται από το χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η ζήτηση για επενδυτική στήριξη του ΕΓΤΑΑ είναι τεράστια και ο προϋπολογισμός που είχε διατεθεί δεν ήταν σε θέση να καλύψει το πλήρες αίτημα του κλάδου.

Η παροχή χρηματοδότησης στον αγροτικό τομέα παρέχεται κυρίως από ένα πιστωτικό ίδρυμα, με εκτιμώμενο μερίδιο 85% της αγοράς, αλλά και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί χορηγούν δάνεια κεφαλαίου κίνησης στα μέλη τους σύμφωνα με το καταστατικό τους, αλλά πρακτικά είναι χρεοκοπημένοι.

Επιπλέον, οι συμβάσεις συμβολαιακής γεωργίας διαδραματίζουν επίσης ρόλο, ιδίως για τη βραχυπρόθεσμη εποχική χρηματοδότηση.

Τα ανεξόφλητα δάνεια του αγροτικού τομέα, μειώθηκαν την περίοδο 2014-2019, αποδεικνύοντας ότι ο κλάδος εξακολουθεί να αποπληρώνει χρέος ως αποτέλεσμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Ωστόσο οι Έλληνες αγρότες και οι μεταποιητικές ΜΜΕ, αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης στη δανειοδότηση από τις τράπεζες λόγω δυσμενών όρων και προϋποθέσεων (π.χ. επιτόκιο, διάρκεια, απαιτήσεις εξασφαλίσεων). Υπάρχει ένα σημαντικό χρηματοδοτικό κενό στην Ελλάδα, που εκτιμάται μεταξύ 4,5 και 14,3 δισεκατομμυρίων ευρώ (Χρηματοοικονομικές ανάγκες στους τομείς της γεωργίας και της αγροδιατροφής στην Ελλάδα EC IOYNIOΣ 2020).

Ο τομέας εξαρτάται επίσης σε μεγάλο βαθμό από τις επιδοτήσεις, περισσότερο από

άλλους οικονομικούς τομείς.

Σαράντα περίπου χρόνια από την εφαρμογή της πρώτης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ελλάδα, η ΚΑΠ 2014-2020 στήριξε άμεσα τους γεωργούς με ενισχύσεις εισοδήματος. Μέσω των αναθεωρήσεων των Συνθηκών προσανατολίστηκε στην προστασία του περιβάλλοντος, που αποτελεί παγκόσμια πρόκληση.

Οι νέοι στόχοι και οι προτεραιότητες της ΕΕ, όπως η συνοχή, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, η αειφόρος ανάπτυξη, η διατήρηση της βιοποικιλότητας και της προστασίας των φυσικών πόρων είναι συνδεδεμένα άμεσα με την ΚΑΠ. Βέβαια οι πολιτικές της ΚΑΠ εγείρουν αμφιβολίες ως προς το κατά πόσο είναι δίκαιες και αναδιανεμητικές, γεγονός που οδηγεί σε διάφορα συμπεράσματα.

Η συμβολή των συνδεδεμένων ενισχύσεων στον σχηματισμό των άμεσων ενισχύσεων γίνεται πιο σημαντική, όσο αυξάνεται το οικονομικό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Η συμμετοχή των άμεσων ενισχύσεων στην διαμόρφωση της Ακαθάριστης Προσόδου και του Γεωργικού Οικογενειακού Εισοδήματος είναι σημαντική, όμως στα μικρότερα οικονομικά μεγέθη των εκμεταλλεύσεων η συμβολή τους είναι ιδιαίτερα καθοριστική στην διαμόρφωση του επιπέδου της οικονομικής τους βιωσιμότητας.

Ο περιορισμός των άμεσων ενισχύσεων θα πλήξει κυρίως τις εκμεταλλεύσεις μικρού μεγέθους, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 70% του συνόλου των εκμεταλλεύσεων της χώρας, αλλά μόνο το 20% συμβάλλει στην διαμόρφωση της εγχώριας Τυπικής Αξίας Παραγωγής. Επομένως, παρατηρείται μικρότερη συγκέντρωση των άμεσων ενισχύσεων σε περιορισμένο αριθμό εκμεταλλεύσεων, σε σχέση με το Μ.Ο. της Ε.Ε..

Στην Ελλάδα η άνιση κατανομή των ενισχύσεων περιορίζεται σταδιακά, αλλά με πολύ αργούς ρυθμούς. Τυχόν μελλοντικές μεταβολές στην κατανομή των άμεσων ενισχύσεων θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις εκμεταλλεύσεις που φαίνεται να αποτελούν την πραγματική παραγωγική βάση της ελληνικής γεωργίας (από 8.000-100.000 € Τυπικής Αξίας Παραγωγής) οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 29% των εκμεταλλεύσεων της χώρας και το 70% της εγχώριας Τυπικής Αξίας Παραγωγής.

Με τον 'δεύτερο πυλώνα' η ΚΑΠ, ανταποκρίνεται στις αλλαγές που χαρακτηρίζουν τους αγροτικούς χώρους και τις καταναλωτικές προτιμήσεις και στο ρόλο που οι μικρές τοπικές κοινότητες καλούνται να «παίξουν» στην οικονομία. Ανταποκρίνεται ακόμα και στην εμμονή των περιφερειακών εισοδηματικών ανισοτήτων, σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης εμπεριέχει το τοπικό/εδαφικό

(territorial) στοιχείο, στοχεύοντας στην ανάδειξη των πλεονεκτημάτων των περιοχών σε υστέρηση (lagging regions).

Έτσι, ο δεύτερος πυλώνας συμβάλλει σε μια χωρική και αναπτυξιακή ισορροπία, σε αντίθεση με τον πρώτο πυλώνα που ενισχύει τις περιφερειακές ανισορροπίες. Οι εξελίξεις αυτές αναπόφευκτα προσδιορίζουν την εν γένει αναπτυξιακή πορεία του αγροτικού τομέα και των αγροτικών περιοχών στην Ελλάδα.

Η μετάβαση στην «αγροτική ανάπτυξη» αποτελεί πρόκληση για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της υπαίθρου και του γεωργικού τομέα, ιδίως στις μειονεκτικές περιοχές, ώστε να αντιμετωπιστούν οι αρνητικές επιπτώσεις της μείωσης των ενισχύσεων στα πλαίσια της ΚΑΠ.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση καινοτόμων μοντέλων αγροτουρισμού, παραγωγής ενέργειας από βιομάζα, βιολογικών προϊόντων και προϊόντων ΠΟΠ και ΠΓΕ.

Όλα αυτά βασίζονται στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, η οποία μπορεί να μετατρέψει τις φθίνουσες περιοχές σε δυναμικές, προσδίδοντας στην ‘ύπαιθρο’ και όχι πλέον μόνο στη γεωργική παραγωγή, σημαντικό ρόλο όσον αφορά την μεγέθυνση της εθνικής οικονομίας και τη σύνδεσή της με την παγκόσμια οικονομία.

Παραμένει περισσότερο από προφανές ότι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας σε έναν τομέα όπως η γεωργία στη χώρα μας, μόνο οφέλη μπορεί να έχει για την ελληνική οικονομία, ειδικά όταν αυτός ο κλάδος αποδεικνύεται ότι είναι ο μόνος που αντιστέκεται σε περιόδους κρίσης. _

-//-

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πέζαρος, 2003, 2007: 50-55, 60 -65, 83 -87, 88 -89, 102-107, 108-116
2. Βλ. Jones Owain, Lay Discourses of the Rural: Developments and Implications for Rural Studies, “Journal of Rural Studies”, vol. 11, No 1, Elsevier Science Ltd, Great Britain, 1995, p.35. Πρβλ. Αμαλίας Τζακώστα, Η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα: Εφαρμογή και Επιπτώσεις, Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.), Αρ. Πρωτ.100685, Αθήνα , σ.10.
3. Βλ. Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ, 2012/C 326/01 ΕΕΕΕ αριθ. C326/26.10.2012.
4. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:C2012/326/01>
5. Ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-rome>
6. Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση, Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, άρθρο 33 ΕΕΕΕ C/321/29.12.2006 E/26
7. Βλ. Νίκου Μούση, Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, εκδόσεις Παπαζήση 2018
8. Μαραβέγιας Ν., 2000. Η Συνοχή του Αγροτικού Χώρου στη Δίνη των Μεταρρυθμίσεων της Κ.Α.Π. στο Μοσχονάς, Α. (επιμ.) Ευρωπαϊκή Ένωση Επίκαιροι Προβληματισμοί, εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα
9. FEOGA (Fonds European d' Orientation et de Garantie Agricole) <https://uia.org/s/or/en/1100065741>
10. Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία 2014-2020: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:structural_cohesion_fund
11. European Commission/The common agricultural policy at a glance, 2021 https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en
12. European Union/Common Agricultural Policy funds, 2021): <https://www.guiafc.es/en/fondo-europeo-agricola-de-desarrollo-rural-feader/>

13. (Κ.ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, «Η Αγροτική Πολιτική»2007: 613)
14. Άρθρο 34 παράγραφος 3 της συνθήκης ΕΚ, Κανονισμός (ΕΟΚ) 25/1962, όπως τροποποιήθηκε με τον Καν (ΕΟΚ) 728/70.
15. Τζακώστα Α., «Η Νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική στην Ελλάδα Εφαρμογή και Επιπτώσεις», 2010).
16. FADN https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/farm-structures-and-economics/fadn_en
17. Farm Structure Survey <https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/farm-structure-survey>
18. (Χατζηδάκης, 2007) «Η ιστορική πορεία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και η σημασία της νέας μεταρρύθμισης για την Ελλάδα»
19. (COM 1000), «Memorandum on there form of the Agriculture in the European Economic Community and Annexes», 1968). =Memorandum on the reform of agriculture in the European Economic Community and annexes. COM (68) 1000 final, Parts A and B, 18 December 1968. Bulletin of the European Communities, Supplement No 1/69
20. (COM (85)333), Perspectives for the Common Agricultural Policy - Green Paper. COM (85) 333 final, 15 July 1985.
21. « Πράσινη βίβλος», Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Προοπτικές της Κοινής Γεωονικής Πολιτικής, Com (85) 3 3 3 τελικό. Βρυξέλλες, 1 9 8 5 . Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Το μέλλον του αγροτικού κόσμου. Com (88) 501 τελικό. Βρυξέλλες, 1 9 8 8 .
22. Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), 31990Y1128(03), [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUrerv.do?uri=CELEX:31990Y1128\(03\):EL:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUrerv.do?uri=CELEX:31990Y1128(03):EL:HTML)
23. Συμφωνία του γύρου της Ουρουγουάης: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=CELEX%3A21994A1223%2810%29>
24. (GATT) The General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947), https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/gatt47_01_e.htm
25. Συμφωνία 1995-2000
<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/111/%CF%83%CF%85%CE%BC%CF%86%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CF%85->

%CF%80%CE%BF%CE%B5-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7-
%CE%B3%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%B1

26. «Πακέτο Ντελór»: Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993
27. ((Παπαγεωργίου Κ., «Η Αγροτική Πολιτική» στο Μαραβέγιας Ν., Τσινισιζέλης Μ., «Η ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεσμικές, πολιτικές και οικονομικές πτυχές», 1995).)
28. Göteborg 2001: Ανακοίνωση της Επιτροπής - Αειφόρος ανάπτυξη της Ευρώπης για έναν καλύτερο κόσμο: Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αειφόρο ανάπτυξη (Πρόταση της Επιτροπής ενόψει του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Göteborg) /* COM/2001/0264 τελικό */ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52001DC0264>
29. Διεύρυνση προς τις Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης 1.5.2004 / 1.1.2007/ <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/the-2004-enlargement-the-challenge-of-a-25-member-eu.html>
30. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1234/2007/ της 22ας Οκτωβρίου 2007 για τη θέσπιση κοινής οργάνωσης των γεωργικών αγορών και ειδικών διατάξεων για ορισμένα γεωργικά προϊόντα («Ενιαίος κανονισμός ΚΟΑ»)
31. Η ΚΑΠ 2014-2020: 12 Οκτωβρίου 2011: Η Κομισιόν παρουσιάζει τις προτάσεις της για την μεταρρύθμιση της αγροτικής πολιτικής.
32. υπ' αριθ. C(2015)/9170/11.12.2015 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τροποποιήθηκε τελευταία φορά στις 15 Δεκεμβρίου 2021
33. LEADER: Η Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (CLLD – Community Led-Local Development), βασισμένη στην προσέγγιση LEADER (Liaison Entre Actions de L'Economie Rurale – Διασύνδεση μεταξύ Δράσεων της Αγροτικής Οικονομίας), είναι μια μέθοδος σχεδιασμού και υλοποίησης τοπικών ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών με τη συμμετοχή των εταίρων σε τοπικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνίας των πολιτών, των τοπικών οικονομικών και κοινωνικών φορέων.
34. Παράρτημα ΙΙΙ(Καθαρά ανώτατα όρια σύμφωνα με το άρθρο 7) του Καν.1307/2013: ης 17ης Δεκεμβρίου 2013 περί θεσπίσεως κανόνων για άμεσες ενισχύσεις στους γεωργούς βάσει καθεστώτων στήριξης στο πλαίσιο της Κοινής

γεωργικής πολιτικής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 637/2008 και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 73/2009 του Συμβουλίου

35. 2018 (Omnibus): ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης, την τροποποίηση των κανονισμών (ΕΕ) αριθ. 1296/2013, (ΕΕ) αριθ. 1301/2013, (ΕΕ) αριθ. 1303/2013, (ΕΕ) αριθ. 1304/2013, (ΕΕ) αριθ. 1309/2013, (ΕΕ) αριθ. 1316/2013, (ΕΕ) αριθ. 223/2014, (ΕΕ) αριθ. 283/2014 και της απόφασης αριθ. 541/2014/EU και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012

36. ΥΑ υπ. αρ. 1791/74062,2-7-2015: https://ypen.gov.gr/wp-content/uploads/2021/06/1791_74062_2015%CE%A0%CE%9F%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%A0%CE%9B%CE%97%CE%A3%CE%A5%CE%9C%CE%9C%CE%9F%CE%A1%CE%A6%CE%A9%CE%A3%CE%97.pdf

37. ΥΑ 1703/43630/21-4-2015 Καθορισμός λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στα όσπρια που προορίζονται για ανθρώπινη κατανάλωση σε εκτέλεση του άρθρου 52 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου».

38. ΥΑ 1702/43627, 21-4-2015 «Καθορισμός λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στα πρωτεϊνούχα κτηνοτροφικά ψυχανθή σε εκτέλεση του άρθρου 52 του Κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου».

39. ΟΠΕΚΕΠΕ (Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων) είναι ο Ελληνικός Οργανισμός πληρωμών των κοινοτικών ενισχύσεων που λειτουργεί από το 2001 υπέρ του δημοσίου συμφέροντος και εποπτεύεται από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

40. άρθρου 5 της ΥΑ 1353/56374, 21-4-2015 «Καθορισμός των λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα του σπαραγγιού σε εκτέλεση του άρθρου 52 του Καν(ΕΕ)1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

41. ΚΥΑ αριθ. 225020/31-3-2003 (Β' 492) “τεχνικός κανονισμός ελέγχου και πιστοποίησης σπόρων δημητριακών προς σπορά”, όπως ισχύει

42. σπόρο βελτιωτή (Υλικό Καλλιτερευτή), όπως αναφέρεται στην ΥΑ αριθμόν 217265 / 28-01-2014 «Διατηρητές ποικιλιών φυτικών ειδών» (Β' 203).
43. ως ορίζονται στο άρθρο 1 του ν. 4015/ 19-09-2011 “σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου – οργάνωση της εποπτείας του κράτους”
44. (ΕΚ) 1305/13: Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 1305/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Δεκεμβρίου 2013 , για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου
45. ΚΥΑ υπ. αριθ. 266355/11.02.09 : Συμπληρωματικά μέτρα για την εφαρμογή του Καν(ΕΚ) 1234/2007 του Συμβουλίου όπως αυτός τροποποιήθηκε από τον Καν(ΕΚ) 361/2008, σχετικά με την Εθνική Στρατηγική για βιώσιμα επιχειρησιακά προγράμματα στον τομέα των οπωροκηπευτικών.
46. Οργανώσεις Παραγωγών(Ο.Π) σύμφωνα με τον κανονισμό 1308/13 του συμβουλίου και της υπ. αριθμόν 206355 / 11.02.09 απόφασης του υπουργού αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων όπως τροποποιήθηκε ισχύει.
47. ΥΑ 1394/57870,26-5-2015: «Καθορισμός των λεπτομερειών χορήγησης της συνδεδεμένης ενίσχυσης στον τομέα των σπόρων σποράς σε εκτέλεση του άρθρου 52 του Κανονισμού (ΕΕ) 1307/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου» (ΦΕΚ Β' 1038/ 3-6-2015)».
48. Άρθρο 175 ΣΛΕΕ “Τα κράτη μέλη ασκούν και συντονίζουν την οικονομική τους πολιτική με σκοπό ... να επιτύχουν τους στόχους του άρθρου 174. Η ...συμβάλλουν στην πραγματοποίησή τους. Η Ένωση ενισχύει ...μέσω των Διαρθρωτικών Ταμείων, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών μέσων”. (Επίσημη εφημερίδα της Ε.Ε, 2012, αριθ. C326).
49. (Μοναστηριώτης , 2007): Patterns of spatial association and their persistence across socio-economic indicators: the case of the Greek regions, Econpapers
50. Monastiriotes, V. (2009). “Examining the Consistency of Spatial Association Patterns across Socio-economic Indicators: An Application to the Greek Regions”. Empirical Economics 37(1):25-49.

51. Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2004) Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα, Αθήνα, Κριτική.
52. Κωστοπούλου Σ. (2005). «Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Υφιστάμενη κατάσταση, αίτια, μέτρα πολιτικής». Ομιλία στα πλαίσια των διαλέξεων που διοργανώνει το Ελληνικό Κέντρο Ευρωπαϊκών Μελετών και Ερευνών, 04/08, Θεσσαλονίκη.
53. Χυτοπούλου Ε. (2007). «Πολιτικές που μειώνουν τις περιφερειακές ανισότητες και διακρίσεις. Επίκαιρη αρθρογραφία. Ανισότητες στην αστική και περιφερειακή ανάπτυξη». ΟΠΕΚ, 14/05/2007
54. (Πλασκοβίτης, 2007). Πλασκοβίτης Η. (2007). «Στοιχεία και Προβληματισμοί για τις Περιφερειακές Ανισότητες στη Χώρα μας». ΟΠΕΚ (Όμιλος Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας μας). 30/04/2007
55. (Καραβέλη και Τσιώνας 2011): «Οι Περιφερειακές Ανισότητες στην Ελλάδα: Προσδιοριστικοί Παράγοντες, Τάσεις και Προοπτικές». Εισήγηση που παρουσιάστηκε στο 9ο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης
56. (Προδρομίδης, 2006) Prodromidis P.I. (2006). “A Regional Analysis of Declared Incomes in Greece” Studies No. 63, KEPE, Athens.
57. Παπαγεωργίου, Κ., Σπαθής, Π., 2000. Αγροτική Πολιτική, εκδόσεις Στοχαστής, Γ.Π.Α., Αθήνα, σελ. 121
58. European Comission 2011b: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52011DC0681>
59. Ενιαίο Στρατηγικό Πλαίσιο (ΕΣΠ) – Common Strategic Framework (CSF): <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/common-strategic-framework>
60. (Παπαδόπουλος και Λιαρίκος 2004). Λιαρίκος Κ., Παπαδόπουλος Α. (2008), «Η ανάπτυξη της υπαίθρου και η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης: όψεις της ρητορικής και της εφαρμογής της νέας πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης»
61. (Μωυσίδης Α.1998, “Κοινωνικός Μετασχηματισμός και Πλευρές του Κοινωνικού Αποκλεισμού στον Αγροτικό Χώρο: Το Πρόβλημα της Γήρανσης του Πληθυσμού”, στο Κ. Κασιμάτη (επιμ), Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, Αθήνα, Gutenberg, σελ. 121-150

62. Μωυσίδης, Α., Ανθοπούλου, Θ., και Ντυκέν, Μ-Ν. (2002), Οι Ηλικιωμένοι στον Αγροτικό Χώρο: Συνθήκες Διαβίωσης και Όψεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού, Αθήνα, Gutenberg.
63. Παπαδόπουλος, Α.Γ. (2000), “Αγροτική Ανάπτυξη και Ισότητα Ευκαιριών μεταξύ Ανδρών και Γυναικών: Κριτικές Επισημάνσεις στην Ελληνική Βιβλιογραφία”, στο Κ. Μάττας και Κ. Αποστολόπουλος (επιμ), Αναζητώντας το Αύριο της Ελληνικής Γεωργίας, Αθήνα, Σταμούλης, σελ. 166-178.
64. Παπαδοπούλου, Δ. (2002), “Κοινωνικός Αποκλεισμός: Εισαγωγή στην Έννοια και τη Διαδικασία”, στο Δ. Παπαδοπούλου (επιμ), Κοινωνικός Αποκλεισμός: Για τους Ανθρώπους που Παραμερίζουμε, Αθήνα, Αρμός, σελ. 44-72.
65. Κασίμης Χ., Νιτσιάκος Β., Ζακοπούλου Ε., Παπαδόπουλος Α.Γ., 2002, Οι επιπτώσεις της εγκατάστασης και απασχόλησης του ξένου εργατικού δυναμικού στην ελληνική ύπαιθρο, Έρευνα των Πανεπιστημίων Πατρών και Ιωαννίνων, χρηματοδοτούμενη από το Υπουργείο Γεωργίας.
66. Κασίμης Χ., Ζακοπούλου Ε., Παπαδόπουλος Α.Γ., 2003, «Η συμβολή των μεταναστών στη σύγχρονη οικογενειακή εκμετάλλευση: Μελέτη τριών παραδειγματικών περιοχών». Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τεύχ. 111/112, σ. 9-38.
67. Καραγιωργας Σ, Γεωργακόπουλος, Θ., Καραντινός, Δ., Λοϊζίδης, Γ., Μπούζας, Ν., Υφαντόπουλος, Γ. και Χρυσάκης, Μ. (1990). Διαστάσεις της Φτώχειας στην Ελλά-δα, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.,
68. Μητράκος και Τσακλόγλου (1998), «Αλλαγές στην ανισότητα και στη φτώχεια στην Ελλάδα μετά το 1974», Discussion Paper, Ιούνιος.
69. Μητράκος Θ. και Τσακλόγλου, Π. (2003). «Οικονομική ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα: Δομή και διαχρονικές μεταβολές», στο Βενιέρης, Δ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.), Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα: Προκλήσεις και Προοπτικές, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
70. Μητράκος κ.ά. (1998), Μητράκος, Θ., Πανοπούλου, Γ. και Τσακλόγλου, Π. (1998). «Οικονομικές ανισότητες και φτώχεια στην Ελλάδα: Ποσοτικές διαστάσεις του προβλήματος», Discussion Paper 1998-2002.

71. Μητράκος κ.ά. (1998), Μητράκος, Θ., Πανοπούλου, Γ. και Τσακλόγλου, Π. (1998). «Οικονομικές ανισότητες και φτώχεια στην Ελλάδα: Ποσοτικές διαστάσεις του προβλήματος», Discussion Paper 1998-2002.
72. Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004), «Ανισότητα, φτώχεια και αναδιανομή μέσω των κοινωνικών μεταβιβάσεων: Η Ελλάδα σε συγκριτική προοπτική», στο Πετμεζίδου, Μ. και Παπαθεοδώρου, Χ. (επιμ.), Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Αθήνα: Εξάντας.
73. Παπαθεοδώρου, Χ. και Πετμεζίδου, Μ. (2005). «Ανισότητα, αναδιανομή και καθεστώς ευημερίας: Η Ελλάδα σε σύγκριση με τις άλλες χώρες της ΕΕ», στο Αργείτης, Γ. (επιμ.), Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα: Οι Προκλήσεις στις Αρχές του 21ου Αιώνα, Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
74. (. Βλ. Papatheodorou (2000), “Decomposing inequality by populations sub-groups in Greece: Results and policy implications”, Distributional Analysis Research Programme, 49, Economic & Social Research Council (LSE-STICERD), London School of Economics Suntory and Toyota International Centres for Economics and Related Disciplines (LSE-STICERD), London School of Economics and Political Science, London: LSE.
75. Kikilias and Gazon (2005).) Regional Aspects of Poverty in Greece, Social Cohesion Bulletin, National Center for Social Research Institute of Social Policy.
76. Tsakloglou (1990), “Aspects of poverty in Greece”, Review of Income and Wealth, 36 (4), pp. 381- 402.
77. Tsakloglou, P. and Panopoulou, G. (1998), “Who are the poor in Greece? Ana-lysing Poverty under alternative concepts of resources and equivalence scales”, Journal of European Social Policy, Vol. 8, No 3, pp. 213-236
78. Παπαθεοδώρου Χ (2006).) «Φτώχεια και κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση την αυγή του 21ου αιώνα: Συγκρίσεις και διαπιστώσεις», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου «Η Κοινωνική Πολιτική σ’ ένα Μεταβαλλόμενο Περιβάλλον: Προκλήσεις και Προοπτικές», Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
79. Παπαθεοδώρου Χ (2008).) «Ο δημόσιος διάλογος για τη φτώχεια στην Ελλάδα και η νομιμοποίηση των κυρίαρχων εθνικών και υπερεθνικών πολιτικών», στο

Αγγελίδης, Μ., Σακκάς, Δ. και Γράβαρης, Δ. (επιμ.), Κοινωνική Θεωρία και Πολιτική Ευθύνη, Αθήνα: Gutenberg.

80. Το σύστημα κοινωνικής προστασίας κάθε χώρας αναφέρεται στον ιδιαίτερο ρόλο που παίζουν η αγορά, το κράτος και η οικογένεια στην παροχή κοινωνικής προστασίας. Η ταξινόμηση των χωρών της ΕΕ με βάση το σύστημα κοινωνικής προστασίας ακολουθεί την ανάλυση των Παπαθεοδώρου και Πετμεζίδου (2004, 2005)

81. Ματσαγγάνης, 1999, Matsaganis, M., Papadopoulos, F. and Tsakloglou, P. (2000). “Estimating extreme poverty in Greece”, Working Paper 2000-02, Athens University of Economics & Business

82. Boudeville (1966): Problems of Regional Economic Planning Arrow Problems of Regional Economic Planning. By J. R. Boudeville. (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1966. Pp. 192. 30s.)

83. (Χρηματοοικονομικές ανάγκες στους τομείς της γεωργίας και της αγροδιατροφής στην Ελλάδα EC IOYNIOΣ 2020 Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.ficompass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Greece.pdf.)*

-//-